

VIZIJE SO SE STEKALE V SOTOČJE

Za velike dosežke ne obstajajo bližnjice. Včasih mine štirideset let, ko lahko človek potrdi sebe in dokaže drugim, da se je za neko dejanje odločil prav, da so zamisli in njihovo ožvljanje dobile smisel ter pustile neizbrisne sledi. Take sledi pa so predvsem dediščina vizij. In za Galerijo likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu so se vizije stekale v sotočje, ki doslej ni nikoli presahnilo.

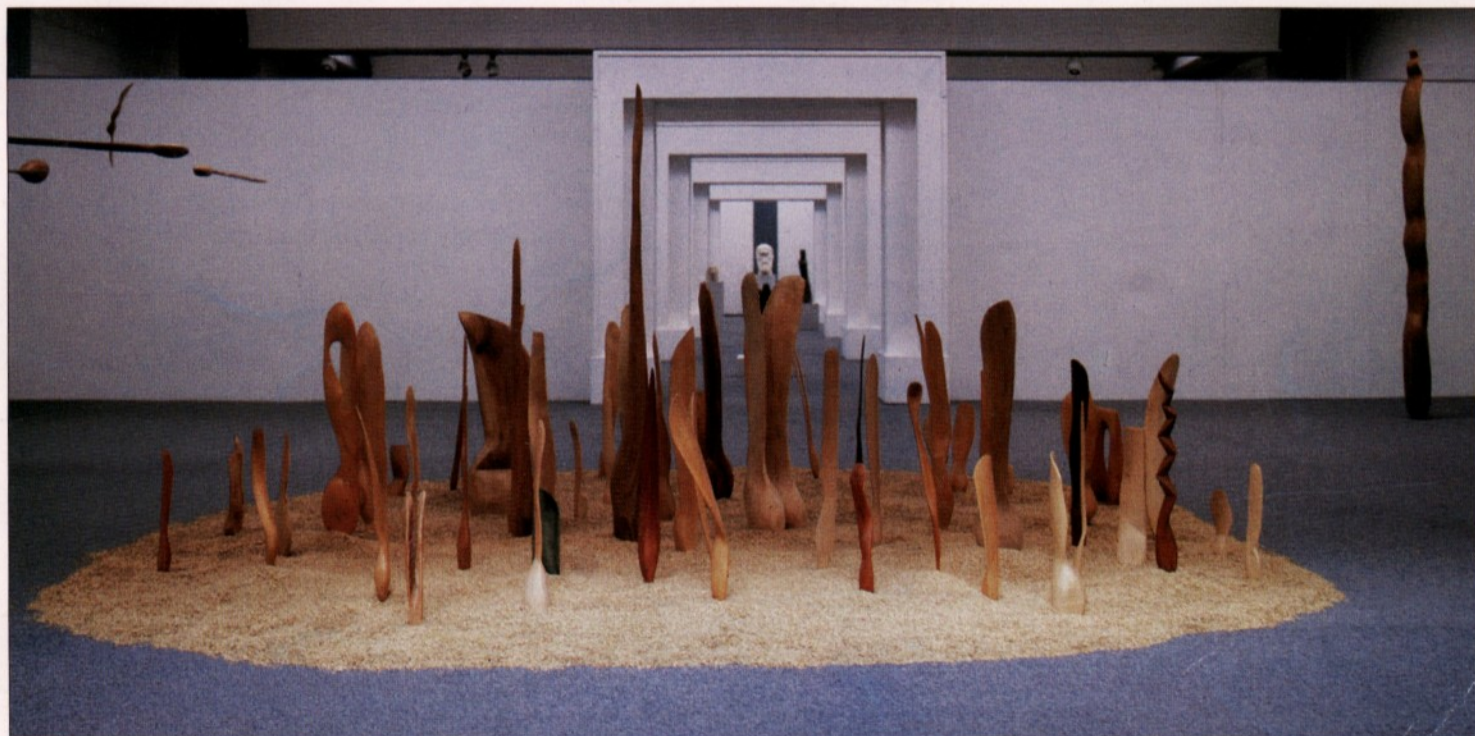
Najprej je bila misel, kako razmeroma bogato kulturno-zgodovinsko tradicijo Slovenj Gradca, umetnost in kulturno okolje povezati z novimi pobudami in hotenji. Vsa ta hotenja niso bila le duhovno in kulturno zahtevna, pač pa so nosila v sebi tudi nemalo materialne odgovornosti in sprotnega obvladovanja eksistenčnega ravnotežja. Potem se je ta misel sprevrgla v presojo, češ nič ne pomeni še tako lepa in idealna vizija prihodnosti, če hkrati ne obvladuješ operativno sprotnega mehanizma te na prvi pogled čudežne bivalne in človeške eksistence.

Bilo je leto 1954, ko smo se po »naključju« srečali štirje domačini ob koncu študijskih let, in to: arh. Mirko Zdovc, arh. Marjan Gnamuš, filolog Primož Simoniti in jaz, ki sem se prav v tem letu iz gornje Dravske doline preselil v Slovenj Gradec, kjer me je čakalo prvo službeno mesto likovnega pedagoga na takratni nižji gimnaziji. Bili smo ravno pravšnje narave, vzneseni, v notranji nemir zaverovani, verjetno tudi dovolj občutljivi v iskanju novih idej. Tako se je najprej v tem krogu izoblikovala pobuda za ciklus strokovnih predavanj iz likovne umetnosti: slikarstva, kiparstva, grafike,

arhitekture, industrijskega oblikovanja ter tradicionalne domače in umetne obrti. Širokosrčno se je zanje ogreval tudi Jakob Soklič, mestni župnik, zbiralec likovnih stvaritev in estet. Predavatelji so bili priznani strokovnjaki iz Ljubljane in drugih središč. Ta strokovna srečanja so bila pravšnja idealna priložnost za uvodni korak in ogrevanje kulturnega ozračja. Čedalje pogostejša kulturniška dejanja so prerasla v potrebo po razstavnih prostorih, ki smo jih ob razumevanju tedanje mestne občine, okrajnega ljudskega odbora in osebne zavzetosti predsednika Iva Skerlovnika uspeli pridobiti v hiši nekdanjega magistrata na Glavnem trgu.

Toda pred tem se je morala iz teh prostorov izseliti mestna policija, da ne omenjam takratne stanovanjske stiske in podobno. Še težje je bilo pridobiti gmotna sredstva za adaptacijo. Pa vendar je prišel dan v letu 1956 za prva povabila na otvoritev prve razstave v nanovo urejenih prostorih, medtem ko smo ustanovitveni akt Umetnostnega paviljona dobili šele leto pozneje, to je 11. maja 1957. Meni pa so hkrati namenili mesto ravnatelja te ustanove »s častnim dekretom«.

Po desetih letih razmeroma pestre razstavne dejavnosti in drugih kulturnih dogodkih je v srednješolskem mladinskem klubu Združenih narodov v Slovenj Gradcu vzniknila zanimiva ideja, kako bi organizirali razstavo del mladih likovnih ustvarjalcev do trideset let starosti in pod pokroviteljstvom klubov oziroma Organizacije združenih narodov. Idejo je sprožil dijak Vinko Ošlak, član tega

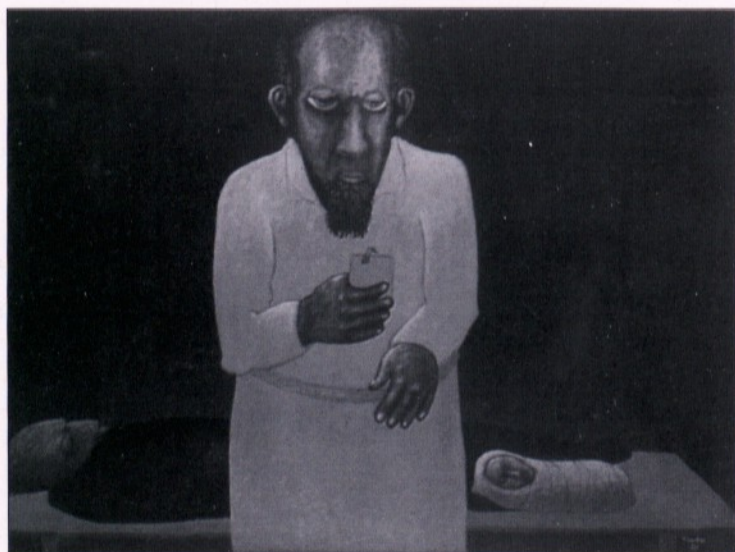

kluba. Pomislek ob taki nenavadni pobudi je bil, kako sicer zanimivo idejo v praksi uresničiti. Vedel pa sem, da lahko s takim projektom vdahnemo galerijski dejavnosti življenje, še predvsem z mlado populacijo, vzbudimo večje zanimanje za likovno kulturo, predvsem pa morda prestopimo prag ozke zaprtosti mesta in okolja. In stopili smo iz anonimnosti, razširili galerijsko dejavnost preko občinskih meja v slovenski in mednarodni kulturni prostor in tako ustvarili razmere za dolgoročneje mednarodno kulturno sodelovanje. Da ne bi nastala praznina med galerijsko ustanovo in širšim mestnim okoljem smo spodbudili takratno stanovanjsko in komunalno skupnost, da so začeli obnavljati hiše v mestnem jedru, bili občutljivi za inventarizacijo mestnega okolja. Namen je bil preprost: dvigniti naš življenjski prostor na višjo kulturno raven. To smo povezovali še z željo, kako vključiti naša kulturna dogajanja v domači in mednarodni kulturni turizem. In ker je prva razstava, na kateri so sodelovali umetniki iz nekdanje Jugoslavije, razmeroma uspela, in to glede na udeležbo avtorjev, medijsko odmevnost in število obiskovalcev, je tako mene kakor upravni odbor Umetnostnega paviljona, katerega je desetletje vodil prim. dr. Stane Strnad, kirurg, humanist, zbiratelj in ljubitelj likovne umetnosti, spodbudilo, da poskušamo nemogoče: graditi nov galerijski hram.

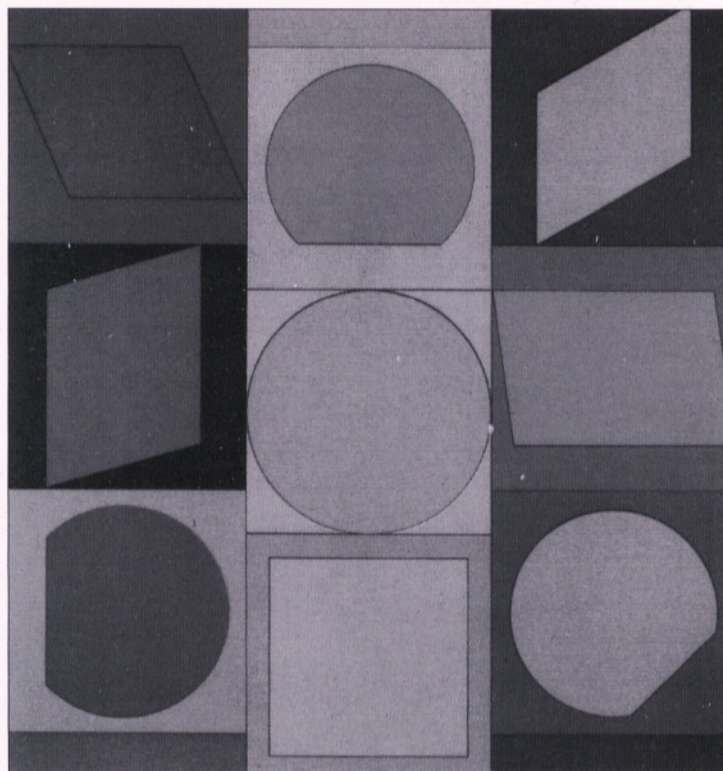
Bilo je 10. decembra 1966, ko smo v novozgrajeni galeriji odprli prvo večjo mednarodno razstavo z zavirljivo udeležbo več kot dvesto umetnikov iz štiridesetih držav z vseh celin sveta.

Že sama zidava nove galerije je tedaj pomenila tvegano in negotovo dejanje, še posebej, če pomislimo, da pobud za nove objekte, namenjene kulturi in umetnosti - z nekaterimi redkimi izjemami - ni bilo mogoče uveljaviti. V sklopu teh dogajanj naj omenim, da je poleg nagrad in priznanj mednarodna strokovna žirija ob otvoritvi mednarodne likovne razstave leta 1966 podelila šestim umetnikom listino častnega meščana Slovenj Gradca, in to: Henryju Mooru, Ossipu Zadkinu, Wernerju Bergu, Božidarju Jakcu, Krstu Hegedušiču in Petru Lubardi.

Takšni in podobni izzivi so bistveno vplivali na vsa nadaljnja dogajanja in kontinuiteto naše galerijske dejavnosti ter širšega kulturnega snovanja. K utrjevanju kulturno prebujenega mesta so pripomogla tudi drugačna interesna gibanja in dogodki. V mislih imam večkratna srečanja pesnikov in pisateljev, srečanja zdravnikov, gozdarskih strokovnjakov in podobno. Vseh teh prizadevanj pa ne bi bilo mogoče uresničiti le z maloštevilnimi strokovnimi sodelavci samo znotraj galerijske hiše, pač pa tudi z zunanji člani in še predvsem s sodelavci in člani organizacijskih odborov mednarodnih kulturnih in znanstvenih prireditev, skoraj stočlanskih teles, ki jih je

Jože Tisnikar, *V prosekturi*, 1985, olje na platno
(slika se nahaja v stalni zbirki Galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec)

Victor Vasarely: *Lapidarium II*, 1965, serigrafija
(slika se nahaja v stalni zbirki Galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec)

poldrugo desetletje vodil prim. dr. Drago Plešivčnik, tajniške naloge pa povezoval prof. Tone Turičnik.

Kakšne bi bile razsežnosti duhovne podobe Slovenj Gradca, če vsega tega ne bi bilo? V razčlenjevanju minulih 40 let nenehoma sili v ospredje vprašanje, kako je bilo mogoče vzdrževati ravnotežje v odnosu galerija - mesto in širše urbano okolje. Za osvetlitev tega vprašanja je bil potreben nasvet, predvsem ob ostrejših dramatičnih zapletih, češ poglej stvari tudi s sociološkimi očmi, saj so v mnogočem vplivi družbenega okolja močnejši od hotenj neke kulturne ustanove, ki je bogokletno sejala seme »elitnega«: »...čemu vabiti na otovoritve z osebnimi vabili, za to so javni plakati; ali smo se za to borili? S takimi in podobnimi strašili so nas oblegali tako imenovani aktivisti realsocializma. Nič presenetljivega, nasprotja so vselej bila, so in bodo. Da bi galerija našla sozvočje s svojim okoljem, smo si omislili in izvedli tudi širše kulturne akcije. V nekaterih javnih prostorih smo zamenjali kičaste izdelke na stenah in jih nadomestili z umetniškimi. Leta 1975 je ob mednarodni likovni razstavi nizozemski slikar Toon Wegner s skupino umetnikov iz Suriname poklonil 4000 grafik in jih namenil 4000 družinam v občini Slovenj Gradec kot simbolični prispevek mirovnim prizadevanjem.

Galerija je v štiridesetih letih obstoja pridobila bogato mednarodno stalno zbirko umetniških del. Nastala je z darili umetnikov, prispevki donatorjev, z odkupi in nagradnimi oblikami in podobno. Vendar je to bogastvo malo vredno, če je zastrto očem, če je skrito v depojih. Kako pridobiti dodaten galerijski objekt, v katerem bodo umetniška dela trajno in vselej na ogled, v ponos in večno zahvalo vsem, ki so izkazali svojo spoštljivo naklonjenost. Kateri rodovi bodo to uresničili? Za vse navedeno in še marsikaj, česar - žal - v tem kratkem zapisu nismo zapisali, je leta 1989 generalna skupščina Združenih narodov Slovenj Gradcu namenila visoko priznanje: podelila mu je naziv - mesto glasnik miru. In v tem znamenju je Galerija likovnih umetnosti povabila umetnike iz vseh 74 mest glasnikov miru na mednarodno razstavo z motom Umetnik in urbano okolje; razstavo bomo slovesno odprli 6. junija 1997.

Vem in verjamem, da še obstajajo vizije.

Karel Pečko

PRONICANJE LEPOTE

Nova številka *Odsevanj - tukaj in sedaj*. Na nevsiljiv, umirjen način, kar je ob kopici agresivnih medijev še posebej blagodejno, omogoča trenutke za vpogled, refleksijo in razmislek..., ki tudi danes pogosto pripeljejo do zaključka: o, tempora, o, mores!

Res, kakšni časi in kakšni ljudje!

V tem našem drvečem času je človek vse bolj naklonjen brezglavi naglici kot ustvarjalnemu nemiru, bolj nagnjen površnemu hlastanju za užitki kot dolgotrajnemu natančnemu nizanju vtisov in razmisleku; v obdobju, ki prisega na takojšnje učinke, tudi na račun pristnosti in naravnosti; v vrtincu, ki še povečuje intenzivnost ter pogostost dražljajev, da zadovolji vse bolj otopele čute..., v času, ki globalno ogroža meditativno, poglobljeno kreativnost, ki je lastna umetnosti, literaturi, da, pogojena z dvomom, skozi proces luščenja razkriva zanimivo, vsebinsko, bistveno..., če hočete - resnično.

Zato je pomembno, da zavestno negujemo kulturo kritične distance do kaosa okoli nas, da nas zvrtnična spirala plehkosti in banalnosti ne posesa v svoj vakuum. Predvsem je nujno, da vnašamo v naše skupno polje zavesti harmonijo in skladje; tudi tako, da utrjujemo in ohranjamo poslanstvo umetnosti, ki je ne le odkrivanje resnice, ampak predvsem ustvarjanje lepote. Lepote in smisla, ki nas bogatita v najčistejšem pomenu, ko skozi umetnino pronicata v nas in v naša življenja.

Blaž Prapótnik, urednik

Milena Cigler Gregorin

*Očka je vedno rezljal rožne vence,
predvsem iz trdega lesa,
(tudi iz naše slavne hruške)
potem sem jaz čakala, če je kakšen
križ pokvaril, tistega sem dobila:
in sedaj vsepovsod valjam ostanke
deščic, odlomljene, vendar sprijete z
nasprotno
stransko deščico in si mislim, kakšna
bedarija pravzaprav, namesto da bi
nosila v torbici kozmetiko pa bi
malo pomalala svoj smešni fris,
ki ga je ljubil edino očka
tudi brez kozmetike in dodatkov,
samo zato, ker je bil pač moj.*

ANDREJ GROŠELJ PREGLEDNA RAZSTAVA

*Galerija likovnih umetnosti Slovenj
Gradec. 28. februar - 30. marec 1997.
Ob razstavi je izšel katalog na 64
straneh z 20 črno-belimi in 12 barvnimi
reprodukcijami.*

Andrej Grošelj se je po končanem študiju na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je opravil študij kiparstva pri profesorju Slavku Tihcu, vrnil na Prevalje. Tu se je kot likovni pedagog zaposlil na osnovni šoli. Pogosta javna naročila kažejo, da je umetnik hitro našel svoje občinstvo. Lahko celo rečemo, da je s svojimi deli korenito posegel v koroško krajino in jo neizbrisno zaznamoval.

Sedemdeseta leta in začetek osemdesetih v Grošljevem ustvarjanju zaznamuje delo na javnih plastikah. V njegovih stvaritvah je vseskozi čutiti nekakšno dvojnost med modernističnim realizmom in poseganjem v likovne probleme sodobnosti. Prvo se posebej odraža v javnih plastikah, kjer se je moral kipar prilagajati okusu naročnikov, medtem ko se je s sodobnejšimi likovnimi tokovi lahko spoprijel v plastiki sobnih dimenzij. Plastike takih dimenzij ga zaposlujejo še danes.

Grošelj dela v različnih materialih: železu (jeklu), kamnu, glini, bronu in največ v lesu. Prek železa in kamna se je avtor dokopal do materiala, v katerem je našel sebe in svojo umetnost - do lesa. Les dopušča kiparju s svojo specifično zaobljenostjo prav posebne učinke.

Egipčani so častili mnogo bogov. Vsak med njimi je nosil podobo druge živali. Eden med njimi, Thot, se kaže - poleg Ibis - tudi kot pavijan. Thot je veljal za izumitelja umetnosti pisanja in govora, modrosti in znanosti. Za svojega zaščitnika so ga proglasili pisarji in ga posebej častili v srednjem Egiptu. Poleg naloge svetovalca sončnemu bogu Re je opravljal še naloge sodnika in posrednika v sporih v panteonu. Sodeloval je tudi pri pogrebnih obredih in bil vodnik v kraljestvu smrti.

Grošljev Kip brez podrobnosti (les, v. 55 cm, 1996) prikazuje boga Thota. Thot stoji ujet v kubus lesa na integriranem podstavku, ki se na dnu spreminja v noge in stopala. Roke počivajo na bokih, graciozna draperija se staplja s telesom. Groba površina in masa skrivata mnoge podobnosti. Kip brez podrobnosti sodi v dolgo vrsto Grošljevih figur, ki izhajajo iz obdobja neposredno po študiju na Akademiji za likovno umetnost v

Andrej Grošelj (foto: Tomo Jeseničnik)

Ljubljani: Ženska na vzpetini (les, 1974, v. 56 cm), Študija (les, 1989, v. 90 cm), Maček (kamen, 1996, v. 21 cm), Raca (les, 1996, v. 32 cm), Mitološka glava (kamen, 1996, v. 22 cm), Glava mladenke - slon (kamen, 1996, v. 52 cm), Labod (kamen, 1996, v. 39 cm), ...

Poleg teh umetnik izdeluje tudi takšne, katerih površina je gladka kot zrcalo, kot da bi hotel prestopiti mejo med vtisom in stanjem. S tem izgubi prenekatero ekspresivno črto in se stopi z brezobličnim časom. Prve pa pušča neobdelane, nekako nedokončane, v smislu nemškega novega ekspresinozma (Neue Wilde). Ti zadnji izkazujejo kiparjevo moč in umetniško pot, ki prodira globoko v pore sedanosti.

Pregledna razstava v Galeriji likovnih umetnosti je zaokrožila kiparjevo petindvajsetletno ustvarjanje. Razstavljeni so bili Zaprti prostori v glini, izredne plastike iz železa (jekla), portreti in živali v kamnu in, ne nazadnje, ptiči, akti in semena iz lesa, ki so Grošljevo najnovejše delo. Risbe, od najnovejših do tistih, za katere je prejel študentsko Prešernovo nagrado leta 1970, so zaokrožile in dopolnile pregled.

Jernej Kožar

KRONIKA NAJPOMEMBNEJŠIH KULTURNIH DOGODKOV od novembra 1996 do aprila 1997

NOVEMBER

V dvorani Osnovne šole Šmartno so s slovesno kulturno prireditvijo oznamenovali 890-letnico prazupnije Šmartno. Prisotne je pozdravil tudi Milan Kučan, predsednik Republike Slovenije. Šmarčani so ob tej priložnosti izdali drobno knjižico Šmartno - bližajočih se 900 let. V kulturnem domu v Podgorju so se srečali ljudski pevci in godci iz Slovenije. Nastopile so naslednje skupine oz. posamezniki: Postavkova dekleta iz Podgorja, godca Rajko in Drago Plazl iz Graške Gore, pevci iz Rake, ljudske pevke KD Obrež, pevci iz Libelič, harmonikar Slavko Meh iz Podgorja, pevci in pevke z Ojstrice nad Dravogradom, pevki Ana in Romana Črnko iz Gradišča na Kozjaku, Fantje z Graške gore, ljudski godci iz Ljubnega, družina Breznik iz Pameč, pevci KUD O. Župančič iz Artič in tamburaška skupina KUD iz Beltincev. MoR- pevski zbor iz Podgorja je ob 5. obletnici priredil jubilejni koncert.

V Galeriji likovnih umetnosti so predstavniki Mestne občine, podjetij in galerije podpisali ustanovitveni akt Fundacije akademskega slikarja Karla Pečka. Prvo abonmajske predstavo smo si ogledali v ljubljanski Drami, in sicer komedijo Bolha v ušesu francoskega komediografa Georgesa Feydeaua. Režiser: Vito Taufer.

V Portorožu so se srečali predsedniki in tajniki ZKO iz Slovenije in obravnavali aktualna organizacijska in denarna vprašanja ljubiteljske kulture.

DECEMBER

Prireditve v decembru so bile predvsem v znamenju božičnega in novoletnega praznovanja: v cerkvi sv. Jurija na Legnu je nastopil Mariborski oktet, Babnikova godba je priredila koncert (ob svoji 90-letnici) v kulturnem domu v Šentilju, Pihalni orkester Slovenj Gradec pa v kulturnem domu v Slovenj Gradcu. Skupina MAKURC je organizirala novoletne prireditve pod šotorom, Knjižnica Ksaverja Meška pa ure za otroke ob prihajajočem novem letu. V Knjižnici Ksaverja Meška je Založba Voranc z Raven na Koroškem predstavila pesniško zbirko Marijane Vončina Rosa na pajčevini, v Galeriji likovnih umetnosti pa so pripravili novoletno srečanje in odprli razstavo najnovejših likovnih del Bogdana Borčiča ob njegovih 70-letnici.

JANUAR 1997

Gledališka skupina KD Mislinja je predstavila komedijo T. Partljiča Tolmun in kamen v kulturnem domu v Mislinji. Režija:

Andreja Martinc. Primorsko dramsko gledališče je gostovalo v kulturnem domu v Slovenj Gradcu »zeno veselo poslansko komedijo v dveh aktih« Štirje letni časi Vinka Moederndorferja. Režija: Samo Strelec. V Galeriji likovnih umetnosti je predaval dr. J. Muhovič o Borčičevem oz. sodobnem slikarstvu. Ljudski pevci iz Podgorja pa so sodelovali v radijski oddaji v živo Naša zemlja v pesmi in besedi.

FEBRUAR

V vseh krajih Mislinjske doline je bil osrednji dogodek oznamenovanje slovenskega kulturnega praznika - Prešernovega dne. Osrednja prireditev je bila v kulturnem domu v Slovenj Gradcu. Ob tej priložnosti so podelili Bernekerjeva odličja. Bernekerjevo nagrado za leto 1997 je dobil prof. Andrej Makuc, Bernekerjeve plakete pa: Kristijan Krenker iz Podgorja, Jože Kramberger iz Slovenj Gradca, Sonja Škrabec iz Šmartna, pevska skupina Fantje z Graške gore in Upokojenski pevski zbor Jelka iz Slovenj Gradca. Beseda o prazniku: Milena Zlatar, umetnostna zgodovinarica. Koncertni spored: Moški pevski zbor Kope pod vodstvom Polone Krpač. Po prireditvi je za vse kulturne delavce iz občine priredil sprejem Janez Komljanec, župan mestne občine Slovenj Gradec.

Razen Prešernovih proslav so bile še naslednje prireditve: Ljudski godci raztegujejo svoj meh v Šentilju, razstava ročnih del v kulturnem domu v Podgorju, mladinska kulturna skupina Podgorje je uprizorila Županovo Micko, Šentanelški pavri so priredili koncert v cerkvi sv. Jurija, odmeven je bil koncert instrumentalno-vokalnih skupin KD Slovenj Gradec - Abadon, Jazzo, Calvaria. Člani likovne sekcije KUD Splošne bolnišnice so razstavili svoja likovna dela v Galeriji dr. S. Strnada, Galerija likovnih umetnosti pa je predstavila kiparska dela Andreja Grošlja z Raven na Koroškem. Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec, je priredil sprejem za prof. Frančka Lasbaherja, ki ga je Republika Avstrija odlikovala z zlatim častnim križem za zasluge in uspehe prekomejnega sodelovanja. V knjižnici Ksaverja Meška je v okviru cikla predavanj, ki jih organizirata Knjižnica in Turistično društvo Slovenj Gradec, prof. Andrej Makuc razčlenjeval temo Koroška književnost na slovenskem Koroškem. V okviru abonmajske predstave smo videli Metuljev ples Drage Potočnjakove v izvedbi Male Drame SNG. Režija: Boris Cavazza.

MAREC

V kulturnem domu v Podgorju je prepeval Moški pevski zbor Vres s Prevalj. Knjižnica Ksaverja Meška in Turistično društvo Slovenj Gradec sta organizirala zanimivo in odmevno predavanje prof. Toneta Turičnika z naslovom Slovenj Gradec danes. V Mladinski knjigi so pripravili večer Poezija & glasba: nastopili so Blaž in Valentina Prapotnik in Marko Kristan ter gost Jani Kovačič.

Ob obletnici rojstva skladatelja Huga Wolfa je Glasbena šola pripravila tradicionalni koncert samospevov. V Galeriji likovnih umetnosti je predavala dr. Špelca Čopič o kiparstvu med tradicijo in modernizmom. Predzadnja abonmajska gledališka predstava: Tri visoke ženske avtorja Edvarda Albeeja. Režija: Mateja Koležnik.

APRIL

V kulturnem domu v Podgorju je gostovala gledališka skupina z Leš s predstavo Mali oglasi. V okviru dobrodelnih dejavnosti sta bila dva koncerta: prvi je bil v Šmartnu, drugi pa v hali v Slovenj Gradcu. Slednjega je v organizaciji Rotary kluba vodil mag. Oto Vrhovnik. V kulturnem domu Slovenj Gradec se je predstavilo KD Razbor. Z dobro voljo v našo vas - prireditev je pripravilo v OŠ Šmiklavž tamkajšnje kulturno društvo. V Graški Gori so ustanovi li kulturno društvo: člani so kulturni zanesenjaki - domačini iz občin Mislinja, Slovenj Gradec in Velenje.

Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec je bila organizator tradicionalnega srečanja pevskega zborov Mislinjske doline. Srečanje je bilo na Šolskem centru. Nastopili so: Upokojenski ženski pevski zbor Jelka iz Slovenj Gradca (zborovodja oz. umetniški vodja M. Gornjak), Upokojenski ženski pevski zbor Slovenka iz Šmartna (J. Kolerič), Moški pevski zbor Kope z Legna P. Krpač), Moški pevski zbor Lipa iz Raduš (A. Meh),

Moški pevski zbor iz Šmartna (J. Kolerič), Moški pevski zbor iz Podgorja (L. Kramljak), Moški pevski zbor Ksaver Meško s Sel (I. Hovnik), Komorni zbor Carinthia cantat iz Slovenj Gradca (T. Gašper), Ženski pevski zbor Tenuto iz Šmartna (P. Krpač), Mladinski mešani pevski zbor sv. Cecilije šmarške nadžupnije (J. Kolerič), Mešani mladinski pevski zbor Fidelis iz Mislinje (P. Tovšak), Oktet Mislinja (M. Gornjak), Oktet

Lesna (T. Gašper), Lovski oktet iz Podgorja (T. Gašper), Dekliški septet iz Podgorja (S. Krenker) in Kvintet družine Breznik iz Pameč (V. Breznik). Kot gost se je pridružil tudi Moški pevski zbor Vres s Prevalj (A. Rogina). V strokovni žiriji sta sodelovala prof. Dragica Žvar in mag. Tomaž Faganel.

Koroška osrednja knjižnica Dr. F. Sušnika Ravne na Koroškem je v sodelovanju z Galerijo likovnih umetnosti Slovenj Gradec odprla v Likovnem salonu na Ravnah razstavo del akademskega kiparja Andreja Grošlja.

Knjižnica Ksaverja Meška, Literarni klub in Društvo slovenskih pesnikov in pisateljev v Avstriji so organizirali literarni večer z naslovom Korošci Koroščem. Pesmi in proza so brali: Herman Germ, Anton Haderlap, Anita Hudl, Ivana Kampuš, Lenčka Kupper in Sonja Wakonnig. Glasbene vložke na kitari je oblikoval Janez Gregorič.

V rojstni hiši Ernsta Golla (danes Hotel Kompas) je založba Cerdonis (Uroš Slemenik) predstavila Gollovo pesniško zbirko V trpki deželi človeka. Zbirka je dvojezična, iz nemščine je pesmi prevedel mag. Vinko Ošlak. Zbirko sta razčlenila prevajalec Vinko Ošlak in urednik Andrej Makuc. Predstavitve so se udeležili bližnji in daljni Gollovi sorodniki, slovenjgraški kulturni delavci in predstavniki Ministrstva za kulturo ter avstrijske ambasade. Rotary klub Slovenj Gradec pa je poskrbel, da so pesniku na rojstni hiši odkrili spominsko ploščo: odkril jo je Niko R. Kolar, predsednik Mestnega sveta Mestne občine Slovenj Gradec. Ob tej priložnosti sta občinstvo nagovorila še inž. Tomo Štumpfl (predsednik Rotary kluba in daljni pesnikov sorodnik) in prof. Jože Potočnik.

V izvedbi Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta smo videli letošnjo (sezona 1996/97) zadnjo abonmajsko predstavo, in sicer Borisa Kobala komedijo Afrika ali Na svoji zemlji. Režija: Boris Kobal.

Predstavniki območnih in občinskih ZKO iz Slovenije so se srečali na Ptuj. Obravnavali so novo zakonodajo, ki bo opredelila tudi možnosti ljubiteljske kulturne dejavnosti, njeno organiziranost in financiranje. Udeležence posveta je med drugimi nagovoril tudi minister za kulturo Jožef Školč.

Andreja Gologranc - Fišer

DRUŠTVO SLOVENSКИH PISATELJEV V AVSTRIJI

Društvo slovenskih pisateljev, publicistov in prevajalcev v Avstriji (DSPPPA) je bilo ustanovljeno v letu 1973, in to z namenom in potrebo po organiziranem povezovanju slovenskih besednih ustvarjalcev v Avstriji. Ustanovitelj društva in njegov dolgoletni predsednik je bil naš znani in priznani pisatelj Janko Messner. K sodelovanju je povabil mlade pesnike in pisatelje, ki so se zbirali okoli revije Mladje, in že nekoliko starejše besedne ustvarjalce, kot npr. pesnico Milko Hartman, kronista Mirka Kumra - Črčeja, pisatelja in pesnika z Obirskega Valentina Polanška in druge.

Že v razvojni dobi je društvo pričelo z literarnimi večeri oziroma branji z namenom, da predstavi čim širši javnosti tudi to zvrst kulture. Izšla je tudi prva antologija slovenske koroške literature Ta hiša je moja, pa vendar moja ni; uredila jo sta prof. Boris Paternu in dr. Matjaž Kmecl. Prirejali pa smo tudi literarne delavnice in seminarje.

V prvih letih je društvo vključevalo zgolj besedne ustvarjalce in se je imenovalo Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji.

Pozneje je vsebino močno razširilo in povabilo k sodelovanju še publiciste in prevajalce. Tako nosi danes naslov DSPPP v Avstriji, njegov predsednik pa je Herman Germ. Kakor je naraščalo število ustvarjalcev, tako je naraščalo tudi število članov, tako da je danes v društvo včlanjenih nekaj čez trideset literatov. Med njimi nekaj znanih imen, kot so Milka Hartman, Florijan Lipuš, Gustav Januš, Andrej Kokot, Janko Messner in drugi.

V zadnjih letih je društvo svoje delovanje zelo razgibalo in razširilo, saj je organiziralo veliko glasbeno-literarnih večerov skupaj z domačimi kulturnimi društvi. Vse večja pa je njegova prisotnost med nemško govorečim občinstvom.

Eden največjih dosežkov zadnjih treh let je vsekakor obnovljena izdaja antologije koroških pesnikov in pisateljev z naslovom

Monologi in dialogi z resničnostjo, ki jo je v sodelovanju z Jankom Messnerjem uredil dr. Franc Zadavec, s pomočjo Slovenske prosvetne zveze v Celovcu pa v letu 1996 izdalo DSPPPA.

Društvo za svoje člane prireja tudi različna predavanja in jim tako daje nove impulze za ustvarjalno delo. Eno izmed takih predavanj je bilo Frazologija v jezikoslovju in vsakdanji rabi dr. Elizabete M. Jenko.

V prihodnje pa načrtujemo predavanje Prešernovega nagajenca Nika Grafenauerja z naslovom Literarno ustvarjanje v zrcalu sodobne slovenske poezije.

Ena pomembnejših nalog društva pa je pridobivanje mladih, ki se že poizkušajo v literarnem ustvarjanju, in jim omogočiti »dati na svetlo« svoje stvaritve. V ta namen je v zadnjem letu skupaj s Slovenskim vestnikom pripravilo literarno stran v imenovanem časopisu.

V zadnjih letih je DSPPPA močno stopilo iz anonimnosti in navezalo stike z Društvom slovenskih pisateljev v Ljubljani. Sad teh stikov sta bila literarna večera, in to slovenskih koroških avtorjev v Cankarjevem domu v Ljubljani in avtorjev iz Slovenije pri Joklnu v Celovcu.

Drugo razveseljivo sodelovanje pa je z Literarnim klubom Slovenj Gradec, ki sta ga na ljubeznivo posredovanje prof. Frančka Lasbaherja organizirala prof. Andrej Makuc in prof. Tone Turičnik. Prvo srečanje med DSPPPA in Literarnim klubom Slovenj Gradec je bilo 17. aprila 1997 v Knjižnici Ksaverja Meška. Slovenski koroški literati so se na glasbeno-literarnem večeru predstavili slovenjgraški javnosti, ki je avtorje z zanimanjem sprejela.

Načrtujemo, da bo naše društvo v jeseni gostilo besedne ustvarjalce iz Literarnega kluba Slovenj Gradec. V načrtu je tudi sodelovanje z njihovo kvalitetno in cenjeno revijo za leposlovje in kulturo ODSEVANJA, revijo, v kateri bodo občasno imeli prostor tudi naši pesniki in pisatelji.

Takšna sodelovanja so za nas velikega pomena, saj nam dajejo novega poleta in sklepajo nova prijateljstva, kar je nujno potrebno za izmenjavo takšnih ali drugačnih ustvarjalnih izkušenj.

Želja DSPPPA pa je povezati se z literati v celotnem slovenskem prostoru, saj se vsi trudimo za eno: ohranitev in razširitev naše lepe slovenske pisane besede.

Anita Hudl,
tajnica DSPPPA

HUGO WOLF IN MLADA EVROPA - »JUNIOR EUROPA«

V rojstni hiši genialnega avstrijskega skladatelja slovenskega rodu, Huga Wolfa, v Slovenj Gradcu že dolgo živi in deluje Glasbena šola skupaj z Društvom Hugo Wolf, ki je bilo ustanovljeno leta 1993 in združuje ljubitelje njegove glasbe v Sloveniji.

Po mednarodno odmevni proslavi ob 130-letnici Wolfovega rojstva v Slovenj Gradcu so se v tem mestu, v Mariboru, Ljubljani na Slovenskih glasbenih dnevih 1990 in drugod, začeli vrstiti koncerti Wolfove glasbe, predvsem samospjevov, prefinjenih miniaturnih nemške vokalne lirike s konca 19. stoletja. Leta 1987 so muzikologi in drugi glasbeni strokovnjaki, ljubitelji Wolfove glasbe, med njimi Jože Leskovar, tedanji ravnatelj Glasbene šole v Slovenj Gradcu, dokazali in potrdili slovensko poreklo avstrijskega skladatelja, slovenjegraškega rojaka, kar sta že pred leti domnevala znani slovenjegraški župnik in humanist Jakob Soklič ter zgodovinar Josip Mravljak.

Pred štirimi leti ustanovljeno Društvo Hugo Wolf v Slovenj Gradcu spodbuja raziskovanje in izvajanje njegovih del. V tem kratkem času je pripravilo številne koncerte ob Wolfovem rojstnem dnevu, mednarodno šolo oblikovanja samospjevov pod mentorstvom Brede Zakotnik, priznane mariborske pianistke, sicer profesorice na salzburškem Mozarteumu, in spodbudilo izid knjige skladateljve sestre Modeste Wolf-Strahser Spomini na dom.

Od 13. do 15. marca lani je društvo ob sodelovanju Mestne občine Slovenj Gradec v gradu Rotenturn pripravilo 1. mednarodni simpozij o življenju in delu priznanega glasbenika. Na predvečer je bil koncert izvrstnih mladih umetnikov z Dunaja: sopranistke Sabine von Walther, tenorista Roberta Hillebranda in sijajnega Godalnega kvarteta Hugo Wolf, ki se bo slovenjegraški publiki predstavil tudi v letošnji jeseni. Izvedli so samospeve iz druge knjige znamenite Italijanske pesmarice; ti odkrivajo dialoge med žensko in moškim, stanja zavesti, odnose med zaljubljenici, njihova najbolj prefinjena čustva in globoke strasti.

Koncert v slovenjegraškem kulturnem domu je bil nekaj posebnega tudi zato, ker Wolfovi samospevi niso zazveneli ob običajni klavirski spremljavi, temveč ob radoživem muziciranju Godalnega kvarteta Hugo Wolf, ki je v tankočutno glasbo vnesel novo zvočno dimenzijo. Klavirsko spremljavo je za godalni kvartet priredil znani dunajski glasbenik in poznavalec Wolfove glasbe, pianist Erik Werba. Namig za to je dobil v Wolfovem pismu Edwinu Mayseerju, v katerem je skladatelj omenil, da bi bilo mogoče samospeve iz 2. dela Italijanske pesmarice iz leta 1896 spremljati z godalnim kvartetom, saj "vsebuje več absolutne glasbe".

Čeprav je bil 1. mednarodni simpozij skromnejšega obsega, je omogočil številnim študentom muzikologije s Filozofske fakultete v Ljubljani in glasbene pedagogice s Pedagoške fakultete v Mariboru širše poznavanje skladateljvega dela. Podatke, da je Hugo Wolf mednarodno priznan skladatelj, vedno znova potrjujejo tudi tuji strokovnjaki, ki raziskujejo njegovo delo.

Med udeleženci lanskega simpozija sta predavala mag. Ian Borthwick iz Amsterdama (analiziral je samospjev Muehvoll kom ich... in govoril o pogosti "dvojni obliki" teh del) in mag. Leopold Spitzer, predsednik Društva Hugo Wolf z Dunaja. Slednji je podrobno spregovoril o Wolfovi edini operi Corregidor, ki so jo leta 1990 pri nas prvič uprizorili v mariborski Operi.

Našemu Društvu Hugo Wolf je podaril prve tiskane izvode partitur omenjene opere s tiskanim klavirskim izvlečkom, ki so jih lansko leto prvič natisnili na Dunaju.

Prof. dr. Primož Kuret iz Ljubljane je predaval o izvajanju in recepciji Wolfove glasbe pri nas v preteklosti, o odklonilnem odnosu povojne družbe, ki je v njegovi glasbi iskala nesmiselne povezave z "nemško nevarnostjo", in o vplivih Wolfove glasbe na skladatelje slovenske moderne.

O tem, kakšno mesto ima Wolf v kulturni zavesti sodobnih Slovencev, je spregovorila mariborska muzikologinja, dr. Manica Špental. Odkrila je zanimive podrobnosti povezave skladatelja z Mariborom, kjer je preživel dve mladostni leti (1871 - 1873). Obiskoval je klasično gimnazijo, kot violinist je sodeloval pri obredju v mariborski stolnici in ustvaril nekatere zametke svojih poznejših umetnin. V spomin na ta čas so 16. oktobra 1995 v Mariboru odkrili spominsko ploščo Hugu Wolfu (na hiši v Mladinski ulici 5)

Med simpozijem je Društvo Hugo Wolf pripravilo tudi ogleda glasbenega filma o skladatelju z naslovom Poklican in izbran, le-ta je nastal v produkciji TV Slovenija (scenaristka Jasna Novak, režiser Marjan Frankovič) in televizijskega posnetka operne predstave Corregidor v izvedbi ansambla SNG Maribor pod taktirko dirigenta Staneta Jurgeca.

Prav tako kot Društvo Hugo Wolf, se tudi Glasbena šola Slovenj Gradec, ki še domuje v rojstni hiši skladatelja, skladno s svojimi možnostmi uspešno vključuje z organizacijo koncertov mladih glasbenikov in sodeluje z mnogimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami ter glasbenimi šolami doma in v tujini.

Plod takšnega sodelovanja je tudi soustanovitev 110-članskega mednarodnega mladinskega pihalnega orkestra

"JUNIOR EUROPA", ki ga sestavljajo učenci glasbenih šol Slovenije (Slovenj Gradec), Češke (Česky Krumlov), Nemčije (Fischach), Avstrije (Pregarten) in Italije (Trst).

V Ustanovni listini, ki smo jo v lanskem mesecu maju podpisali ravnatelji omenjenih glasbenih šol ob prisotnosti županov teh mest, smo zapisali, da bomo z vsem svojim vplivom, pristojnostjo in umetniško močjo skrbeli in delali za rast tega orkestra oziroma njegove kvalitete, in to v smislu spoznavanja in povezovanja mladih v srednjeevropskem prostoru. Ob koncu trodnevnega seminarja v Českem Krumlovu, - sodelovali smo s petnajstimi mladimi instrumentalisti - je orkester MLADA EVROPA z zaključnim koncertom navdušil številno občinstvo v prelepi mestni koncertni dvorani.

V letošnjem mesecu maju je potekal seminar orkestra MLADA EVROPA pri nas v Sloveniji. Orkester se je s celovečernimi revialnimi koncerti predstavil občinstvu v Portorožu, Trstu in v soboto, 24. maja, na prireditvi mladih - Veter v laseh - v Slovenj Gradcu.

Branko Čepin

Rojstna hiša Huga Wolfa v Slovenj Gradcu

NAŠ ČAS IN LJUBITELJSKA KULTURA

Če opazujemo rezultate delovanja Ministrstva za kulturo, založb, gledališč, filmskih distributerjev in filmskega sklada, Cankarjevega doma, meseca kulture, štirih slovenskih televizij in vseh tisočev društev po Sloveniji, se po sedmih letih sprememb že jasno kažejo ključne razpoke v slovenski kulturi. Danes lahko tudi že zanesljivo rečemo, kakšen bo razvoj slovenske kulture v prihodnje, če bo šlo dalje v zdaj začrtani smeri. Narod, ki uvaža filozofijo, uvaža tudi umetnost in umetnike, tako vrhunsko umetnost kot najbolj masovne izdelke, na koncu tak narod uvaža sploh vse, kar se uvažati da, se pravi, da ni ravno predrago, in potem se dogodi, da takšen narod vedno manj česarkoli izvaža. Kdor izvaža manj, kot uvaža, prejkoslej potrebuje tuj kapital, kdor potrebuje tuj kapital, se mora prodajati, in ko je dovolj izgubil ceno, ga počasi pokupijo.

V državi, kjer nenehno duhoviti podjetniki uvažajo poceni izdelke in jih poskušajo drago prodati, se z vsakim dnem manj izplača proizvajati nove, zanimive izdelke. Kakor v industriji, kmetijstvu, turizmu, tako tudi v kulturi. Karkoli nastane na kulturnem področju v Sloveniji, je predrago že v primerjavi z uvoženimi kulturnimi storitvami, sploh pa težko s ceno in kvaliteto konkurira na tujem.

Kje je tu položaj ljubiteljske kulture? Paradoksalno ob vsem govorjenju o spremembah v svetu je, da je umetnik danes lahko samo državni umetnik, produkcija je lahko samo državna produkcija. Ljubitelji ustvarjajo zaradi samih sebe, ne zaradi tržišča. Ker ne pričakujejo plačila, so brez cene, če si brez cene, si pa tudi neprecenljiv. Vendar tudi ljubitelji potrebujejo mentorje, dvorane, sceno, glasbo, potne stroške, tako so ljubitelji ravno tako kot kakršnikoli drugi umetniki državni ljubitelji.

Kulturna ponudba je ob pojavu novih medijev in novih tehnik ogromna, čeprav ne brezmejna. Upam si trditi, da industrijski izdelki vseeno bolje krožijo kot kulturni. Glasba pozna meje in zelo visoke meje. Druge kulturne panoge pa še višje. Tako da izvoz in uvoz, recimo, pretok kulturnih dobrin ni niti v Evropi niti v svetu kaj posebno intenzivnega. Slovenijo omejuje jezik, še bolj pa preprosto - velikost države. Vendar Slovenijo označuje, da je stopetindvajsetkrat oziroma petintridesetkrat manjša od obeh držav, iz katerih kulturo pretežno uvaža. Če dodamo še iz traum postkomunističnega obdobja izviraajoči odpor do vseh tistih držav, s katerimi smo naravno kulturno povezani, in posebej še odpor do sosednjih držav, ki smo ga prerasli kvečjemu na športnem področju, potem se pač zavemo, da

bi lahko imenovali ljubiteljsko kulturo preprosto slovenska kultura ali - točneje - slovensko kulturno poustvarjanje ali z izrazom: domače kulturne dejavnosti.

Narod, ki izdeluje samo folkloro, pa je žal folklorni narod. Folklorne so navadno manjšine. Tega se lahko večasih prestrašimo.

Ljubiteljski ustvarjalec je lahko ustvarjalec vsaj zato, ker mu je okolje dalo možnost, da se loti ustvarjanja. Če gre za slovenskega ustvarjalca, lahko takoj rečemo, da bi skrajno težko našel možnost, da se toliko nauči in usposobi, da bi lahko nastopil na tržišču. Ker, kot smo že rekli, je domače tržišče majhno, pa še prednost daje ceneni tuji ponudbi, tuja tržišča pa omejujejo uvoz kulture majhnih držav in narodov, kadarkoli bi utegnila ta kultura biti vsaj malo komercialna.

Naj je tuja (uvožena) kultura še tako vrhunsko ali pa naj je še tako masovna, v vsakem primeru je v prednosti pred vrhunsko domačo ali ljubiteljsko domačo kulturo. Vse, kar tujega prihaja k nam, je podprto z lastnim večjim tržiščem, z ugledom naroda in večje države, dodajmo pa še, da prihaja iz dežel s "pravilno" ideologijo. Domačo kulturo, pa naj je ljubiteljska ali profesionalna, naj je v kakršnemkoli razponu med začetniško ali vrhunsko, tolče po glavi domači porabnik, ki pravzaprav hrepeni po razjasnitvi ideoloških sprememb, po razsvetlitvi z Zapada, še bolj pa jo tolče domača politika, od lokalnih oblasti navzgor - ker vse domače je plod preteklosti, kar pa je iz preteklosti, je potrebno uničiti ali vsaj reciklirati. Narod, ki se je z osamosvojitvijo ponovno (kot po prvi svetovni vojni) odrekel svoje zgodovine, si jo zastonj skuša nadomestiti iz uvoza.

Športnike navadno čaka povratna tekma v tujini. Slovenski športniki so osvojili vsaj Evropo, če že ne svet. V proračunih tujih in domačih klubov je lahko razlika, bogastvo domačih in tujih športnikov je lahko različno, vendar šport pozna prednost: trdna pravila igre, dovolj solidno sojenje, identifikacija publike s športno panogo omogoča tekmovalno mrzlico, ne nazadnje, mediji kritično spremljajo športne dogodke.

Ljubiteljska kultura danes v Sloveniji nastaja v najrazličnejših okoljih in po željah tega okolja. In po možnosti in pripravljenosti za finančne izdatke. Silna želja Slovencev, da bi sebi in svojim sokrajanom kaj ustvarili, jasno kaže, da imamo Slovenci dobro mnenje o sebi: iz vsake vasi poskušamo narediti Pariz in Hollywood. Ambicioznost žari na področjih, kjer je malo verjetno, da smo uvozili, kaj šele sami odkrili, dovolj teoretičnih novosti in

praktičnih izumov. In si osvojili dovolj znanja. Ljubiteljska kultura je danes šola, vendar šola, ki hoče prerasti ne samo nižje in srednje stopnje, ampak hoče prerasti v najvišje razrede. Tako kot to Slovincem mimogrede uspeva v športu, žal pa ne v industriji.

Nobena družba do sedaj še ni mogla investirati v vse umetnosti in umetnike: selekcija pa je - kolikor je to žalostno - vedno stvar ali navdušenja publike ali politike. Obe varianti sta večinoma nepravični in po svoje destruktivni. Manj kot je denarja za kulturo, bolj razsipno se obnašajo umetniki in publika. Samo v družbi, ki se zna smejeti sama sebi in ki prenese kritiko, v družbi, ki je vsaj za silo samozavestna, nastanejo razmere, kjer publika in politika znata oceniti in ovrednotiti prispevek posameznikov, pa naj so ljubitelji ali umetniki ali vrhunski umetniki. Razmetavanje za namišljene veličine, pa naj bodo tuje ali domače, vedno kaže na temeljno zakompleksanost in nesproščenost množic. Če rečem drugače, odnos do dela, do pravičnega plačila za kvaliteto, odnos do podpiranja vrednot v kulturi lahko nastane samo v pravno umirjeni družbi, ki je preživela fundamentalizme in zacementirala zgodovinska razočaranja in ki ima v njej delo prednost pred politiko, proizvodnja pred preprodajanjem, načrtno uveljavljanje pred senzacionalnim nastopaštvom, veselje z ustvarjanjem pred odrinjanjem drugače mislečih.

Slovenska publika je iz dneva v dan zahtevnejša. Pa naj stvar stane, kolikor hoče. Iz finančnih planov Zveze kulturnih organizacij je mogoče opaziti, kako silno narašča želja po kulturi na tistih področjih, kjer je potrebno izredno veliko raznolikega znanja in obvladanja veččin, ki se jih ni mogoče naučiti poceni in mimogrede. Slovenci nočemo biti samo narod pesnikov in pianistov, kot smo bili do zdaj, tako kot nočemo biti samo narod atletov, se tudi v umetnosti skuša nenavadno mnogo ljudi izkazati v zvrsteh, ki zahtevajo pravo klimo strokovnjakov različnih profilov. Plesne, filmske, gledališke predstave z vso kompleksnostjo so tisto, kar hočejo ljubitelji preizkušati.

Po letih, ko je ljubiteljsko opazovalo spremembe v družbi in skušalo preživeti, je danes ljubiteljska mreža pred trenutkom, ko bo celotna kulturna ponudba po vsej Sloveniji morala najti ravnovesje med uvoženim in domačim, med lokalnim in tržnim. Veliko občutljivosti bo potrebno in veliko domiselnosti, novih dvoran in novih organizacijskih prijemov; ljubiteljski sklad in ljubiteljska mreža bosta ena izmed osnov za ohranjanje domače ljubezni do dela in ustvarjanja in ena od osnov za navduševanje vedno zahtevnejšega občinstva.

Zgrožen sem, kadarkoli vidim, da lahko zastoj v upravni ali pravni proceduri ustvarja negotovost pri ljudeh in ustavlja naraven tok dogodkov.

Franček Rudolf

GLEDALIŠKI ABONMA 1996/97

Tudi za letošnjo gledališko sezono v S.G lahko rečemo, da se je ravnala po načelu, ki ga poznajo domala vsa poklicna gledališča: z izbrušenimi estetskimi merili najti dela, ki bojo zadovoljila vse plasti zahtevne publike. Eno od teh meril je tudi pravšnje ravnovesje med lahkotnejšimi in resnejšimi igrami. Nekaj tega je potem praviloma zadetek v črno. Zgodi pa se tudi, da obljubljeni ne izpolni vseh pričakovanj. Hkrati velja pibiti, da organizatorju, Kulturnemu domu, nikakor ni lahko v petih predstavah zbrati najboljše od (največkrat še neuprizorjenih) del, ki jih ponujajo gostujoča gledališča, saj je izbor prenekikrat odvisen od tehničnih zmogljivosti odra in še česa.

Za začetek *Bolha v ušesu* francoskega komediografa na prelomu stoletja G. Feydeauja v odlični režiji Vita Tauferja. Obisk v ljubljanski Drami. Izvrsten Boris Cavazza v dvojni vlogi meščana in sluge, v igri drug drugemu kajpak na las podobna, kar sproži komedijo zmešnjav. Cavazza je bil za ta igralski dosežek proglašen za zlahtnega komedijanta leta na celjskih Dnevih komedije. Svoj čas se je po užitkih hlepeče meščanstvo, ki je služilo avtorju za okvir in siženje njegovim lahkotnim komedijam, od srca smejalo na svoj račun, ne da bi slutilo, da pleše na sodu smodnika. Danes, ko sta čas in prva svetovna vojna že davno odplaknila tolikanj opevano la belle epoque, se smejemo predvsem kot ura brezhbnemu mehanizmu situacijske komike, ki nas niti za en sam dih ne bi smela spustiti iz rok. Pa se je vendarle tu pa tam zataknilo. Nekaterim interpretom se salon ni docela posrečil, pa je šel iskri francoski esprit tja, kamor ne bi smel - v malce utrujeno, okorno, oglato razkazovanje. Videli smo še Silvo Čušin, zares doma v salonu, tudi kadar mora čez rob, in njej enakovredne Gregorja Bakoviča, Polono Juh, Andreja Nahtigala, Sašo Mihelič.

Druga predstava je bila "ena vesela poslanska komedija z lahkotnim zapletom in brutalno izpeljavo" *Štirje letni časi* (se imenuje pica) Vinka Möderndorferja. Nagrajeno delo na natečaju Borštnikovega srečanja v Mariboru. Uprizoritev Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici. V središču igre je vedno duhovit Janez Starina v vlogi podkupljivega poslanca, ki si priključuje na vrat komisijo za ugotavljanje izvora premoženja, pridejo pa mafijski izterjevalci dolga, ki ga je naredil njegov sin, tu pa se stvari zapletejo, saj jih imajo vsi (razen huliganskega sina) za parlamentarno komisijo. V spominu je še imenitna meščansko omejena poslančeva soproga, igra jo Mira Lampe - Vujičić, pa še Dušanka Ristič v "samosežigu", učinkovitem prizoru totalne negacije sebe kot zgrešene poteze narave, pa tako ni škoda, če jo na račun neizplačanega dolga fentajo gangsterji: žrtvovala se bo za familijo. Režiser je brez potrebe že takoj na začetku dodal nekaj "kočljivih" prizorov. Z malo več dognane domiselnosti in manj dobeseidnega, nazornega prikazovanja bi se izognil "kočljivosti".

Tretja je bila *Metuljev ples* Drage Potočnjakove. Mala Drama SNG Ljubljana. Režiral je Boris Cavazza. Tekst ima kljub simpatijam, ki nas navdajajo do avtoričine izpovedne iskrenosti, vendarle nekoliko poenostavljeno (in malce zastarelo) dramaturško zgradbo.

Odpira konflikt znotraj rodbine treh sester in betežnega očeta, težavne hčere in zapitega moža ene od sester. Govori o težavnih značajih, o razpadu družine, o smrti matere, njenem samomoru, o medsebojnih obtožbah in občutkih krivde. Odlična Zvezdana Mlakar! V trenutku, ko je stopila na oder, je napolnila cel prostor. Že res, da je imela hvaležno vlogo narkomanke, edina je imela dovolj "pravega dramskega štofa". Mlakarjevi je bilo za uveljavljanje njenega igralskega daru poslano, drugim manj. In vendar nismo mogli mimo Silve Čušin, Marjane Brecelj, Vesne Slapar, Toneta Gogale in Janeza Albrehta. Izjemni igralci. Le manj možnosti so imeli.

Potem pa *Tri visoke ženske!* Štefka Drolčeva, kakršne še nismo videli, Jožica Avbelj in Mirjam Korbar pa režiserka Mateja Koležnik! Brilljantni ženski tim Mestnega gledališča ljubljanskega plus nema vloga Janka Petrovca. Avtor Edward Albee, znan po svojem avantgardnem prvencu *Zgodba iz živalskega vrta* in popularni *Kdo se boji Virginije Woolf*. Tri ženske predstavljajo življenjsko pot ene same, v različnih življenjskih obdobjih, in vsako s svojim facitom. V najzgodnejšem, ko je še vse pred nami; v drugem, zrelem, ko je treba užiti življenje zdaj, ta trenutek; in v tretjem, pred smrtjo, ko je, hvala bogu, vse za nami! Ali ne izzveni ta igra vendarle v priznanju, da je življenje, z vsemi tegobami in radostmi, hedonističnimi dodatki in grenkimi spoznanji, ciničnim zavračanjem in komentiranjem, sentimentalnim samo-usmiljenjem, vedno le zdajšnji trenutek in da onstran tega ni nič? Kakor komu. Velika predstava.

In za konec: dobili smo novega, odličnega komediografa. Borisa Kobala, sina tržaškega, prezgodaj umrlega igralca Silvija Kobala. Boris se je šolal za režiserja na ljubljanski AGRFTV, zraven pa ves čas nastopal. Rojen igralec. Izšolan še v svojih domiselnih satiričnih kabareti. Pisatelj, režiser, igralec, vse v eni osebi. Na oder Slovenskega stalnega gledališča v Trstu je postavil *Afriko ali Na svoji zemlji*. Resda se je to delo rojevalo iz kabaretsko usmerjene narave našega avtorja, a se je brž izvilo iz kabaretske fakture. Niti en "štos" ni izzvenel kot gagovska ektemporacija, vse je bilo lepo vpeto v komedijski lok, ki se je nezadržno bočil od prve do zadnje sekvence. Enakovredna zasluga gre tudi igralcem, rojenim Tržačanom: Adrijanu Rustju, Stojanu Colju, Franku Korošču ter

importiranim, zdaj tam stalno angažiranim Vladimirju Jurcu, Maji Blagovič, Barbari Cerar pa zares črnemu Afričanu, gostu Inaciju Bintchendeju. Mediteransko radoživa, zlahtna komedija (v Celju ji je publika na Dnevih komedije podelila najvišje priznanje). Kako ljubezniv, neranljiv humor, tudi ko spregovori o bridkih zamejskih (njihovih in naših), ta trenutek zelo aktualnih zadevah, ne spreneveda se, ne izmišljuje si "heca zaradi heca". Eden od številnih viškov komedije: ko Afričan nepričakovano spregovori v svojem maternem jeziku, drugi ustrezno učinkovito v svojem, pa se hitro sporazumejo. Ali ko dedek, star partizan (A. Rustja), prav nič čudaško razpravlja z radijskim sprejemnikom, pa se mu glas napovedovalca iz sprejemnika samo po sebi umevno vljudno odzove. In ko se dedku vedno znova gledani film *Na svoji zemlji* pretрга ravno pri talcih, pa nadomesti manjkajoči del tako, da ga uprizori z živimi osebami (postavi "živo sliko"). Avtor tudi kot režiser prizora ne razširi, saj je sama domislica vredna cekin. Pretresljiv prizor, povezan z avtorjevim pietetnim odnosom do zgodovine. Vse drugo, kar bi še obesil nanj, bi razvodenelo v nizanje "štosov". Tako dosleden je Kobal. Sezona se je zaključila z odlično igro, to pa je tudi obet za prihodnjo.

Janez Žmavc

Predstava *Alma*, Polona Vetrih kot *Alma*

foto: Bojan Selaj

POEZIJA & GLASBA

Moderno oblikovana kartica, vabilo na umetniški večer v galeriji knjigarne Mladinske knjige v Slovenj Gradcu, v sredo, 19. marca '97, je že z uro pričetka 18. in 6 minut napovedovala nevsakdanji in samosvoj dogodek, kar je še dodatno podkrepila in potrdila najava našega gosta - legendarnega avtorja Janija Kovačiča. Odgovornost za zadevo so prevzeli Mladinska knjiga, ZKO in Kulturno društvo Slovenj Gradec, ki so podpisali vabilo.

V prijetnem ambientu in ob minimalistični, skoraj simbolični scenografiji - stoječa nočna svetilka in velika budilka na pianinu - se je z zvonjenjem točno šest minut čez osemnajsto (kar simbolizira našo neizbežno vpetost v čas in hkrati, kako absurdno, ukinja samoumevno zamudo akademske četrt ter navaja občinstvo na tačnost) začel literarno-glasbeni večer.

V prvem delu je pod skupnim delovnim imenom Terc Et Nule nastopil trio: Marko Kristan - orglice, Valentina Prapotnik - klavir in flauta ter avtor Blaž Prapotnik - glas in kitara. Občinstvo je lahko ob glasbeni spremljavi slišalo nekaj ustvarjalčevih songov in poezije iz najnovejše knjige. Dogajanje se je tematsko prevesalo od melanholično-poetične resnobe k igrivosti in ironiji, kar se je s podobno dinamiko nadaljevalo tudi v sporedu uveljavljenega gosta.

Izvrsten nastop Janija Kovačiča je bil nekakšen predstavitveni prerez njegove dolgoletne plodne ustvarjalnosti. Jani je bil v najboljši formi in dobro razpoložen, tako da je ob ponarodelih in duhovitih songih dvigal razpoloženje še s svojimi značilno originalnimi ironičnimi najavami, bizarnimi komentarji in sproščenim kramljanjem. In kljub temu, da je svoj nastop velikodušno razpo-tegnil v celovečerni koncert, nam ni mogel v celoti predstaviti svojega

... ozvočena poezija s prizvoki bluesa

dvajsetletnega ustvarjalnega in poustvarjalnega dela.

Vanj spada predvsem pisanje, snemanje ter igranje lastnih pesmi, ki zvenijo od intonacij ljudske motivike, otožnih not bluesa, preko energije rock'n'rolla vse do ritmičnih in tonskih inovacij jazza. Pisana in raznolika paleta žanrov, iz katerih zna avtor z igrivo spretnostjo izdelati svoj song v prepoznavnem stilu. In čeprav je Jani original, se z enakim veseljem loteva tudi poustvarjalnega izvajanja skladb tujih avtorjev, kot sta Tom Waits in Leonard Cohen, uglasbitve songov Bertholda Brechta, gledaliških komadov ali srednjeveških pesmi Francois Villona pod imenom Tolovajske balade, kar potrjuje njegovo širino in dejstvo, da je pristaš bratstva in različnosti.

Jani Kovačič je, sam ne ve, zakaj, v lanskem letu dobil Ježkovo nagrado. Verjetno pa bo to kaj v zvezi z vsemi številnimi živimi nastopi: solo, s prijatelji, z legendarnim *Je, Ben'*-om ali Tolovajskim triom..., s posnetimi albumi, kasetami, songi, upesnjnimi družbenimi komentarji, sodelovanjem z gledališči... et cetera. Ježek bi se, čeprav otožnogrenko, vendarle zadovoljno nasmehnil.

Faksimile vabila

Ko predstavljamo Janija Kovačiča in njegovo ustvarjanje, si moramo biti na jasnem, da ta individualc z ikonoklastičnimi, ironično-ciničnimi besedili, s svojim žanrsko (pa tudi drugače) neomejenim in neobremenjenim glasbenim pristopom, iskre-nim nastopom ter pogosto iritirajočim glasom tega ne počne le zaradi veselja nad neizmerno človeško neumnostjo in bedo, iz katere se je tako zabavno briti norce. Ne, Jani Kovačič terja našo brezkompromisno opredelitev, ki je povezana s pogumom, odločitvijo za nekonformizem, svobodo v mišljenju, osebem stilu in kritično distanco; skratka, izpostavlja neprisiljeno držo individualca, ki ne pristaja na kalupe, uveljavljene modele in linijo najmanjšega upora. Brez kompromisov, tudi za ceno uradne neprimernosti, prepovedi predvajanja ali cenzure naslova albuma (kot se je zgodilo leta '80 s prvim LP-jem Ulica talcev, tako da je moral iziti pod psevdonomom »→«), nagajivo razkriva deželo povprečnežev, prevrača kulte,

Jani Kovačič - od ljudskih balad do jazza

razgalja tabuje in glasno razlaga skrivnosti.

Jani je sopotnik punka, upornik z razlogom, ki se domiselno in duhovito bori proti vsakršnemu nasilju. Hkrati pa je pronicljiv opazovalec ter posmehljivo poetičen komentator sivega klina stanj, razmerij, čustvovanj, sistemov, filozofij... pač tega našega življenja, ki se nam dogaja tukaj in zdaj.

Skozi vse na videz lahkotne štose in aforizme je moč zaznati družbeno kritiko, ki jo podaja z izredno mero posluha za socialna vprašanja in stiske malih ljudi. Ravno zato so songi Janija Kovačiča tako pristni in življenjski, zato, ker je Jani naš človek, kot se reče. Mnoge njegove pesmi so ponarodele in ne kažejo let, kljub družbenim spremembam, ki jim včasih jemljejo delček aktualnosti - Revolucija, Škofljica, Oprane zastave.

Večina songov pa ostaja s svojo bridkostjo, žal, večno aktualna: Otroci samohranilk, Rojeni za kompliciranje, Delam, Asfaltni otroci...

Vse to in še več lahko v besedi in sliki najdete zbrano v knjigi Tretje oko, ki nosi podnaslov Kratka zgodovina Slovencev 1977-1993 v songih, pesmi pa na dvojnem CD-ju z istim podnaslovom Tretje uho. S tremi je lažje! V živo pa neprimerno bolj nepredvidljivo in družabno. Nikar ne čakajte! Neutrudni univerzalni ustvarjalec Jani Kovačič ima zagotovo že pripravljeno novo zalogo pre-senečenj, s katerimi nas bo pičil, zbedel, zavrtel, dvignil v zrak, takoj nato postavil na tla, nas razžalostil in v istem hipu nasmejaj, šokiral in nas čisto na koncu... z osupljivo lahkotnostjo - prepričljivo navdušil.

Blaž Prapotnik

BERNEKERJEVA ODLIČJA 1997

Osrednja občinska prireditev v počastitev slovenskega kulturnega praznika je bila v kulturnem domu v Slovenj Gradcu. Po Zdravljici je polno dvorano nagovorila Milena Zlatar, v. d. ravnateljica Galerije likovnih umetnosti: predvsem je orisala vlogo in pomen likovne tvornosti in galerijske dejavnosti, in to na splošno, še posebej pa v Slovenj Gradcu, khrati pa poudarila, kako se je Galerija odzivala izzivom časa in kako naklonjeno spremlja občinstvo njena prizadevanja. Zaželela je, naj bo tudi v prihodnje tako! Kot je že navada, so tudi letos ob tej priložnosti podelili Bernekerjevo nagrado in Bernekerjeve plakete. Nagrado je dobil Andrej Makuc, profesor slovenskega jezika in književnosti na Gimnaziji v Slovenj Gradcu, plakete pa Marijan Krenker iz Podgorja, Jože Kramberger iz Slovenj Gradca, Sonja Škrabec iz Šmartna, Fantje z Graške gore ter Upokojenski ženski pevski zbor Jelka iz Slovenj Gradca.

Bernekerjeva odličja je dobitnikom izročil Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec. Drugi del proslave pa je zaokrožil Moški pevski zbor Kope z Legna pod vodstvom Polone Krpač s koncertom umetnih in ljudskih pesmi.

Po prireditvi je za vse kulturne delavce mestne občine priredil sprejem župan Janez Komljanec v prostorih hotela Kompas v Slovenj Gradcu.

BERNEKERJEVA NAGRADA 1997

Na predlog Zveze kulturnih organizacij Slovenj Gradec, strokovnega odbora in komisije za nagrade in priznanja je Mestni svet Mestne občine Slovenj Gradec v skladu s pravilnikom na seji dne 4. februarja 1997 sklenil, da prejme Bernekerjevo nagrado za leto 1997 prof. ANDREJ MAKUC.

Gospod Andrej Makuc, profesor slovenskega jezika in književnosti, je bil rojen leta 1951 na Brdah pri Slovenj Gradcu. Po gimnaziji na Ravnah se je vpisal na Filozofsko fakulteto in diplomiral iz slovenistike in primerjalne književnosti in se zaposlil na Šolskem centru v Slovenj Gradcu (1977). Ministrstvo za šolstvo in šport mu je leta 1992 podelilo naziv svetovalec. Prof. Andrej Makuc vlaga veliko naporov v vzgojno-učna prizadevanja na šoli, kjer velja za odličnega pedagoga in strokovnjaka, mnogo časa in strokovnega znanja pa namenja številnim kulturnim dejavnostim z namenom, da širi ljubezen do slovenskega jezika in leposlovne knjige in pogloblja voljo

in željo po branju, predvsem pa se zavzema za ugled in spoštovanje materine besede kjerkoli je mogoče.

Njegovo 20-letno kulturno delovanje je opazno na več področjih. Poznamo ga kot spretnega in govorniško pronicljivega povezovalca, posebej še, kadar gre za literarne prireditve ali okrogle mize o literaturi in filmu. Poznamo ga kot režiserja, ki je z mladinsko dramsko skupino na šoli s pretanjeno občutljivostjo postavil na oder Janka Messnerja dramo Pogovor v maternici koroške Slovenke in Janeza Žmavca komedijo Podstrešje. Kot mentor v Literarnem klubu Slovenj Gradec s kritičnim in širokim obvladovanjem problematike usmerja mlade pesnike in pisatelje k pretehtanemu reševanju vsebinskih in slogovnih vprašanj, stalnice pa so spodbude o nenehnem strokovnem izpopolnjevanju. Napor potrjujejo izdane knjige nekaterih članov kluba.

Prof. Andrej Makuc namenja veliko časa tudi uredniškemu delu Odsevanj, ki že osemnajsto leto izhajajo v Slovenj Gradcu, še posebej pa v Založbi Cerdonis, kjer skrbi za izdajo leposlovnih edicij. Veliko znanja in volje je vložil v pripravo šolskih zbornikov, monografije Slovenj Gradec in Mislinjska dolina, zbornika Slovenj Gradec in Mislinjska dolina in drugih tiskov.

Zadnje čase je posebej opazno poudarjeno prizadevanje, da bi slovensko kulturno javnost informiral o naših dosežkih, in to s prirotenimi in pronicljivimi analizami v Odsevanjih, Prepihu, Književnih listih, Večeru itd. Še opaznejše je uveljavljanje v slovenskem revialnem tisku z leposlovnimi besedili, v katerih z izbrušenim slogom obravnava mladostna doživetja in zorenja s pripovedmi, postavljenimi v svet Mislinjske doline in Slovenj Gradca. Nekatera so bila nagrajena. Črtice s to tematiko je zbral v knjigi Spominjam se - a že? (1995) Knjiga je doživela topel in prisrčen sprejem, predvsem pri mladih bralcih.

Zato je vsestransko zastavljeno delo gospoda Andreja Makuca, profesorja in ustvarjalca, izhajajoče iz ljubezni do materine besede, slovenske književnosti in lastnega ustvarjalnega hotenja, vse bolj nepogrešljivo in živo vpeto v kulturni utrip Slovenj Gradca. In prav zato ima specifičen in v današnjem času še posebej dragocen kulturni pomen.

Andrej Makuc

BERNEKERJEVE PLAKETE 1997

Kristijan Krenker iz Podgorja
(predlagatelj KUD Podgorje),

Jože Kramberger iz Slovenj Gradca
(predlagatelj odbor SLS Slovenj Gradec),

Sonja Škrabec iz Šmartna
(predlagatelj KUD Šmartno),

Pevska skupina Fantje z Graške gore
(predlagatelj KUD Šmiklavž) in

Upokojenski ženski pevski zbor Jelka
iz Slovenj Gradca

(predlagatelj KUD Slovenj Gradec).

KRISTIJAN KRENKER iz Podgorja, rojen leta 1952, zaposlen v podjetju Koroške pekarnice, predsednik KUD Podgorje, je v preteklih letih z uspešnim in vsestranskim organizacijskim in aktivnim delom zaznamoval rast KUD Podgorje; to je danes eno izmed najaktivnejših tovrstnih društev v naši občini. Ob njegovih zavzetih organizacijskih prizadevanjih je etnološko-turistična prireditev Furmani po cest peljejo postala že tradicionalna in stalnica krajevnih in turističnih prizadevanj tega kraja. Gospoda Kristijana Krenkerja poznamo kot pevca v mešanem pevskem zboru društva, srečamo pa ga tudi med ustanovitelji in sodelavci Moškega pevskega zbora KUD Podgorje; leta v tej sezoni slavi 5. obletnico delovanja. Gospod Kristijan Krenker redno in prizadevno sodeluje še pri organizaciji drugih krajevnih prireditev, recimo, krajevnih praznovanj, pustnih maškadarah, koledovanjih, skratka, tam, kjer je nujna pomoč sposobnega in prizadevnega organizatorja in nesebičnega svetovalca in sodelavca. Zato je razumljivo, da je v največji meri kulturna dejavnost v Podgorju povezana prav z njegovim imenom. Poudariti tudi kaže, da so kulturne prireditve v Podgorju vse bolj odmevne in da kraj živi z njimi in zanje. Združitev in podpora je mogoče doseči le, če povezujejo želje in zmožnosti kraja kulturni zanesenjaki, kakršen je Kristijan Krenker.

JOŽE KRAMBERGER iz Slovenj Gradca se je rodil leta 1945 v vasi Straže v Slovenskih goricah. Ko je bil star 12 let, mu je umrla mati; zato se je moral kmalu osamosvojiti. Delal je pri raznih kmetih, se potem v Šoštanju izučil za zidarja, se poskušal s slikarstvom in prepeval v zboru. O slikarstvu je začel resneje razmišljati pri vojaki, kjer je tudi prvič razstavljal (1965). Dve leti pozneje je prišel na Koroško, delo je dobil pri GP Kograd v Dravogradu. Hkrati se je aktivno vključil v kulturno življenje. Spoznal je prof. Karla Pečka, ki ga je mentorsko usmerjal v skrivnosti slikarskih tehnik. Sledile so številne razstave: v tridesetih letih jih je bilo doma in v tujini čez petdeset, sodeloval je tudi na različnih skupinskih razstavah in dobil številne nagrade in priznanja. Gospod Jože Kramberger se je udeležil več likovnih kolonij. Javno delovanje, pozitivne ocene in spodbudne strokovne kritike so odtehtale, da je bil pred desetimi leti sprejet v Društvo slovenskih likovnih umetnikov.

Največ likovnih del je v oljni tehniki (več kot 1000); to so v glavnem tihožitja, portreti in krajine. Ob tridesetletnici prihoda na Koroško pripravlja razstavo z naslovom Življenje koroškega človeka; razstava naj bi bila pripravljena še letošnje leto.

Gospod Jože Kramberger se je s tihim, vztrajnim in kvalitetnim delom v treh desetletjih pridružil likovnemu snovanju v našem mestu in mu dodal razviden in opazen delež in poudarek.

SONJA ŠKRABEC iz Šmartna pri Slovenj Gradcu, profesorica na OŠ Šmartno, je že od šolskih klopi naprej delovala v različnih kulturnih skupinah.

Kot gimnazijka na Ravnah je dobila Vorančev spominek »Za delež svoj kulturi te dežele«. Pred dobrimi desetimi leti je bila soustanoviteljica Dekliškega pevskega zbora Šmartno, ves čas tudi pevka tega zbora. Kot solistka poje v nonetu Črnjanski pobi; nonet je lani izdal prvo video kaseto. Za pevsko poustvarjalnost je dobila bronasto in srebrno Gallusovo značko.

Že kot srednješolka je sodelovala z gledališko skupino Splošne bolnišnice Slovenj Gradec, kjer deluje še danes. Kulturno prosvetna zveza v Celovcu ji je zaupala glavno vlogo v predstavi Cvetje hvaležno odklanjamo. V Šmartnu je mentorica dramskega krožka. Razen petja in dramske dejavnosti je uspešna v lutkarstvu. Ena izmed lutkovnih igrice je bila predstavljena na Radiu Slovenija v oddaji Sobotna raglja. Veliko naporov je namenila tudi dramskemu krožku na I. OŠ Slovenj Gradec; doslej so pripravili tri premiere. Gospa Sonja Škrabec posveča posebno naklonjenost vodenju kulturnih prireditev, kar ji uspeva z veliko spretnostjo in tankočutnostjo. To se je posebej izkazalo pri

organizaciji in vodenju osrednje proslave v počastitev 890-letnice Šmartna: prireditev je bila na visoki profesionalni ravni, za opravljeno delo pa ji je izrekel priznanje tudi predsednik države.

Kulturno delo profesorice Sonje Škrabec vre iz globoke človeške potrebe in zavesti, da bi ta prizadevanja stalno tkala mostove razumevanja in prijaznega sobivanja ljudi.

PEVSKA SKUPINA FANTJE Z GRAŠKE GORE že skoraj 20 let nastopa na odrih po Mislinjski dolini, in to ob različnih priložnostih, bodisi samostojno ali v okviru drugih prireditev, kakor je srečanje ljudskih pevcev in godcev v Podgorju. Za nalogo si je zastavila oživljanje domala pozabljenih ljudskih običajev in ljudskih pesmi. Pozornost namenja predvsem kolednicam in običajem koledovanja v času od božiča do treh kraljev. Skupina interpretira pesmi na poseben način, in to štiriglasno ob spremljavi diatonične harmonike. Običaji koledovanja so bili včasih v naši dolini močno razširjeni, zdaj jih posamezniki in skupine ljubiteljsko oživljajo in zavzeto rešujejo pred pozabo. Med njimi z veliko ljubeznijo tudi Fantje z Graške gore. Zdaj pripravljajo samostojno kaseto, kjer bodo predstavljene ljudske pesmi o letnih časih in različnih opravilih na kmetih. Posneli pa so tudi video spot za slovensko TV.

Pevska skupina Fantje z Graške gore deluje v okviru Kulturnega društva Šmiklavž, posamezniki prepevajo tudi v drugih zborih že več ko 20 let.

V prihodnje bodo Fantje z Graške gore ostali zvesti ohranjanju ljudske kulturne dediščine Mislinjske doline, predvsem

ljudskih običajev in pesmi, saj želijo, da bi mladi rodovi spoštovali ustvarjalnost prednikov in kulturne dosežke klenih in poštenih ljudi, ki so živeli zase in svoj rod po hribih, dolinah in grapah med Pohorjem in Uršljo goro.

UPOKOJENSKI ŽENSKI PEVSKI ZBOR JELKA IZ SLOVENJ GRADCA je bil ustanovljen leta 1977. Po začetnih težavah se je uspešno uveljavil in doslej je nastopil več kot 150-krat: domala ga poznajo po vsej Sloveniji. Med drugim vsako leto nastopa tudi v Šentvidu pri Stični: za dvajsetkratno sodelovanje na tem taboru slovenskega množičnega petja je dobil zlato plaketo. Priznanje je tembolj dragoceno in zavezujoče, ker ga je Ženski pevski zbor Jelka dobil kot edini s Koroškega. Poudariti je potrebno, da so posamezne pevke prejele številna priznanja in plakete za prizadevno in večletno vztrajno ljubiteljsko kulturno delovanje.

Upokojenski ženski pevski zbor Jelka ohranja in neguje slovensko ljudsko pesem v ženski zborovski izvedbi in prepričljivo dokazuje, kako vztrajna volja in ljubezen do petja zmoreta spodbujati optimizem in veselje do poustvarjanja tudi v poznejših letih. In 20-letnica zbora pomeni, da se je ta trdno ukoreninil v naš kulturni prostor in predstavlja zgleden primer, kako je mogoče tudi v tretjem življenjskem obdobju aktivno kulturno delovati in živeti s pesmijo v svoje veselje, hkrati pa tudi v veselje sokrajanov in ljubiteljev domače pesmi sploh ter prispevati kamenčke v mozaik kulturnega življenja v našem mestu.

Andrej Grošelj - razstava v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec

Andrej Makuc

Pogovor z Vinkom Ošlakom,

pobudnikom dvojezične izdaje pesmi Ernsta Golla in prevajalcem njegovih pesmi

Z magistrom Vinkom Ošlakom bi bilo mogoče oblikovati (uporabil bom svojo neologistično sintagmo) feljtonski intervju, saj bi bilo z njim ne le mogoče, ampak tudi vredno zastaviti besedo o pesništvu, pisateljevanju, esejističnem spisju, esperantistični zavzetosti, desidentstvu, bogoskatelstvu... skratka, dovolj utemeljenih razlogov za prej oblikovano besedno zvezo o možnosti za kar podlistkarske pogovore. Povod za pričujoči intervju je njegovo prevajalstvo, a ne na splošno, ampak zamejeno s pesnikom Ernstom Gollom, čigar dvojezična, slovensko-nemška knjižna edicija je prvi obsežnejši izbor, ki ponuja pesnika slovenskim bralcem v obeh jezikih njegovega otroštva. Verze, ki jih je za pesnika in bralce preložil mag. Vinko Ošlak, je založila slovenjgraška založba Cerdonis.

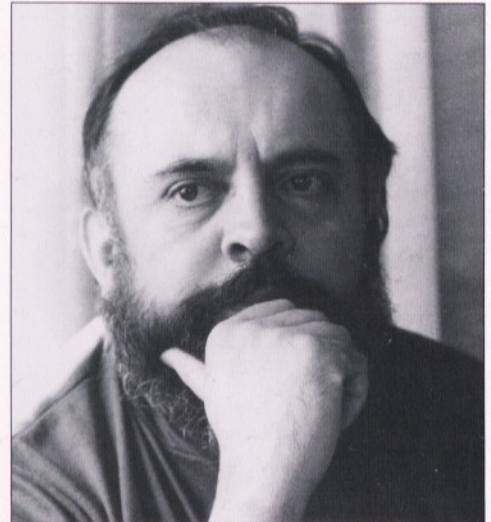
Ernst Goll, nemški pesnik, se je rodil v Windischgrazu / Slovenj Gradcu 14. marca 1887. V mesto se je priselil že njegov ded Johann Goll, zagotovo človek zavidljive podjetniške spretnosti, zakaj vsi trije njegovi otroci so podedovan smisel za življenjsko uspešnost s pridom vnovečevali. Tako tudi sin Ernest (pesnikov oče), ki je bil eden najpremožnejših meščanov - višji poštni uradnik, gostilničar in lastnik hotela Post. Njegovemu prvorojencu iz zakona z Anno Crosel so parke usodile pekel in nebo pesnikovanja. Po slovenjgraški utrakvistični (dvojezični) normalki (štirirazrednici) in mariborski realki (od 1898 do 1905) je v Grazu leta 1912 pripravljaval doktorat iz

nemščine in francoščine. Toda peza bremen, ki so ga lomila kljub zunanji na videz bleščeči uspešnosti, je bila pretežka. Zadnje pisemske besede opravičila in slovesa prijatelju Juliusu Franzu Schützu: »Življenje me ni ljubilo. Do zadnjega sem čakal, a dobrega angela ni bilo«, potrjujejo brezizhodnost položaja. Trinajstega julija 1912 se je vrgel z okna drugega nadstropja graške univerze v tostranski mir.

V letu pesnikove smrti je posthumno izšla njegova pesniška zbirka *Im bitteren Menschenland / V trpki deželi človeka*. V nemškem jezikovnem prostoru je doslej doživela osem ponatisov. Vinka Ošlaka izbor prevodov je pesnikova prva knjižna objava na Slovenskem.

- V Odsevanjih (št. 25, oktober 95) je eden prvih obsežnejših zapisov o Ernstu Gollu. Besedilu je dodanih nekaj vaših poslovenjenih prevodov, naslovili pa ste ga s sintagmo "Pozabljeni pesnik". V slovenski literarni publicistiki se je v letih po politični otoplitvi rabila zveza "zamolčani pesniki" (Balantič, Hribovšek...) Pomensko razločevanje oz. raba pozabljeni - zamolčani gotovo ni naključna.

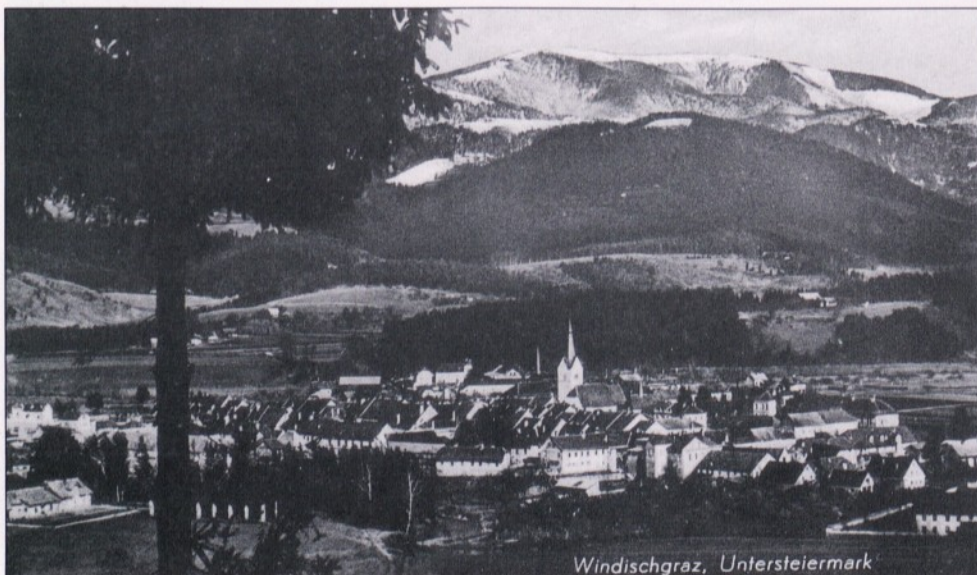
Predno odgovorim na prvo vprašanje, bi rad popravil vašo opredelitev, po kateri je Goll "nemški pesnik". Goll je kajpada pisal v nemščini, ki je bila njegova materinščina in predvsem jezik njegovega šolanja, njegove izobrazbe in literarnega razgleda in poskušanja. A v nemščini je pisal tudi Prešeren in še marsikdo med Slovenci, o čemer je mogoče kaj več prebrati v disertaciji

Vinko Ošlak

dr. Marije Spielerjeve. Menim, da je lokalno, narodnostno ali kako drugače mogoče opredeljevati in zamejevati samo tim. pesnike "po kulturni volji", kakor bi rekel Vidmar, se pravi talentirane pisce stihov, nikakor pa pesnikov "po božji volji", da uporabim drugo Vidmarjevo sintagmo, h katerim šteje tudi Ernst Goll. Prešeren, Kosovel, Balantič, Kocbek, Svetlana Makarovič niso ne štajerski ali kranjski, ne slovenski ali srednjeevropski, temveč so občečloveški pesniki. To velja tudi za Goetheja, Rilkeja, a vsaj po mojem tudi za Golla. Iz teh pesnikov ne govori kultiviran talent, temveč prvinski genij, ki nima narodnosti.

A sedaj k vašemu vprašanju: v resnici gre tako pri Balantiču in Hribovšku kakor tudi pri Gollu za oboje, za zamolčanost in za pozabo. Nosilci totalitarne sistema (bodisi nacionalsocialistične ali internacionalsocialistične barve) niso verjeli v duha, temveč le v snov. Zato so v svoji preprosti veri menili, da lahko kak pojav izničijo, če uničijo njegovo snovno podlago. Zato so pobijali ljudi, zato so retuširali fotografije, zato so sežigali knjige ali brisali iz objav posamezna njim nevšečna mesta. Duh, ki je kajpada vedno na strani pobitih ali zamolčanih pesnikov, se na te smešne poskuse brisanja seveda ne ozira dosti. Ko pride njegov čas, vdre kakor vihar in ne vpraša za dovoljenje. Ko je celovška Mohorjeva 18. 3. 1985 pisala prof. Turičniku in tedanjemu predsedniku Kulturne skupnosti prof. Potočniku ponudbo, da skupaj s Slovenjgradčani izdajo moj prevod Gollove poezije, sta se morala oba profesorja vdati pred močjo predstavnikov tiste formacije, ki je po koncu vojne namesto resnične osvoboditve prinesla v deželo brezzakonje in bi jih izdaja Gollovih pesmi najbrž premočno spomnila na njihov zločin, ko so brez vsakega razloga in brez procesa postrelili Gollovo družino, čeprav je bila prav ta protinacistično usmerjena in je v dogovoru z nemškim primarijem slovenjgraške bolnice pomagala raznašati zdravila za

Slovenj Gradec v začetku 20. stoletja

partizanske enote. Po padcu komunizma (nesramno se mi zdi rabiti evfemizem "enoumje", kakor da bi šlo za prepire o umnosti in večumnosti, ne pa za eno najhujših totalitarnih diktatur in za krvave zgodbe tisočerih Slovencev in Neslovencev, ki so se znašli v rokah Titovih eksekutorjev!) so se te moči, kolikor so še pri življenju, potuhnile in tako omogočile odločitev, da v Slovenj Gradcu izide zbirka pesnika, na katerega bo to mesto nekoč ponosno, kakor je že nekaj časa ponosno na skladatelja Huga Wolfa.

- *Prevajanje Golla vam gotovo ni bilo naročeno kot dopolnilo slovesnostim ob pesnikovi 110-letnici rojstva. Geneza odnosa Ošlak - Goll mora biti bogata in dolga...*

Ne, nikakor ne. Poskus iz leta 1985 sem že omenil. Pozneje sem se dogovarjal z založbo Obzorja v Mariboru, ki je moj predlog sprejela, saj urednik in pesnik Brvar ni bil vezan na likvidatorske kroge in njihove strahove ter slabo vest ob imenu Goll. Nisem pa z založbo podpisal pogodbe, ker tudi prevoda tedaj še nisem imel. Da sem naredil neznačajno potezo in se potem odločil za slovenjegraško založbo Cerdonis, je zgolj stvar dejstva, da je bil Goll rojen v Slovenj Gradcu in ima potemtakem smisel, da njegova knjiga izide tam. Sicer pa moram reči, da raste tudi nekakšno onkrajgrobno znanstvo in vsaj z moje strani tudi prijateljstvo z mrtvim pesnikom tudi neodvisno od mojega prevajanja njegove poezije. V njem vse bolj čutim duhovnega sorodnika. Čeprav je bil zaveden Nemeec (upam, da je to vsaj toliko dovoljeno, kakor biti zaveden Slovenec!) je bil vsaj tako zaveden kozmopolit. Tako čutim tudi sam. Da plemenitost njegove osebe v rodu Gollov ni osamljen pojav, sem dobil potrditev ob pogovorih z njegovo sorodnico v Slovenj Gradcu gospo Traude Štumpfl in z njegovim sorodnikom v Celovcu gospodom Rudijem Gollom. Ta mu je celo fizično zelo podoben. Čeprav bi imel vse razloge, da o Slovencih ne bi hotel nič slišati ali da bi jim celo nagajal in se angažiral v kakšni protislovenski organizaciji na Koroškem, je ohranil ne le tekočo slovenščino, temveč tudi interes za vse, kar se dogaja na Slovenskem in tudi med koroškimi Slovenci. Celo svojo soprogo, ki je celovška Nemka, je naučil toliko slovenščine, da lahko sledi pogovoru. To je znamenje noblese, ki je med Slovenci, ki se nikoli nismo učili plemiških manir, zelo redka lastnost. Tudi Gollova odločitev, da se pridruži "klubu mrtvih pesnikov", če smem parafrazirati Kleinbaumov roman, mi postaja vedno bolj razumljiva. Podobno kakor njegov rojak in eden največjih avstrijskih duhov Stefan Zweig, ki si je vzel življenje v Braziliji leta 1942, ko mu nacisti niso mogli več do živega, je tudi Ernst Goll čutil, da čas kulturnega človeštva nepreklicno mineva in da prihaja čas barbarov in morilcev. Ne gre

Ernst Goll v Gradcu leta 1910

za to, da se tudi prej ne bi kdo barbarsko vedel in moril. A sistem je bil na strani civilizacije, se pravi zakona in kvalitete. Ob prelomu stoletja pa se je napovedoval prihod novih Hunov, katerih elitni enoti sta bili porajajoči se nacionalni in internacionalni socializem. Če bi Ernst Goll pisal tudi prozo, bi nam nemara zapustil podobno pričevanje, kakor je Zweigov *Včerajšnji svet...*

- *Leta 67, ko je v takratnih Odsevih (št. 3) z zavidljivo širino urednikoval profesor Tone Turičnik, je dal objaviti prof. Toneta Sušnika prvi zapis o pesniku Gollu na Slovenskem. Takrat ste bili član uredniškega odbora. Se spominjate česa posebej vrednega iz tistega časa in v tej zvezi?*

To je bila moja prva "literarna delavnica", kakor pravimo temu danes. Tedaj se je to imenovalo "literarni klub". Duša kluba je bil človek izjemnega pedagoškega erosa, slavist profesor Turičnik. Kakor se ga tisti, ki so odložili svojo domišljijo in začeli kmalu odraščati v bodoče uradnike, referente in vodstvene kadre, spominjajo po tem, kako je znal jahati na pravopisnih podrobnostih, tako se ga drugi, ki smo bolj kakor resni poti poklicne kariere zaupali negotovosti ustvarjalne domišljije, spominjamo po tem, da je bil pripravljen pozabiti na skoraj vse, kar sicer sestavlja pouk slovenščine, če je pri

Ernst Goll v Gradcu leta 1910

*Ernst Goll v Gradcu leta 1910
Mim ip ipm gut -
Hovf, wie ab rufball mid bapaligt tylligt
In dinnu Gut.*

*Minlikt convellet min yalindas d'Gey,
Non Glick balat
dinn Gut -
Wu angafond*

15. 4. 10.

Pesnikov rokopis

kom opazil iskrico duha. S tem je daleč preseagal svoje okolje in je bil literarna instanca na najširši narodni in ne le lokalni slovenjegraški ravni. In tudi kar zadeva nazorska obzorja, ki so pri pisanju navsezadnje tako pomembna; čeprav ga je človeško oblikovalo predvsem povojno učiteljske v Mariboru, ki ni bilo ravno kovačnica neodvisnih in širokih, danes bi rekli tudi "liberalnih" osebnosti, čeprav je socialistično matrico celo sprejel za svoj habitus, je bil njegov pedagoški talent tako močan, je bila njegova pedagoška etika tako neizprosna zanj samega, da je kot profesor in literarni mentor svedel spoprijem s svojimi delodajalci in ideološkimi pazniki in se postavil za dijaka in literarnega vajenca, pa če je ta tedanjo moč še tako drzno izzival. In pri tem sploh ni šlo za to, da bi dal svojemu učencu prav, temveč je bila stvar v tem, da se je ta lahko vedno zanesel na njegovo mentorsko roko in srce, ne da bi se moral zato odreči svojemu prav, pa kakršen koli je že ta bil.

- *Da ste v izvrstni prevajalski kondiciji, priča vaša bibliografija. Med prevedenimi u Novalis, Herder, Tagore, Zweig, Watzlawik, pa antologijski prevodi iz indijske književnosti, prevajate iz slovenščine v esperanto (Sunflake de Alpoj - Antologio de la moderna Slovena novelaro)... Kakšen prevajalski oreh je v vaši skušnji poezija Ernsta Golla. Pesnikov jezik in forma sta na videz preprosta.*

K prevajanju me je najprej prigovarjalo veselje nad nekaterimi avtorji, ki sem ga hotel deliti s svojimi rojaki - danes pa se temu pridružuje dokaj nepoetična nuja, da si tako ali drugače prislužim denar. Hkrati pa dobro vem, da je prevajanje poleg žurnalizma najboljša šola za lastno pisanje. V zgodovini esperantske literature je bilo veliko polemik o tem, ali je za razvoj esperanta kot visokega literarnega jezika bolj pomembno izvirno pisanje ali pa prevajanje klasičnih del svetovne književnosti. Oče esperantskega literarnega stila, Poljak Kazimierz Bein, ki je prevedel v mednarodni jezik poljske klasike in tako vtisnil temu jeziku literarno eleganco, ki je zlepa ne najdeš kje (žal niso vsi esperantsko pišoči Kazimierzi Beini...), je nekoč izjavil, da so za literarno dozorevanje jezika vsekakor pomembnejši prevodi, kakor pa izvirno ustvarjanje. Njegov argument se mi zdi prepričljiv: pri izvornem pisanju se lahko avtor vselej nekako izmaže in mu prevroče kaše sploh ni treba zajemati. Pri prevodih pa mora slediti predlogi in si ne more prihraniti nobenega težjega mesta. Žal se tudi slovenska literarna veda (da o kulturni politiki ne govorim) ne zaveda pomena prevajalcev za razvoj slovenskega literarnega, strokovnega in uporabnega jezika. Ernst Goll je bil doslej moj najtrši prevajalski oreh, čeprav mi je nemščina neprimerno bolj domača, kakor pa recimo

angleščina, iz katere sem tudi marsikaj prevajal. Ne le to: prvič ob svojem prevajalskem delu imam ne le "tremo", temveč skoraj nekaj takega kakor slabo vest, da sem se precenjeval in da nalogi v resnici nisem kos. Prav sila preprost Gollov verz s skoraj šolsko preprosto rimo je za prevajalca velika past, da ne spregleda takoj teže naloge, ki se je je lotil. Če bi bil danes pred istim vprašanjem, bi ponudbo za prevajanje odklonil. Prav med prevajanjem sem spoznal nekatere globine Gollove poezije, ki jih preprosta verzna oblika zelo varljivo prikrija. Stroga metrika in rima pri Gollu ravno ne vzbujata občutka narejene strogosti, temveč privre spontano in svobodno z vsebino. Gollu se ni treba napenjati; ko zapoje svoj "visoki C", mu od napore ni treba stopiti na prste. Preprosto priznam: v meni ni dovolj pesnika, da bi bil Gollu kos, kakor si zasluži. Zato jemljem svoje delo le kot spodbudo, da se pravi pesnik, ki se bo Slovincem morda čez čas spet rodil, kongenialno spoprime z Gollom in nam ga prevede z isto nenaporno virtuoznostjo, kakršno občudujemo v nemškem izvirniku. Moj prevod naj torej velja le za informativni in impulzni prevod, ne pa za adekvatno prepesnitev tega čudovitega pesnika v slovenščino. Preveč mi pomeni slovenščina in preveč naklonjenosti čutim do literarne nemščine, da bi svoje delo razumel in ponujal kot več kakor zamašitev trenutne informacijske luknje.

- Izpovedovalec in premišljevalec česa je pesnik Goll (aludiram na vašo literarno-teoretsko razplatenost njegove poezije - motivi, ideje, literarnozgodovinska umestitev...)?

Vsi, ki so o Gollu pisali v raznih avstrijskih publikacijah ali v uvodih osmerih knjižnih izdaj Gollovih pesmi, so se znašli v isti zadregi, pred katero sem zdaj tudi sam: v kateri literarnozgodovinski predal bi bilo mogoče Golla shraniti, ne da bi bil ta predal zanj Prokrustova postelja. Naj priznam, da

me ta uganka pravzaprav ne muči pretirano. Nihče ne piše pesmi zato, da bi imeli literarni teoretiki kaj polagati v svoje pojmovne predale, tudi Goll ne. In večji je pesnik, bolj uhaja poskusom takega opredeljevanja. Prav ta zadrega je eden zunanjih, formalnih argumentov za moč in vrednost njegove poezije. V teh pesmih je najti močne impresivne podobe, saj je narava nekako najbolj priljubljena tema njegovih pesmi; najti je nekaj ekspresivnih prijemov, ko gre za njegovo vero v novo mladino, ki bo stopila na oder sveta in mu prinesla nove rešitve. Sam se je moral od te iluzije kmalu posloviti - tako hudo posloviti, da je bilo to nazadnje slovo od življenja samega. K tej mladini je sodil pač on sam - in komaj še kdo v njegovem času in prostoru... Večkrat se pojavlja tema človečnosti, ki ji je bil sam tako ves zapisan. In skupina pesmi, v katerih prav jasnovidno napoveduje svojo smrt.

-Ernst Goll je nemški pesnik. Toda deset slovenjegraških in osem mariborskih let na prelomu minulega stoletja je pesnika gotovo zaznamovalo. Najbrž je razumno pričakovati tudi kakšno slovensko sled.

Že na začetku sem rekel, da Golla nimam za nemškega pesnika. Če že gre za jezikovno in literarnozgodovinsko opredelitev, potem kvečjemu avstrijskega, saj ima Avstrija dokaj avtonomno literarno zgodovino, čeprav se ta naslanja tudi na vsenemško klasiko. Podobno je tudi z nemško pisano literaturo v Švici. Neposrednega citata iz slovenske prisotnosti v njegovem rojstnem in šolskem okolju (Slovenj Gradec, Maribor, Gradec) ni, kakor je tudi najbrž ni v kompozicijah njegovega starejšega soseda Huga Wolfa. Po svoje je nenavadno, da Goll Slovencev preprosto ne opazi, saj jih ni srečaval le v rojstnem mestu, kjer so pomenili kakih 20 % prebivalstva, in v Mariboru, kjer je bil ta odstotek precej nižji, Slovenci so bili močno prisotni tudi na graški univerzi, kjer si ne morem predstavljati, da jih ne bi srečeval. In ker je sam obiskoval

Naslovnica dvojezične zbirke pesmi Ernsta Golla, Založba Cerdonis, 1997

utrakvistično šolo v Slovenj Gradcu, si tudi ne morem predstavljati, da slovenščine ne bi vsaj razumel, če je že ni tekoče govoril, kakor je bilo sicer v Gollovi družini vseskozi v navadi. A vmes je preprosto dejstvo, da Goll ni pisal proze in publicistike, kjer bi do takega omenjanja gotovo prišlo, temveč liriko, kjer za to ni bilo neposrednega povoda. A vsaj to je mogoče reči, da v njegovih pesmih nikjer ni najti kakršne koli sledi nemškonacionalnega šovinizma. Da so ga nacionalsocialisti v času svojega vladanja zlorabljali za svojo kulturtregersko propagando, je pač žalostna usoda pesnikov, ki jih tirani radi uporabljajo v svoje namene, kakor jih hkrati radi pošiljajo na oni svet ali pa vsaj v zapore. V Gollu ni niti črke niti duha, ki bi kakor koli opravičeval nesramnost nacistov, da so ga imeli za "svojega". Ampak kaj niso tudi komunisti enako "posvojili" vrste pesnikov in pisateljev, ko so bili ti že mrtvi in se pred tako posvojitvijo niso več mogli braniti, kakor se ni mogel braniti Ernst Goll?

- Dvojezično edicijo izbora pesnikove zapuščine V trpki deželi človeka - Im bitteren Menschenland dopolnjujeta dve spremni besedi: vaša in besedilo, ki ga je napisala mlada germanistka Anna Elisabeth Wrienz. Za takšno odločitev je gotovo nekaj razlogov.

Že od vsega začetka sem predlagal, da pospremita knjigo dve spremni besedili, od katerih naj enega prispeva "nemška stran". Lahko bi prevedel eno od obstoječih študij; lahko bi prosil kakega uglednega graškega ali celovškega literarnega zgodovinarja, da bi napisal kaj novega. A pri tej izdaji mi ne gre toliko za uveljavljenost avtorja, kolikor za svežost pristopa in prikaza. Naključje me je seznanilo z germanistko gospo Anno

Rojstna hiša Ernsta Golla - Hotel Post na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu leta 1902

Elisabeth Wrienz, ki je trenutno zaposlena pri urejanju knjižne zapuščine angleško-avstrijskega filozofa sira Karla Popperja, ki je tudi "moj" filozof in trenutno prevajam knjigo Wilhelma Bauma o Popperjevi filozofiji. Tako sem imel priložnost, da sem se z gospo pogovoril kaj več, kakor pa je narekoval njen opravek pri meni. Sredi pogovora mi je prišlo na misel, da ga ne bi polomil, če bi jo povabil, da napiše kaj kratkega o Gollu. V skromnem dvomu o svoji sposobnosti mi sicer ni obljubila prispevka, a že čez teden dni me je presenetila z osmo izdajo, za katero prej sam nisem vedel, izdano v založbi Pustet v Salzburgu. Mimogrede, tudi ta izdaja je razprodana! Kakor kaže, je bila pesnikova privlačnost zanj večja kakor pa njen dvom o lastni usposobljenosti. Občutek imam, da mi za odločitev ne bo žal. Ironija usode pa je, da se je pozneje izkazalo, da "nemške strani" vendar ne bo zastopala Nemka po rojstvu, temveč hči slovenskih staršev, ki pa ji na pot niso dali svoje materinščine. Ko je pozneje odkrila, kateri jezik ji je bil po tedaj splošno razširjenem koroškem strahu, da bi otroci zaradi učenja slovenščine utegnili zaostajati v "bolj potrebni" nemščini in da bi tudi sicer imeli vrsto težav, se je začela slovenščine učiti sama in jo pasivno že obvlada, rada pa bi se v njej izpopolnila tudi za aktivno rabo.

- Pesnik je bil dvakrat nesrečen - na fizičnem domu pozabljen, na jezikovnem izrabljen. Soočenje s tem je bilo Ernstu Gollu prizaneseno.

Pesnik je bil po svoje kajpada zelo nesrečen človek, vendar niti zaradi prvega niti zaradi drugega, saj se je oboje zgodilo šele veliko po njegovi smrti. Poenostavljeno pa bi bilo trditi, da je bil Goll nesrečnejši od svojih vrstnikov. Ljudje močnega doživljanja, kar pesniki, če so res pesniki, nedvomno so, so po eni strani sicer "kaznovani" s hudimi padci v depresijo, po drugi strani pa so tudi "nagrajeni" z vrhovi sreče, ki jih povprečni "srečniki" ne morejo doživeti. O tem je ob neki priložnosti pripovedoval Dostojevski, ko je priznal, da ga prav njegovi božjastni napadi katapultirajo v tako intenzivne vrhove sreče, da svoje nesrečne bolezni ne bi hotel pogrešati. Tudi Gollovi sodobniki pričujejo o pesnikovi dvojni naravi. Poznali so ga kot izrazito veselega in srečnega - in seveda tudi kot izrazito potrtega človeka. Čeprav obstajajo za Gollov samomor dokaj prepričljive razlage, ki se nanašajo na njegovo ljubezen, ki ji njegova družina ni dovolila nadaljevanja, pa sem prepričan, da je globlji vzrok tega "koraka v prazno" Gollova pesniška in preroška slutnja o tem, da stari svet s svojo veličastno civilizacijo in kulturo nepreklicno odhaja in da vstopa Evropa v daljše obdobje nepojmljivega barbarstva. Da se ni motil, pričuje ne le dosedanja zgodovina dvajsetega stoletja s

Pesnik Ernst Goll v Slovenj Gradcu leta 1908

svojima svetovnjima vojnoma in s tretjo balkansko vojno, temveč tudi grobost našega vsakdanjega življenja, razkroj še zadnjih ostankov vsakršne morale in človečnosti. Da je zadnja slovenska vlada postavljena na štirih izdajstvih in da nihče zaradi tega ne kaže niti zadrege, kaj šele slabo vest, bi moralo dovolj dobro ponazoriti to, o čemer govorim... In s političnimi, civilizacijskimi in kulturnimi razmerami v Avstriji, v kateri bi Goll danes, če bi še živel, najbrž bil, ni veliko drugače.

- V našem trpkem času, ko smrt vse pogosteje dobiva razsežnosti atrakcije, še posebej, če ji je vzrok suicid ali nasilje kake druge vrste, se lahko zdi razpravljanje o Gollovem 13. juliju prepogosto že videna cenenost. Pa vendar - najbrž je obstajala vrsta razlogov za takšno skrajno (od)rešitev.

Deloma sem na to vprašanje že odgovoril. Res je, kakor pravite. Po eni strani si človek smrti še nikoli v svoji zgodovini ni

tako prikrival, kakor to dela danes. O tem je mogoče prebrati čudovite misli in presenetljiva dejstva v Messorijevi knjigi Izziv smrti, ki je pred leti izšla tudi v slovenščini. Po drugi strani pa je smrt postala atrakcija televizijskega in magacinskega voyeurizma, skratka tržno blago, kakor vsakršna škandaloznost in kakor predvsem spolnost. Prostovoljna smrt Ernsta Golla je onkraj teh pojavov. Goll je odšel s tega sveta, ker v njem ni mogel več biti doma, ker v njem ni našel skoraj nobenega pravega sogovornika. Pripadal je "rasi" ljudi, kakršnih že v njegovem času - kaj šele danes - ni bilo več. V nekem smislu torej ni skočil skozi okno graške univerze, temveč je zbolel za skokom skozi tisto okno. To se morda sliši tudi kot jezikovna šala, vendar bi rad poudaril, da mi gre pri tem za resno pomisel in da na Gollov račun ne bi rad delal jezikovnih igrice.

- Natisnjena pesem se pozabi in smrti ogne. Predlagam, da ena izmed pesmi Ernsta Golla po vašem izboru tudi na tej strani preživi prihajajoči fin de siecle, nas in čas...

Najbolj neposredno je mogoče razbrati Gollov osebnostni "program" iz pesmi Slovo. Posebno še tretji in četrti verz prve kitice povesta vse, kar je bilo za Ernsta Golla bistveno: hvalnica lepoti in hrepenenje:

SLOVO

*Sonce ljubeznivo je žarelo in zašlo;
tako pozdravlja zadnjič zemlja, mati zvesta.
Življenje moje hvalnica lepoti je bilo
in hrepenenja je bilo proseča gesta.*

*Sedaj stojim smeje na robu časa
in vidim ladje iz oblakov plavati rdeče;
a ko razblini se v temó ta žarna masa,
ti vrnem nezgorele hrepenenja sveče.*

Desno - utrakvistična (dvojezična) šola - normalka, ki jo je Ernst Goll obiskoval v Slovenj Gradcu na prelomu stoletja. V isto šolo je pred njim hodil že Hugo Wolf

6

Pred blokom so se igrali otroci. Trgali so knjigo in list za listom zažigali, da je kosme odnašal veter visoko v zrak. Kričali so in se smejali in se zmagoslavno ozirali za njimi.

Očetova pripoved: vojska je obkolila domačijo v hribih in ukazala, naj zmečejo slovenske knjige na dvorišče. Sršeč oficir je ukazal skromno grmado polito z bencinom in plamen je objel ljube zgodbe. A knjige so se upirale smrti, se spominjale dolgega življenja in ljubezni in prijateljstev. Pa so jih polivali znova in znova.

- Preiščite hišo, je rjovel oficir. Našli so še zvezčič pesmi, ki jih je z okorno roko pisala kmetica. O trdem delu, otrocih in prazničnem veselju. Raztrgali so ga, vrgli na ogenj in kosmi so plahutaje pohiteli pod nebo.

Kmetica je jokala in gledala za njimi, umorjenimi pticami lepote in sanj.

Otroci so se trdno oklenili matere.

Oče je z okorno krettno šel preko čela in stisnil obup in žalost v kletev:

- Barbari!

Bencin so polili po skednju in hiši - in plamen je vzbuhnil visoko pod sončno nebo.

- Ustrelite gospodarja!

Kratek rafal je za gorečo hišo pretrgal očetovo življenje.

Kmetico in otroke so v dolini surovo pognali na tovarnjak.

V svobodo se je vrnila le najmlajša hči.

Rekel sem otrokom, da knjigo boli, ker jo trgajo.

- Ne slišite, kako trpeče ihti, ker jo ubijate in njene zgodbe?

Nekaj so zajezikali, vitki kuštravec pa je divje pokazal jezik.

Nato so se razbežali.

9

Bila je mladost in bil je maj in bila je ljubezen.

Kipeča in polna.

Kakor bi bil svet le zanju.

- Ko bova imela dom, bo otroškega živžava kakor nikjer.

Vse je še daleč: konec šole. Poklic.

- Ah, kako te ljubim!

- Ah, kako si moj! Za zmeraj!

Užijva mladost!

Vroče dlani, neskončni poljubi - raj sredi cvetoče pomladi.

Užijva, zaljubljena, drug drugega do dna!

Bila je poroka in bilo je vriskanje in bila je prihodnost.

Dom je prijazen in sončen.

Zdaj zdaj ga bodo napolnili otroci!

- Ne obupajte, pravi zdravnik, tudi vzgib življenja terja svoj čas!

Nekaj let kakor piš mine v prazno.

- Zdaj poskusite, bodri zdravnik, pripravljenost telesa je velika, vzgon pričakuje semen!

Nič. In črne pomisli, ki se ženejo v dvom. Presrečni, ki jih setev takoj osreči!

Kemije, pregledi, terapije.

Nič. In boleči strah čakajočega upanja. Suroveži splavljajo in morijo živo kal nežnega teslesa!

Leta tiho tečejo. In tečejo.

Nič! In nepomirljivo spoznanje: za jalovost je gorela najina ljubezen. In mladost in moč in najin čas.

A kolegi, prijatelji, znanci že pestujejo vnuke!

In je starost in so prazni in sivi dnevi in je v prihodnost brez prihodnosti hiteče minevanje.

11

Igrali so namizni nogomet fantje. Šolski prijatelji.

- Tudi jaz bi, a nimam denarja.

- Na, tu imaš, boš plačal drugič! mu je lastnica potisnila v roko žeton.

Pa še drugega in tretjega.

Zdaj je enak, razigran, nič več revež!

Oče mu za žepnino ne daje denarja. Z materjo skromno zaslužita, komaj za kruh in najnujnejše.

V šolo hodijo trije: štirikrat obrnejo tolar za knjige in zvezke in to.

Praznik mladeniški - ta tekma, ta strastni boj!

- Še dajte žeton, zmagati hočem!

Pa so bili spet zbrani. Upnica je poterjala plačilo.

- Dolg je dolg, čeprav je majhen, je učila. Posojilo se vračila veseli! Če ne boš, bom naznanila očetu!

Kako naj plačam, saj nimam. Kje naj dobim?

Naj kradem? Ne, nikdar! Naj posodijo prijatelji? Nikakor! Očeta poprosim s prijazno vdanostjo.

- Ne, za traparije nimam! Kakor si se zadolžil, se oddolži!

Žarek v temi: prosil bom za odlog.

- Lahko malo počakate?

- Hočem takoj: fant, na tuj račun je lahko živeti. Do jutri!

Nebeško razpoloženo dopoldne naslednjega dne je ovila žalost - mladenič se je za zmeraj umaknil iz iger, upanj in sanj.

Še dolgo po pogrebu je v turobno popoldne neutolažljivo žaloval farni zvon.

10

Zviška ga je ogovarjal šef, kadar mu je naročal delo. Druge ne. Žena ga je pestila, ko je kaj postoril okrog po stanovanju: nikoli ni bilo prav, čeprav sama ni opravila drugače. Otroci so mu namenjali rekdo kdaj lepo in prijazno besedo, znanci pa komaj kdaj prijateljsko pokramljali z njim. Vedno so bili več.

Bil je dober, preprost in skromen.

- Štef, kako nabijaš? Tudi drugod?

- Štef, ti si kurba mevžasta!

- Štef, ti si oguljena copata!

Branil se je plaho, se dobrohotno nasmehnil:

- Ne zafrkavajte me!

Vse večkrat se je umikal v molk in žalostno gledal predse. Vse več je bilo okrog njega drzne surovosti in grobosti. Zakaj tako prežijo name? Saj nikomur nič nočem!

Stiske in samoto je skrnil na dno. Nikoli ni tožil, obtoževal. Dnevi so mu bili mučni kakor neskončna pot, noči boleč brezup in strah in ure brez spanja.

Ah, neprijaznost in hlad!

Kdaj dozori misel, ki nameri korak v prepad?

Neko jesensko jutro je oznanilo, da je utonil pod mostom.

Bil je nesrečen človek.

Andrej Grošelj - razstava v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec

Jani Rifel

ZAKLETO JEZERO

Predavnimi časi je pod Karavankami ležalo mesto, ki je bilo znano po srečnih, brezbriznih in veselih ljudeh. Nad njim je bilo jezero, ki ga je od mesta ločil skalnat hrib, poraščen z gozdom. Skozi skalovje je pronicalo jezersko vodovje, ki se je pred mestom združilo v potok, ta je hitel skozi mesto in se na koncu doline izlil v večjo reko.

Meščani niso hodili k jezeru. Sredi mesta je bila skala in vanjo so bila vklesana vodna božanstva, ki so jih ob vsakem letu, na prvi dan vodnarja, prosili za srečo v tem letu. Ker so meščani častili vodnega boga, so pustili ribe in druge jezerske živali pri miru. Vedeli so, da bi bilo njihovo mesto prekleto, če bi se pregrešili zoper ta red.

Svetišče vodnega boga jim je prinašalo srečo, mir in blaginjo vse dotlej, dokler se ni kraljev sin nekega jutra odpravil na lov.

Divjad ga je zvabila globoko v gozd. Šel je tako daleč, kot še nikoli. Lovil je skoraj ves dan, a je ostal brez plena. Ko se je sonce povesilo za hribovje, se je odpravil domov. Toda ni našel poti. Hodil je in hodil in vse bolj se mu je zdelo, da se vrača na isto mesto. Kmalu ga je ujela noč. Legel ja na mah in skušal zaspati.

Že ga je zgrabil spanec, ko se mu zazdi, da ga nekdo kliče. Napeto prisluhne tišini.

Ozre se naokoli. Skozi veje pronicne zvezdnato nebo, ki ga zaziblje v dremež. A še preden se preda sanjam, zasliši tisti glas. Vstane in pogleda med temne sence dreves.

»Kdo me kliče?« prav tiho vpraša.

Nihče mu ne odgovori, zato se ojunači in zakliče: »Kdo si drzne kaliti nočni mir? Kdo me prebujata, da ne morem zaspati?«

»Jaz sem, beli volk! Ker si me užalil, te bom požrl,« zasliši odgovor.

Ozre se za glasom in vidi dvoje žarečih oči in ogenj v žrelu belega volka, ki se mu naglo približuje. Od strahu onemi. Le toliko moči še zbere, da poskusi zgrabiti lok, ki pa je nekam izginil.

Pade na kolena in prosí: »Vse ti dam, če mi prizaneseš. Vse storim, če me pustiš živeti!«

»Prav, naj ti bo. Samo zapomni si: če me ne boš ubogal, ne boš prišel živ iz gozda.«

»Vse bom storil, kar boš želel,« je odvrnil kraljev sin.

»Pojdi k jezeru, ulovi tri ribe, ki ne bodo lažje od mlade svinje, in mi jih prinesi. Potem lahko greš in ti tudi v prihodnje ne bom delal težav,« mu je ukazal volk in izginil.

Zdaj je mladenič takoj našel pot. Kmalu je bil pri jezeru. Ni mu bilo težko s puščicami ubiti treh večjih rib, saj jih je to jutro že veliko priplavalo iz globin pogledat, kakšno je vreme. Dal si jih je v nahrbtnik in se vrnil v gozd. Volka ni našel, zato je skrll ribe v manjšo kotanjo in jih pokril z listjem, potem pa se vrnil domov.

Že naslednji dan ga je konj vrgel iz sedla, ko je jezdil po skalnatem hribu, ki je ločil jezero od mesta. Tako nerodno je padel na eno od skal, da se je ubil.

Ko so kraljeviča pokopali, so se ribe v jezeru pričele tako množiti, da jim je zmanjkalo prostora za normalno življenje.

Zbrale so se na posvet. Najstarejša in najmodrejša med njimi je predlagala, da bi tri najhitrejše in najspretnейše zaplavale po potoku, ki napaja jezero, in skušale priti do jezerskega carja, ki sedi ob izvira.

»Prosíte ga, da nam naredi prostor, da bomo lahko spet udobno živele,« je dejala ribam, preden so se odpravile na pot.

Po dveh dneh in treh nočeh so se prebile do izvira. Tam je sedel velik mož s culo na rami.

»Ste vi jezerski car?« so ga vprašale vse tri ribice hkrati.

»Kaj vam mar, kdo sem. Povejte, kaj vas je prignalo sem! Nimate v jezeru nič pametnega početi, da lazíte semkaj in mi kalíte vodo?« jih je pogrjal.

»Prišle smo po pomoč. V jezeru ni več dovolj prostora za vse ribe in prosíle bi rade jezerskega carja, da nam pomaga razširiti jezero in narediti prostor za naš zarod.«

»Prav, je že prav. Šel bom z vami, ker mi je dolgčas. Vendar mi morate obljubiti, da me ne boste ovirale pri delu in boste spoštovale vse moje ukaze,« jih prosí.

»Vse obljubimo, če nam pomagate iz nesreče,« so spet odvrnile vse hkrati.

Zaplavale so v njegovo dlan, ki jo je podstavil pod izvir. Po nekaj zamahih so bili pri jezeru. Spustil jih je iz dlani v jezero in kmalu za njimi še sam izginil v vodi.

Med ribami je zaplaval na dno, kjer je bil ribji grad. Ribji kralj in ribja kraljica sta moža lepo pozdravila, ta pa se ni kaj dosti menil zanju, pač pa je ukazal: »Najprej mi naredite prostor na desni strani. Vse, kar mi bo napoti, bom zmetal iz jezera, zato me pri pričú ubogajte!«

Zaplaval je na desno stran in še preden so se ribe uspele umakniti, jih je pometal iz jezera. Potem jih je doletela ista usoda še na levi strani, spodaj in zgoraj, na sredini in v globini. Ves dan je metal ribe iz vode. Ko se je stemnilo, ni bilo nobene več. Le nekaj se jih je rešilo v potok in zaplavale so proti izvira. Tam so našle mrtvega jezerskega carja. Zdaj so vedele, da jih iz vode ni pometal jezerski car, ampak povodni mož, ki si je prigrabil njihovo jezero in pomoril skoraj ves njihov zarod.

Povodni mož pa tudi naslednji dan ni miroval. Potem ko je zmetal iz jezera ribe, je pričel iskati izhod v dolino. Ker ga ni našel, je pograbil eno od skal in jo vrgel v mesto. Dva meščana sta ravno stopila iz hiše, ko je skala padla nanjo. Ustrašila sta se in obstala. Ko sta se obrnila, sta zagledala drugo skalo, ki je treščila na sosednjo hišo.

Zdaj so bili na nogah skoraj vsi meščani.

»Nekdo meče skale iz jezera!« so vpili vsevprek.

Meščani so pohiteli k jezeru in tam zagledali povodnega moža, kako odkopava skalnati hrib, ki je ločil dolino od jezera.

»Saj nam bo odneslo mesto, ča mu bomo dovolili kopati,« so se zgrozili.

»Kaj bi rad, povodni mož?« je zaklicala množica.

Povodni mož jih je le bežno pogledal, potem pa se spet lotil dela.

»Če boš odkopal ves hrib, nam bo odplavilo mesto, ti pa boš brez jezera. Zato te prosimo, da prenehaš kopati in metati skale na naše mesto,« ga je skušal ustaviti mestni glavar.

»Kaj mi mar jezero. Če tega izlijem, grem pa drugam. Jezer nikoli ne zmanjka. Mesta pa tako ali tako niso nič prida,« mu je odvrnil povodni mož in spet zgrabil eno od skal.

»Še enkrat te v svojem imenu in v imenu vseh meščanov prosim, da prizaneseš našemu mestu. Pripravljeni smo se dogovoriti. Vse ti damo, kar imamo, le ne zasuj in ne zalij nas.«

»Dobro, bom premislil. Počakajte, da se vrnem iz vode,« je odvrnil in izginil. Ko se je sonce postavilo navpično, se je povodni mož vrnil iz jezera.

»Premislil sem. Pustil bom kamenje in skale, če mi vsako leto na ta dan pripeljete v dar sedem nedolžnih deklet, belo oblečenih devic.«

Meščane je zmrazilo ob tej terjatvi.

»In če ti jih ne žrtvujemo?« ga je po krajšem posvetu vprašal mestni glavar.

»Tedaj bo mesto porušeno in vsa dolina poplavljena!«

Vse je spreletel leden srh. Onemeli so se spogledovali ter si v očeh brali grozo pred koncem, če bi zdaj povodnemu možu ne izpolnili obljube.

»Kaj naj mu odgovorim?« jih je povprašal mestni glavar.

»Če mu odredčemo, nas bo vseh konec, če pa mu obljubimo, da mu bomo dali vsako leto sedem deklet, nas ostane vendarle še nekaj živih!« so modrovali, a odločiti se niso mogli. Toda povodni mož je zahteval odgovor.

Spet so se valile skale proti mestu in kmalu je le še nekaj skal branilo vodi, da si ni utrla poti v dolino.

Meščani so onemeli od strahu. Le glavar je še zbral toliko poguma, da je zaklical: »Povodni mož, takoj dobiš odgovor!«

Ta se je ustavil in pogledal k bregu.

»Torej, kaj naj mu rečem?«

»Nič ne pomaga. Dati jih bomo morali, da rešimo mesto in dolino,« so bili enotni.

Tedaj se je mestni glavar spet obrnil k povodnemu možu in mu zaklical: »Odgovarjam ti!«

»Poslušam,« mu je odvrnil povodni mož.

»Sklenili smo, da ti bomo vsako leto žrtvovali sedem devic, če ne boš več ogrožal našega mesta. Je tako prav?«

»Prav bo tako! Toda gorje vam, če bi me skušali prevarati. Potem ne bosta šla pod vodo samo mesto in dolina, ampak tudi vi!« jim je zagrozil povodni mož.

Zdaj se je kolona meščanov vila nazaj proti trgu. Niso vedeli, ali so storili prav ali ne. Bili so veseli, da so rešili sebe, mesto in dolino. Žalostni pa zaradi hčera, ki jih bodo morali vsako leto na ta dan žrtvovati povodnemu možu. Ta je odslej miroval v svojem jezeru. In tako so meščani s solznimi očmi in krvavečimi srci leto za letom žrtvovali svoje hčere, da so uživali preljudi mir, si ohranili svoje življenje in svoje drago mesto pred rušenjem in poplavamí. Povodni mož pa je odnašal svoje žrtve v svoj grad.

Na koncu mestnega obzidja je bila kraljeva palača. Kralj, ki je še vedno žaloval za sinom, je ravnodušno opazoval meščane in ni mu bilo mar za njihove skrbi in bolečine vse dotlej, dokler ni prišla na vrsto tudi njegova hči. Zdaj se mu je srce omeščalo in postalo mu je žal tudi drugih žrtev. Pred kratkim mu je umrla žena - kraljica in ostala mu je le še hčerka, zato se je odločil, da bo poskusil storiti vse, da jo reši pred povodnim možem.

Premišljeval je, kako bi hčer rešil, spraševal najmodrejše meščane, a niso našli pravega odgovora. Že je skoraj obupal, ko se je nekega jutra spomnil na svojega drvarja, ki je drvaril v smrekovskih gozdovih. Nemudoma je zajahal konja in se s spremstvom odpravil k njemu. Našel ga je v drvarski koči sredi gozda.

Ko je drvar zagledal kralja, se je močno prestrašil, ker je mislil, da je prišel pogledat nanj in na njegovo delo. Zdaj pa ga je kralj našel pri polni skledi, namesto pri delu.

»Ravno sem pri kosilu. Zato se oproščam vašemu veličanstvu, da nisem med drvni,« je pričel pojasnjevati.

»Zelo sem vesel, da te vidim tukaj. Tudi mi se ti bomo pridružili. Po obedu pa te bom prosil za nasvet,« mu je razložil kralj.

»Prosim, kar sedite. Upam, da je dovolj prostora za vse,« je odvrnil presenečeni drvar in skoraj pozabil na svoj krožnik.

Kralju je spremstvo pogrnilo mizo. Zvrhali so jo z dobrotami, ki so jih prinesli s seboj. Ponudili so jih tudi drvarju, ta pa je najprej pojedel svoje kosilo. Izgovarjal se je, da je že sit, zato so mu položili nekaj kosov mesa poleg ognjišča in odšli. Ostala sta sama s kraljem.

»Ne zamerite moji nerodnosti, nisem vajen obiskov,« se je še kar naprej izmotaval drvar.

»Ne bodi skromen, bodi mi enak. Saj tvoja modrost in skromnost odtehtata moje bogastvo in oblast,« mu je razložil kralj.

»Ne, to pa že ne bo čisto res. Sem le drvar, kolikor sem pa moder in dober, ni samo moja zasluga. Poglejte v gozd, koliko dreves, koliko ptic, vse polno življenja in modrosti je tu. Zato res ne gre pripisovati meni zasluge, če kaj od tega kane še vame,« je poskušal odvaliti hvalo od sebe.

»Priznati moram, da še pred dnevi ne bi razumel tvojih besed. Zdaj pa, ko me je doletela nesreča, sem začutil, da mi boš le ti znal svetovati.«

»Jaz pa že ne. Le kako ste se mogli spomniti name. Saj je v mestu veliko modrejših, kot sem jaz,« se je branil drvar.

»Ne bodi tako skromen in poslušaj me,« mu je prigovarjal kralj.

Povedal mu je, kaj se je zgodilo; kako je izgubil sina, kako se je zgrnila nad mesto nesreča in kaj čaka njegovo hčer.«

»Vse bom storil, kar bom mogel, da rešim vašo hčer in druga dekleta. Vendar ničesar ne morem obljubiti,« je na koncu pristal drvar.

Vrnili so se na kraljevi dvor. Do žrtvovanja je bilo le še nekaj dni. Ko se je drvar še zadnjič odpravil k jezeru opazovat povodnega moža, ga je kraljična pred odhodom pogledala tako milo, da se je v hipu zagledal vanjo.

Sedel je na skalo in čakal, da pogleda povodni mož iz vode. Ni ga bilo, zato je odšel v gozd. Hodil je med drevjem in premišljeval. Naenkrat se mu je zazdelo, da ni več nobene poti. Skušal se je vrniti k jezeru, a se je znova in znova vračal na mesto, od koder je prišel. Ujela ga je noč. Sedel je pod smreko in se ozrl v nebo, obsijano od zvezd in meseca. Misli so se mu utrile in padle na zemljo. Ravno tisti hip, ko jih je poskusil pobrati, zasliši šum. Napeto prisluhne in kmalu zasliši glas.

»Najbrž je hostnik,« pomisli.

Gospodar gozda ga je že večkrat obiskal. Kadar ponoči ni imel kaj početi in je bila jasna noč in poln mesec, je prinesel s seboj karte in potem sta z drvarjem kartala vse do jutra, ko je kot kafra izginil s kartami vred. Prihajal je v različnih podobah: enkrat kot velikanski medved, drugič kot jelen, potem kot kozel ali celo kot beli volk žarečih oči in z ognjem v žrelu.

S hostnikom sta se razumela. Drvar je pazil, da mu ni rekel žal besede ali se mu kako drugače zameril. Tudi pri kartanju mu je popuščal. Kajti gorje tistemu, ki bi hostnika užalil. Pregarjal bi ga z vso zlobo in maščevalnostjo ter prinesel nesrečo v njegov kraj.

Spet zasliši korake. Bili so drobni in hitri.

»Ne, to že ne more biti hostnik. Le kdo bi lahko bil?« je drvar postajal vse bolj radoveden. Zdaj je bilo šumljanje korakov že tik ob njem.

»Kdo mi je prišel krajšat noč?« je vprašal.

Za hip je nastala tišina, potem pa zasliši glas čisto blizu ušesa.

»Jaz sem tisti škrt, ki ti je pred leti svetoval v nevihti. Skoraj si že stopil pod tisti hrast, kamor je potem udarila strela, jaz pa sem ti še zadnji hip zavpil na uho: pod bukev!«

»Seveda se te spominjam. Le kaj te je prignalo to noč. Saj ni nevihte in pod smreko sem varen. Sem te pa vseeno vesel. Mi boš pomagal najti pot k jezeru? Jutri moram tam ugnati povodnega moža, drugače bo odnesel sedem deklet. Med njimi bo tudi kraljeva hči. Vanjo sem se zaljubil, in če umre, mi bo sreča ušla in ostal bom sam z drvni in sekiro.«

»Povodnega moža moraš ugnati?« je zavzdihnil škrt.

»Ja, ravno njega.«

»Uh, le od kod se je vzel,« se je čudil škrt.

»Veliko sem premišljeval o tem. Vse bolj sem prepričan, da ga je v te kraje prignala smrt kraljevega sina. Samo ne vem, kako in zakaj,« je naglas razmišljal drvar.

»Tudi meni ni jasno. Že več kot tristo let živim, pa ne pomnim, da bi kdaj v to jezero zašel povodni mož. Le kakšno zvezo bi imela kraljevičeva smrt s povodnim možem,« je nadaljeval z mislimi škrt.

»Takrat, dan pred smrtjo, ga ni bilo ves dan iz gozda. Šele drugi dan se je vrnil, ves zamišljen in z nikomerni hotel spregovoriti, mi je pripovedoval kralj. Zajezdil je konja in odjahal proti jezeru. Konj ga je vrgel iz sedla in tako nerodno je padel, da se je ubil,« je razložil drvar. »Zdaj pa že bolj razumem. Tu blizu, v eni od kotanj, sem pred nekaj dnevi našel ribje kosti.

Z njimi so se sladkale mravlje, zato ne morejo biti starejše od časa kraljevičeve smrti. Lahko, da je ravno on ujel te ribe in jih skrtil,« se je posvetilo škrtu.

»Rib vendar ne smemo loviti, saj bi potem bilo naše mesto zakleto,« je pojasnil drvar.

»Saj je že. Zdaj morava najti tistega, ki ga je uročil, drugače bova brez moči,« je zaključil škrt. Tavalta sta po gozdu in premišljevala, kdo bi lahko bil ta duh.

»Morda so ga začarale gozdne vile,« je čez čas pomislil drvar.

»Ne verjamem. Poznam jih in vem, da so dobre. One že ne...« je dvomil škrt in nadaljeval: »Morebiti bi bil hostnik. Ta zna biti zloben. Še posebno, če se mu kdo zameri.«

»Razumem se z njim in skoraj ne morem verjeti, da bi lahko bil tako hudoben.« Ko je drvar izrekel zadnje besede, zaslišita glas: »Kdo je hudoben? Kdo me obrekuje in se vmešava v moje stvari?«

»Nihče ni nikogar žalil,« je odvrnil drvar.

»Ni res, slišal sem žalitev in zato te bom požrl!«

Ko je drvar zagledal belega volka, ki se mu je naglo bližal, je presenečen vzkliknil: »Ti si, hostnik! Kaj me ne poznaš? Jaz sem, drvar. Tvoj prijatelj. Mene vendar ne boš požrl. S kom boš pa potem kartal?«

»Prijatelj gor, prijatelj dol. Vsi, ki me žalijo, so enaki. Tudi ti nisi izjema.«

»Pogodi se z njim!« je drvarju prišepnil škrt.

»Vse storim, kar želiš, samo prizanesi mi,« je zdaj zaprosil drvar.

»Prav, pustim te, če uloviš povodnega moža in mi ga prineseš.«

»Z veseljem ti bom izpolnil to željo. Še prej pa te prosim za nasvet; kako naj ga ujamem, saj je veliko močnejši od mene,« je poskusil drvar izveliči iz hostnika.

»Kaj me to briga. Tega še divja svinja ne ve. Kako naj bi jaz vedel? Ujemi ga, kakor veš in znaš. Zdaj pa me ne sprašuj več in pojdi. Še prej pa si zapomni: gorje tebi in tvojemu mestu, če me prevaraš,« je zagrozil beli volk žarečih oči in z ognjem v žrelu.

Ostala sta sama. Do jutra je ostalo le še nekaj ur.

»Le zakaj divja svinja tega ne ve?« je bil radoveden škrt.

»Zato, ker bi drugače znala pobegniti povodnemu možu. Oprezal sem za njim. Vsak dan sem ga videl ob svitu z divjo svinjo ali pa merjascem pod roko,« je razložil drvar.

»Zdaj mi je pa jasno!« je vzkliknil škrt.

»Kaj ti je jasno?« je želel takoj pojasnilo drvar.

»Zdaj vem, kako bomo ugnali povodnega moža.«

»Kdo ga bo ugnal,« se je začudil drvar.

»Mi škrtatje. S tvojo pomočjo, seveda. Dobro me poslušaj: Jaz grem po pomoč. Ti pojdi do jezera in splezaj na drevo. Ko se bo povodni mož vračal z lova, ga pokliči. Potem pa smo na vrsti mi,« mu je razložil škrt.

Zdaj je drvar takoj našel pot k jezeru in še pred svitom je splezal na drevo. Ko se je pričel prebujati dan, je zagledal povodnega moža z merjascem pod roko. Takoj je na ves glas zaklical: »Povodni mož, pridi sem! Pomeril bi se s tabo. Pa si taka reva, da se spravljaš le na svinje in nedolžna dekleta. Vem, da se mene, drvarja, bojiš!«

Povodni mož je ves jezen obstal, spustil merjasca in se z vso silo pognal proti drvarju. Kmalu je bil na drevesu, a do svoje žrtve ni mogel, ker se je ta pravočasno zaprla v kletko. Od vseh strani so se mu približevali škrtatje. Zmeden se je pričel umikati, in ko je skočil na tla, se je zamotal v mreže, ki so od vsepovsod padale nanj. Bolj, ko se jih je skušal rešiti, močnejše so ga ovijale. Vpil je, obljubljal zlato in dragulje, a zaman. Mreže so ga tako trdno zvezale, da se ni mogel več ganiti. Škrtatje so ga odveliki k hostniku in ta je odslej pustil mesto in meščane pri miru.

Drvar se je poročil s kraljično. Kralj je bil srečen, da je dobil takšnega naslednika in niti pomislil ni, da je revnega stanu, saj je bil drvar mlad in postaven fant. S kraljico sta potem še dolgo in srečno živela, v mesto pa so se spet vrnili sreča, mir in veselje.

Anita Hudl

Kako sem doživela prave dame

Sedim v kavarni. Namučena sem mesta. Prerivanja. Trgovin. Pijem kavo. Listam po reviji vse od golote do najnovejše oblečenosti.

Pred menoj zažvrkoli. Zadiši kot v cvetličarni. Dvignem skodelico in med prijeten kavin vonj se pomeša duh vijolice "is hir frej". Z očmi sledim vijolici. Dvignem glavo. Pred očmi se mi zblešči. Štiri zadnjice v modnih barvah. Nešteto barv. Pomislim na barvno televizijo. Prikimam vijolici. Zabolijo me oči, zato se zagledam mimo njih skozi okno. Pomislim na vreme. Zopet dežuje, pa so obljubili lepo jesen.

Tam nekje na zidu, na nasprotnem koncu ulice se ti smehlja "sempravikorošecneznambesedeslovensko".

Zadnjice koketno posedejo pred menoj.

Elegantne so. Prave dame. Vse na njih se blešči. Celo cigaretnice. Vijolica si z lahko kretljivo popravi pramen vseh barv las in se skrivnostno nagne k nageljnu: "Vajst du hojte hab ih ene nove hlače gekavit v Merkurju, so zelo pilik."

Nagelj pretirano prijateljsko zavije oči in vzdihne: "Du has srečo in fil geld". Svetlolasi flider si predrzno pogladi prsi: "Bin ih zopet dik, ih mus eno shujševalno kuro mahen."

Črnelasa šmarnica zamaknjeno strmi k sosednji mizi. Nežno krajša krilo nad koleno in z dolgimi umetnimi trepalnicami spogledljivo mežika. Nič ne reče. Ne more. Ne pride do besede.

Mizi se približa bel predpasnik in se upogne k zadnjicam: "Prosim, kaj smem prinesti." Zadnjice osuplo strmijo v belo predrznost pred seboj. Nekaj časa se posvetujejo, potem vijolica naroči "štiri švarc kufe" in moli štiri prste pred bel predpasnik. Rrr je trd in dolg kot večnost. Beli predpasnik, mlad, z dolgimi plavimi lasmi, drobno odhiti. Šmarnica se oglasi. Prvič. Pogleda za belim predpasnikom, s prsti zabrede med svoje prekratke lase in ugotovi: "Sind šon šen dolgi lasje, ampak samo za junge lojte."

Preostale tri zadnjice ji modro prikimajo.

Tišina. Pogledam proti njim, če so morda že odšle. Kvartet zadnjic je še tukaj in strmi v svoje vseh barv polakirane nohte. Verjetno se morajo malo odmučiti od predrznosti belega predpasnika.

Predpasnik se vrne. Na mizo postavi kave: "Tukaj, prosim, štiri kave."

Zadnjice jezno potegnejo vsaka svojo skodelico pod vrat in vse naenkrat elegantno prižgejo cigarete. Odmučile so se. Zopet pričnejo čebljati. Flider opazuje dež skozi okno: "O vi sau, vreme je hojte do smrti langvajlik."

Nagelj prikima in zaviha svoj že tako privihnan nosek.

Z zeleno-plavo-sivimi očmi zaplava v cigaretno meglo pred flidrom: "Du has ja gesakt, da ne boš več kadila."

Vijolica jezno dregne v nagelj: "Ah, las jo in rue, saj vidiš, kako je nerves, odkar ima njen eine andere." Dež ponehuje. Spijem še preostalo kavo. Med tem jih opazujem. Poslušam. Ne poznam jih, samo melodija njihovega glasu mi je znana. Zelo znana. Še vedno jih opazujem. Elegantne so, primojdunaj, prave dame.

In kako jim teče jezik v jeziku. Prave dame.

Plačam kavo in odidem.

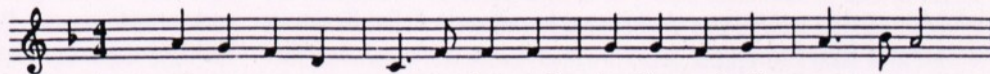
Tam nekje na zidu, na nasprotnem koncu ulice se ti še vedno smehlja "sempravikorošecneznambesedeslovensko".

Lenčka Kupper

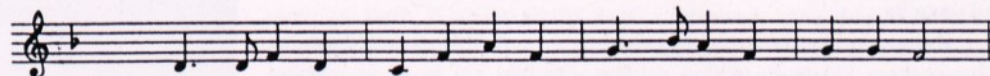
UMETNIK RISAR

Glavo naredi okroglo
kakor riše sončece.
In nato velika usta,
nos oči in ličice.

Vsi lasje štrle pokonci.
Še ušesa in dolgi vrat.
Pa je res narisal glavo,
tako, kot jo ima moj brat.

1) Gla-vo na-re-di o-kro-glo, ka-kor ri-še son-če-ce.
2) Vsi lasje štr-le po-kon-ci, še u-še-sa in dolg vrat.

In na-to ve-li-ka us-ta, nos, oči in li-če-ce.
Pa je res na-ri-sal gla-vo, ta-ko, kot jo ima moj brat.

Toni Haderlap

ZANKA!

Vse doline in planine
so z nitjo prepletene,
nastavljene zanke zijajo,
gladne so plena.

Ali se bo človek ujel?
Življenje je norost,
početje pa modrost.

Brez bolečin in brez solza
lahko umira,
veter pa mu liže lica,
ko še žarijo.

Človeško življenje visi na niti,
saj mora enkrat oditi,
mreže pa se razplamtevajo
in sprejemajo zemeljske darove.

Zanke imajo čas čakati.

Herman Germ

O POLITIKI

Pravijo,
da ima politik
več želez v ognju.
vendar
kaj mu to pomaga
če mu je žal
ogonj ugasnil!

NOSTRA MAXIMA CULPA

OB PREDSTAVITVI KNJIGE A. VOGRINCA

Knjiga nekdanjega libeliškega župnika A. Vogrinca že zaradi tega zasluži posebno pozornost, ker je edina knjiga slovenskega avtorja, ki je v svojem času prišla na seznam od Cerkev prepovedanih knjig, torej prišla na "index".

Avtor pa si zaradi svojega življenja in dela kot župnik v Libeličah nasploh zasluži našo posebno pozornost in spoštovanje, čeprav je preteklo že 50 let od njegove smrti.

Leta 1904 je izdal to svoje delo, ki ga danes predtavljamo, in sicer v nemščini, da bi zajelo čimveč bralcev. V njem je razvil svoje poglede na krščansko vero in Katoliško cerkev, kakor mu je narekovala njegova vest. Izreden pogum, razgledanost podeželskega župnika in zavzetost za pristno krščanstvo in Cerkev dihajo iz knjige. V času po 1. svetovni vojni pa je s svojimi župljani dosegel, da so Libeliče pripadle Kraljevini SHS, čeprav je plebiscit odločil drugače. Zasluži si torej vedno živ zgodovinski spomin med Slovenci.

Drugi vatikanski cerkveni zbor (1962-1965) je potrdil marsikatero misel in marsikateri predlog A. Vogrinca. Tako smo lahko danes naravnost ponosni na A. Vogrinca, čeprav je izrazil, kakor bi kdo rekel, nekoliko "prezgodaj" svojo pošteno, kritično misel. Zgodovina mu je dala prav in 2. vatikanski cerkveni zbor je izjavil, da je Cerkev sveta in grešna in potrebna nenehne pokore in prenove. Nehote se lahko spomnimo misli E. Kocbeka, zaradi katere so tudi njega obsodili v Ljubljani, ki je zapisal: "Vse herezije in odpadki so bili duhovno junaštvo prepričanih ljudi, ki se po svoji vesti odločajo za večjo in boljše resnico." Tudi uradni in najvišji predstavniki Cerkve so ljudje v polnem pomenu besede, večkrat hudo slabotni.

Drugič pa je danes - žal - podoba in celo resničnost takšna, da bi težko govorili o narodni zavednosti med Slovenci, kakršna je odlikovala Libeličane v tistih usodnih časih po 1. svetovni vojni, ko smo se otrsali avstroogrškega zatiranja, po katerem se danes nekaterim našim politikom celo toži, saj bi radi celo J. Ev. Kreku in dr. Antonu Korošču skoraj zamerili, da sta nas ločila od Avstrije, kakor to pričajo njihove izjave. Zatisakajo si oči pred žalostno usodo Slovencev na Koroškem, ki so ostali pod Avstrijo in ki bi zadela tudi ostale Slovence, če bi ostali v Avstriji in če se ne bi z oboroženo vstajo 1. 1941 uprli Hitlerju in njegovim zločinskim početjem med okupacijo.

Knjiga A. Vogrinca bi torej naj bila živa vest tako za Cerkev na Slovenskem kakor za civilno družbo. Ob njej naj bi se še posebej odgovorni zamislili in se vprašali, ali odgovarjajo ustrezno na znamenje časa in njihove zahteve ali ne, ali opravljajo odgovorno svoje poslanstvo, ali si prizadevajo za resnično človeške vrednote, ki so tudi krščanske, kratko, ali služijo slovenskemu narodu ali ne. Tako Cerkev kakor politika sta namreč dolžni služiti človeku, narodu in človeštvu sploh.

Kakšno pa je sporočilo Vogrinčeve njige? O čem govori?

Ne bom se spuščal v podrobnosti njene vsebine. Omenil bom le nekatere temeljne misli.

Župnik Vogrinec pove takoj, da moramo iskati vzroke za to, da se ljudje oddaljujejo od Cerkve, tudi v njej sami, v njenih strukturah ali njenem sistemu in v načinu, kako tisti, ki so posebej poklicani, da opravljajo njeno poslanstvo in jo predstavljajo, vršijo to svojo nalogo. Priznati bodo morali, da je njihovo opravljanje duhovniške službe in tudi njihovo življenje večkrat hudo pomankljivo in neprepričljivo, in sicer tudi zaradi tega, ker je delno cerkveni sistem takšen, da je prej ovira kakor spodbuda za njihovo pričevanje za evangelij. Cerkev je torej potrebna reforme, ki naj bi jo spremenila v duhu prvih krščanskih skupnosti in jo odvrnila od vsega, kar se je vanjo prikradlo

pod vplivom povezave med "tronom in oltarjem" v času po Konstantinu Velikem, ko je Cerkev začela zidati na moči in oblasti, ne pa na resnični krščanski vernosti, na svobodi in ljubezni. Tako je Cerkev večkrat neprepričljiva, kadar govori o Kristusu in evangeliju, neprepričljivo je njeno oznanjevanje evangelija ljubezni. Sicer pa se duhovniki često tudi premalo potrudijo, da bi ljudi res ustrezno poučili o veri, tako da bi ljudje lahko sprejeli nauk in po njem živeli. Premalo se zavedajo pomena, ki ga ima za verovanje prebujanje verskega čuta, naravnega religioznega razpoloženja. Večkrat tudi učijo stvari, ki niso bistvene sestavine krščanskega sporočila in ne sodijo h krščanskemu nauku. Prav tako se z ene strani zanašajo predvsem na oblast, z druge pa naj bi le Bog storil tisto, kar bi morali sami storiti. Vse preveč se duhovniki zanašajo na pomoč političnih dejavnikov in se povezujejo s strankami, ki naj bi po imenu bile katoliške ali krščanske, čeprav so njihovi člani često po svojem življenju dokaj nekatoliški ali nekrščanski. Tako si dajo z ene strani od takih ljudi vezati roke, z druge pa vnašajo razdor med vernike, ki so vendar pripadniki različnih strank.

Do duhovniškega celibata ima Vogrinec sicer pozitiven odnos, a ker so duhovniki v tem pogledu večkrat neprepričljivi in mnogi ne živijo tako, kakor veleva in kakor sami govorijo, je celibat lahko velika ovira za uspešno poslanstvo Cerkve. Celibat naj bi bil torej predmet svobodne izbire vsakega posameznega duhovnika. Tako bi se izognili najrazličnejšemu sumničanju.

Narodni jezik naj bi dobil ustrezno mesto v Cerkvi, kakor se je to res zgodilo šestdeset let pozneje, po 2. vatikanskem cerkvenem zboru.

Pravično in ustrezno naj bi bil urejen gmotni položaj duhovnikov v duhu solidarnosti vseh duhovnikov v škofiji. Država je dolžna v ta namen prispevati svoj delež, saj si je prisvojila veliko nekoč cerkvenega zboru. Posebej pa Vogrinec opozarja, da moramo razlikovati med versko resnico, ki je skrivnostna, in izrazno obliko, s

Zanimivo je posebej, kako Vogrinec vedno znova poudarja, da je njegova kritika Cerkve iz ljubezni do nje, ne pa iz sovraštva. Cerkvi želi dobro, želi, da bi se prenovila, reformirala, posodobila. Odpira okna, da bi jo prezračil in bi prepil odstranil prah z njenih ustanov, prah, ki se je nabral na njih v stoletjih njene zgodovine. Takšna je bila tudi misel papeža Janeza XXIII. ob začetku 2. vatikanskega cerkvenega zboru. Posebej pa Vogrinec opozarja, da moramo razlikovati med versko resnico, ki je skrivnostna, in izrazno obliko, s

Andrej Grošelj - razstava v Galeriji likovnih umetnosti

katero je skušala Cerkev v nekem času to izraziti. Izrazna oblika se lahko spreminja in se mora spreminjati glede na vprašanja, ki si jih verni ljudje zastavljajo v zvezi z vero. Isto ugotavlja 2. vatikanski cerkveni zbor, ko poudarja, da je Cerkev v tem pogledu vedno na potu, romarica in potrebna posodabljanja - "aggiornamenta".

Tako bi smeli reči, da je v marsičem župnik Vogrinec bil bliže resnici kakor celo teolog in filozof A. Ušeničnik, ki ga je zavračal. Ušeničnik je bil pač vse preveč integralistično katoliško naravnani. Res pa je seveda, da so Vogrinčevi knjigi tudi nedorečene trditve z vidika današnje teologije in da marsikaj še vedno čaka na uresničenje, kar je predlagal. Vsekakor o nekaterih njegovih priporočilih, ki še niso uresničene, danes teologi v Cerkvi že bolj sproščeno razpravljajo, kakor je to storil A. Vogrinec. Seveda imajo ti teologi tudi bolj ali manj neprijetne posledice, čeprav njihova dela ne pridejo več na "index".

A. Vogrinec se je s to knjigo uvrstil med preroško navdihnjene dušne pastirje v svojem času in škoda bi bila, če bi za to Slovenci sploh ne vedeli, ker je knjiga leta 1904 izšla v nemščini. Pripomniti pa moramo, da je isti avtor znan tudi po svojih filozofskih in naravoslovnih razmišljanjih.

Ob sklepu lahko rečemo, da se je A. Vogrinec odločno ravnal po načelu kardinala Newmana, ki je zapisal v svojem delu "Apologia pro vita sua": "Trdno vem, da nisem za ničemer tako težil kakor za pokorščino svoji vesti" (s.289) Sicer pa pravi apostol Pavel: "Karkoli pa ne izvira iz prepričanja, je greh". (Rim 14,23)

Morda bi si na koncu tega razmišljanja še zastavil vprašanje, ali ima A. Vogrinec kaj posebnega povedati tudi današnji Katoliški cerkvi na Slovenskem. Mislim, da tega ni ravno malo.

1. Predstavniki Cerkve bi se morali vsekakor tudi danes iskreno vprašati, v čem je njihova krivda, da se ljudje odvrčajo od krščanske vere in Cerkve. Avstrijski teolog Paul M. Zulehner je pred kratkim posebej opozoril na osnovno napako Cerkve v "pokumunističnih družbah", da se preveč ozira nazaj in poskuša uveljaviti svoje nekdanje privilegije in si pridobiti nazaj tudi nekdanjo ekonomsko in politično moč, da torej premalo resno jemlje spremembe, ki so po letu 1941 ali 1945 nastale in izoblikovale miselnost človeka. Zato je Cerkev nesodobna in nepravilna. Mislim, da to res velja tudi za Katoliško cerkev na Slovenskem, morda celo še posebej. Znamenja časa, ki jih predstavljajo svobodoljubje, prebujen čut za solidarnost in tostranska usmeritev človeka, ostajajo brez potrebnega odgovora.

2. Predstavniki Cerkve vse preveč podlegajo porabniški miselnosti in večkrat celo življenjskemu materializmu. Zato ne morejo biti prepričljivi smerokazi v lepšo vizijo prihodnosti, ki bi človeka usmerjala v odgovorno svobodo, v resnično solidarnost in v odprtost za duhovno kvaliteto življenja, za presežnost gole tostranskosti.

3. Iskreno bi morala Cerkev ceniti osebnost, poglobljeno vernost in pluralizem delovanja Božjega duha, saj vendar milost zida na naravi, kakor je pač komu dana. Da, priznati bi morala res vest kot zadnje merilo človekove moralnosti. Takšna bi morala biti tudi verska vzgoja - za prebujeno vest odgovornosti.

4. Tudi danes velja Vogrinčevo opozorilo, da ne bi smeli vezati neznosnih bremen in prikazovati kot verski nauk nekaj, kar ni verski nauk. Pomislimo samo na moralna načela o zakonskem življenju!

5. Predvsem pa bi se morali predstavniki Cerkve varovati politizacije Cerkve in povezovanja s političnimi strankami.

6. In naposled bi morali iskreno priznati napake v polpretekli zgodovini Slovencev, predvsem v Ljubljanski pokrajini med okupacijo, ne pa skušati vse to zagovarjati ali celo prikazovati kot edino pravilno. Cel sedanjí papež je opozoril na to, da bo Cerkev morala iskreno priznati vse napake, ki jih je zagrešila v zgodovini, in jih obžalovati.

To je samo nekaj opominov za Katoliško cerkev, ki jih je mogoče razbrati iz Vogrinčevega sporočila.

Vekoslav Grmič

NEVARNE MREŽE

ZVONKO ROBAR - vojni roman, samozaložba, 1996

Če se Nevarnih mrež lotim na koncu, rečem z avtorjevimi besedami: »Vojna je pustila v ljudeh globoke rane, ki se ne bodo nikoli pocelile. Mogoče jih bodo pozabile prihodnje generacije, ki bodo hotele živeti svoje življenje...« Robarjevo delo, ki opisuje vojno pod Uršljo goro, Peco, Raduho, na Brinjevi gori, Zelovcu, Dobravi, Poljani itd., je torej namenjeno tistim, ki so v tej vojni bili, in tudi »prihodnjim generacijam«. Sama sem s svojimi štiridesetimi gotovo v eni od njih. Sem generacija, ki vojne na srečo ni okusila, s tem pa ni rečeno, da nočem o njej nič več slišati in se še česa naučiti. Kaj daje Robarjev roman, sam mu pravi »skromna pripoved«, prvim in kaj nam, drugim? Po avtorjevih besedah iz uvoda naslednje: »V knjigi sem hotel prikazati, kako težko se je bilo bojevati med okupacijo. Partizani niso imeli samo sovražnika, ki je prihajal dobro oborožen iz postojank v dolini, saj je bil sovražnik tudi med njimi; to so bili vrinjenci, ki jih je sovražnik spretno pošiljal mednje. Na njegovo veliko presenečenje so bili domačini na posameznih kmetijah in v dolinskih krajih med seboj tako zaupni in enotni kot še nikoli v zgodovini. Kljub vsakodnevni sovražni propagandi so ostali narodno zavedni. Partizani ne bi mogli obstajati, če jih ne bi podpirala večina prebivalcev.

Kmetje po posameznih hribovskih kmetijah so jim dajali zatočišča, jih hranili, zdravili in celo prali perilo. Kmečka dekleta so bila kurirke in obveščevalke. Redno so prenašala pošto v dolinske kraje k partizanskim zaupnikom, ki so zbirali hrano in sanitetni material. Med domačijami je obstajal »živi telefon« (drug drugega so obveščali o prihodu sovražnika). Brez podpore večine prebivalstva partizani ne bi zmagali v boju proti nacizmu za svobodo slovenskega naroda. Okupator je spretno razširjal novice, da so izdajali domačini, ker je hotel med njimi zanetiti sovraštvo in razdor. Pri tem je okupator žrtvoval tudi sebi predane domače ljudi, ker se nanje ni popolnoma zanesel. Zanimivo je, da so mnogi partizani nasledili okupatorjevemu zavajanju, saj so še celo po svobodi trdili, da med njimi ni bilo izdajalcev.« Če oboje, tiste, ki so v vojni sodelovali, in tiste, ki nismo, zanima v romanu Nevarne mreže zgodba, je zelo povzeta približno taka: »V veliki tovarni ob reki delata Alenka in Gustl, ki spravljata ljudi, ki to hočejo, v partizane. Hočeta tudi Branko in Stevo. Z njima in partizani nato spoznamo koroške domačije in njihovo naklonjenost domačim borcem. Ko zbežita k okupatorju, spremljamo predvsem Brankovo izdajanje in sovražnikovo maščevanje nad kmeti. Na koncu doleti izdajalca zaslužena kazen, pri tistih, ki sta jim služila. Je pa v romanu še nekaj drugih zgodb: o zdravniku Smrečniku, Tinki, ki se z osemletnim Tončkom umakne na osvobodeno ozemlje v Logarsko dolino in potem kot Prežihinja »čez goro k očetu« privleče na Koroško skupino otrok, pa Milkina, Stojanova in še čigava zgodba. Do tu mi je bilo za oboje, tiste iz vojne in nas po vojni, lahko govoriti, zdaj mi postaja vse težje. Za prve domnevam: laže bi jim bilo slediti dogajanju, če bi bil zapis manj roman in bolj verodostojen prikaz, z vsemi pravimi kraji in akterji. Tako pa avtor v spremni besedi pravi: »Domačini naj mi oprostijo, ker nisem uporabil resničnih imen.« Za sebe pa lahko rečem, da bi se mi zdelo boljše, če bi bil zapis bolj roman in manj verodostojen prikaz takratnega stanja. Delo roman je, saj je obsežen (ima več kot 350 strani), je motivno raznovrsten, »s problemsko, pomembno ali vsaj pestro podobo kake življenjske resničnosti« (po Kosu, op. p.), premalo pa zadosti zahtevi, da naj roman govori o zasebnih, individualnih, intimnih dogajanjih. Res, le zakaj je Branko moral izdajati? Tako pa meni, nevojnemu otroku, po Robarjevem sicer živem, spretnem pripovedovanju, polnem dialogov in opisov narave, ostanejo le naslednja spoznanja: nesebična pomoč koroških kmetov partizanom v hrani, pijači in prenočevanju; lepota koroške pokrajine; negotov kmetov položaj med dvema ognjema: partizanskim in nemškim (z izdajalci); okupatorjeva krutost. O tem so nam že mnogi pripovedovali, resnici na ljubo, že tudi mnogo slabše kot Robar.

Helena Merkač

ROSA NA PAJČEVINI

Marijana Vončina - pesniška zbirka, Voranc, 1996

Ta nova pesniška zbirka je še posebej draga dvema; najprej avtorici Marijani Vončini, saj je njena prva, potem pa še založbi Voranc, saj je njena deseta.

Prisrčna slovesnost ob predstavitvi te knjige je bila decembra v knjižnici Ksaverja Meška v Slovenj Gradcu. Direktor ČZP Voranc z Raven Vojko Močnik se je v uvodu zahvalil vsem, ki so pri nastajanju knjige sodelovali, in poudaril, da bo ta knjiga zagotovo našla pot med ljudi, saj je bila že pred izidom v celoti prodana. Urednik založniškega programa pri Vorancu Niko R. Kolar je bil upravičeno ponosen na rezultate založbe, saj je le-ta do zdaj poprečno letno izdala vsaj po tri knjige, med vsemi dve zahtevnejši - monografijo Mežiške doline in zbornik ravske gimnazije. Za leto 1997 je napovedal kar štiri nove izdaje. Nato je prevzel besedo Tone Turičnik, mentor in lektor pesniške zbirke Marijane Vončine Rosa na pajčevini. V uvodu je dejal, da je izid knjige praznik, izid literarne knjige poseben praznik, izid pesniške knjige še prav poseben praznik. Takih praznikov je v zadnjih nekaj letih kar veliko. Prvi je bil z založbo Kolar, danes pa jih ob založbi Voranc pripravlja še slovenjgraška založba Cerdonis; nedvomno pa so tudi sad 30-letnega dela Literarnega kluba Slovenj Gradec. Nato je prof. Turičnik v kratkem intervjuju predstavil avtorico. Po rodu Mislinjčanka, zdaj Starotržanka, upokojena knjižničarka z enajstimi leti delovne dobe v ravske študijske knjižnici, s preostalimi pa v slovenjgraški knjižnici. Prvo pesmico je napisala pred desetimi leti, že prej pa je bila mojstrica priložnostnih verzifikacij. Danes soustvarja slovenjgraški

pustni časopis Kurent. Posebnih pesniških vzornikov nima, v čislih ima Minattija. Ko piše svoje pesmi, ne bere drugih, ker se boji, da bi koga posnemala, sicer pa ustvarja premišljeno, neprestano išče nove oblike in izraze, da se ne bi ponavljala; kar domisli, ne zapiše takoj, pač pa nastalo zelo pili. Na svoj prvenec je zelo ponosna, še posebej hvaležna pa Karlu Pečku, ki je prispeval pasteles z motivom Uršlje gore, in mentorju Tonetu Turičniku. Prof. Turičnik je knjigo v nadaljevanju podrobno predstavil. V njej je 50 pesmi v štirih razdelkih. So kratke, z 10 do 12 verzi, navadno v dveh kiticah, v dveh miselnih vzorcih: v prvem misel napove, v drugem jo s poanto dokončno izpelje. Vsak razdelek ima svojo osrednjo pesem. O čem je beseda v njih? Za prvi cikel Moji svetovi je dovolj zgovoren naslov, drugi cikel Makov cvet je ljubezenski, v tretjem z naslovom Šepet se avtorica oslanja na spominska doživetja, četrti - Bežeči čas - pa je podoba poslavljanja, sprave s svetom in s samim seboj. To je krhka, zastrta doživljajska in refleksivna lirika zrelega človeka s poudarki na nostalgiji, hrepenenju, domotožju, spominih. Vončinino izražanje je kleno, zgoščeno, dokaj racionalno. Njen princip ni dopolnjevanje, pač pa sekati, kar je preveč; kar je ostalo, je dobilo posebno žarčenje, posebno moč. Njene besede so zelo kultivirane, tu in tam ji uspe najti lepo domačo, že odmaknjeno besedo. Zna oživiti njen novi status. Stavki so pregledni, dikcija zelo razumljiva, prevladujejo priredja. Verzi so svobodni, melodija stavka je ritem, na svoj način izpeljan, z neposrednim, zelo prijaznim učinkom. Klasičnih rim ni, saj je to krhka, lirsko zasanjana poezija, namesto nje pa podpirajo zvočni efekt notranje rime. Ritmično-zvočna stavčna melodija je tako pri Vončinovi najelementarnejše pesniško sredstvo, najpogostejše pa ukrasni pridevki in inverzija.

Na koncu je Tone Turičnik poudaril, da je treba pri Marijani Vončini občudovati pogum, ki ga je imela, da se je v zrelih letih lotila pesnjenja. Rosa na pajčevini je lep dosežek.

Helena Merkač

Aleksandra Stermec Perovec

sami ponaredki
moje razočaranje je lahko popolno
umetniki, odvetniki
svetniki, tolažniki
pesniki
veljaki
same reprodukcije
gledam jih
pa nihče nima v bradi jamice
kot ti

brez tebe
ko bi kdo vedel
kako poskušam ujeti danes
in jutri
v eno samo srečno dlan
postaja dolgočasno
vsak dan bolj brezoblično
kot puščava
kot nebo
kot zelena globina tvojih oči
nemih v zadregi

zakaj čakam na tvoje hlinjeno
usmiljenje
ko pa vem
da bi prišel
me zgrabil

me potisnil ob zid
in pisal grafite o meni

luči ugašajo
nihče več ne sledi dogajanju
tisti večer sta najini telesi sklenili
pogodbo
brez obveznosti
brez hysterije
ljudje ne razumejo bistva
ti si moderni moški
svoboda je zrak ki ga dihaš
prah si bil in v prah
se povrneš
od daleč gledam
kako izginja moje bistvo
v oranžnih odtenkih pomarančnega soka

kako sem ljubila Campari
ko sva sedela v Platani
in sem listala po revijah preden si sploh
prišel
sem ga čutila v sebi

plesale so zvezde tiste noči
na bregovih najine mladosti
extasy

do nerazpoznavnosti
sem se zjokala na tvoji blazini
ti pa
ničvedni nevredni bedak
si mi poklical taxi

gola in sama
v devetem nadstropju balkona
ko te čakam me gleda
droben golob
razgaljena pred svetom
spodaj in zgoraj
pišem po oblakih
smejem se
pozdravljam snežinke
spogledujem se z betonom
daleč pod sabo
če te ne bo
za hip pomislim
se zavihtim čez ograjo z lahkoto
in bo kar bo
in bo kar bo

srečno novo leto.
saj ne mislim resno.
mislim zlobno.
mislim, I don't care about you.
in za tvojo srečo.
in za tvojo ljubico.

Ni variante.

Tone Sušnik: **KOROŠKA**

Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik

Izdal: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1996

Tone Sušnik je kot pisec naveden v kataložnem zapisu o knjigi, kot soavtorici pa še Božena Orožen in Silva Sešel. Domnevam lahko, da je vsaj tričetrt dela opravil prav Tone Sušnik, saj je pri večini od dvanajstih poglavij (tri njegova poglavja so obširnejša in imajo več podpoglavij) zapisan kot edini pisec, B. Orožnova pa skupaj z njim pri štirih ter pri dveh poglavjih kot samostojna soustvarjalka knjige. Njen delež v skupnih poglavjih nepoučenemu bralcu (kot sem tudi sam) ni ugotovljiv, razen na enem samem mestu, kjer je v obsegu dveh strani izrecno avtoriziran. Šolska svetnica Silva Sešel je od vseh 188 strani vsebine prispevala le sklepno poglavje v obsegu šestih strani.

Med soustvarjalci knjige je zapisana še Milena Hazler Papič, ki je v sklopu posameznih poglavij načrtala pregledne in dovolj uporabne zemljevidne orise za načrtovanje obravnavanih izobraževalnih poti. Poleg tega tu najdemo še pomemben podatek, da je kot urednica knjigo imela v rokah Mira Turk Škraba.

Če upoštevamo dejstva, da je delo založil zavod za šolstvo v posebni zbirki, namenjeni vodnikom iz podnaslova, nedvomno dobrodošlim vsaki naši šoli, in da so vsi pisci uveljavljeni šolniki (T. Sušnik in S. Sešlova na ravenski gimnaziji, B. Orožnova ugledna slavistka na celjskih srednjih šolah, znana zlasti po strokovni pripravi in izvedbi izobraževalnih potovanj), se branja seveda še toliko bolj lotimo z nekaterimi vnaprejšnjimi pričakovanji. Sam sem mislil na šolstvo kot na zelo pomembno družbeno dejavnost, če ne celo najpomembnejšo, ki v svoji strokovni založbi v okviru najstrokovnejše državne ustanove nenehno skrbi za uresničevanje vseh v številnih listinah opredeljenih in dovolj znanih vzgojno-izobraževalnih smotrov. Le-ti naj bodo, pač po naših samoumevnih pričakovanjih, bolj ali manj upoštevani prav v takšnih vodnikih, ki po svoji podnaslovni vsebinski opredelitvi v takšno pojmovanje vloge in vsebine vzgojno-izobraževalne dejavnosti nedvomno sodijo.

Že ob začetnem spoznavanju berila, ki ga prelistavamo z vsem dolžnim spoštovanjem, pa se naša pričakovanja na marsikateri točki pričnejo razhajati s stvarnostjo, ki jo imamo pred očmi. Vsekakor pa, na vso srečo, nikakor ni nujno, da je to kaj povsem slabega. Kdo sploh lahko terja, da mora biti knjiga ravno takšna, kot si jo sam zamišlja? In tako niti ne nameravam trditi, da je to delo nesprejemljivo, a vendar sem si z omenjenimi razhajaji že nakopal nalogo, da bom moral osvetljevati, zakaj po mojem mnenju ni docela takšno, da bi bolj ustrezalo prej bežno orisanim vzgojnim in izobraževalnim smotrom.

Pravzaprav me je razočarala že naslovna stran, ki s pomladno zelenino obdaja lep jesenski posnetek krajinsko in krajevno žal neopredeljivega parka z nezasedeno klopjo. Nekakšna praznina torej, ki se dviga nad najpomembnejšo besedo naslovnice KOROŠKA, ne da bi z njo imela karkoli skupnega. Že kmalu, za notranjo naslovnico, se začetno spraševanje samega sebe o kakšnosti knjige nadaljuje ob vseskozi vzorno sestavljenem kazalu na osnovi nepričakovanega spoznanja, da je od državotvorne Koroške v Sloveniji tu prisotna samo Mežiška dolina, a še ta le do sotočja Meže in Mislinje, torej celo tudi brez Dravograda, ki je v vsej svoji zgodovini bil sestavni del Koroške.

Spreleti me: Že spet smo pri tem, da kdo ne priznava Koroške kot državotvornega dela Slovenije in s tem niti Koroške kot ene od devetih ali dvanajstih ali koliko že slovenskih krajin - njihovo število ni natančno določeno in je odvisno od različnih delitev Slovenije v krajinske enote, vendar je med njimi v vsakem primeru tudi Koroška tostran državne meje, ki pa seveda lahko obstaja le tako, da vedno obsega še celotno Mislinjsko in dobršen del Dravske doline do jugovzhodno od Ožbalta. Zaradi tega pa je po drugi svetovni vojni nastala še delitev na prave in neprave Korošce. K prvim da spadajo le tisti v Mežiški dolini in vsi tisti

na avstrijskem Koroškem, seveda, k drugim pa nekakšni štajerski vsiljenci ali vrinjenci iz obeh preostalih dolin in jih kot Korošcev pravzaprav ni, čeprav brez njih ne more biti niti Koroške v Sloveniji kot ene od njenih krajin!

Nadaljnji pregled kazala nas dokončno prepriča, da je knjiga v resnici namenjena samo tisti Koroški, ki je z omenjeno dravograjsko izjemo dobrega pol tisočletja obstajala pod avstrijsko cesarsko krono. To dejstvo sprejemem precej nerad, a nekako me le pomiri misel, da našo stran krivične skupne koroške meje vendarle bolje poznamo kot tisto večinsko v državi Avstriji in se bomo o njej lahko poučili še toliko več, kar je ob vseh narodnih stiskah, ki jih zaradi dolgoletne nemške nasilnosti doživljajo sonarodnjaki, najbrž prav tako dobrodošlo. V dvome me spet spravi hrbtna stran platnic, ki ima na izrisanem zemljevidu Slovenije označeno Koroško samo tostran meje, vendar glede na dodeljeni prostor bolj ali manj očitno z vsemi tremi njenimi dolinami. Novo vprašanje: Kako je uredništvo sploh zasnovalo vsebino tega dela? In še: Mar je na slovenskem zemljevidu v šolskem priločniku prepovedano označiti ozemlje z delom slovenskega naroda v sosednji državi?

To začetno neugodje se stopnjuje ob ugotovitvi, da viri, na katere so se pisci pri svojem delu opirali (iz njih v vsaki knjigi lahko zaznamo pomembne vsebinske prvine), niso nikjer izrecno zapisani. Natančnejše poznejše branje sicer pokaže, da jih T. Sušnik vzorno navaja sproti, vendar dejstvo, da jih ni nikjer zbral, po nepotrebnem močno zmanjšuje preglednost knjige. Tudi nenehno in pogosto ponavljanje že samo dveh najpogostejših virov Marijana Zadnikarja *Med umetnostnimi spomeniki na slovenskem Koroškem (1979)* in *Po starih koroških cerkvah (1984)* bi s tem odpadlo in v knjigi bi bilo prihranjenega kar nekaj strani dragocenega prostora. Zaželjeni preglednosti pa škodi še podatek, da so se pisci z urednico vred odločili le za krajevno kazalo, ki ga, v resnici dokaj nepopolnega, najdemo na običajnem mestu na koncu knjige, a očitno bolj v obliki geslovnika krajev in le z njihovo prvo omembo. Pri tem nas dodatno osupne še ena nedoslednost - navzlic večkratnim omembam bomo nekatere kraje tostran meje, kot npr. Dravograd in Slovenj Gradec, a tudi onstran, npr. Kostanje (!), v tem kazalu zaman iskali. Vsekakor pa moramo kazalu v dobro šteti vsaj njegovo dvojezičnost, ki jo poznamo že z nekaterih dosednjih koroških zemljevidov.

Enako vprašljivo se mi zdi, da kazala osebnih imen v knjigi sploh ni. Prav dosledna uporaba enega in drugega kazala pa bi mogla preprečiti številna, včasih že zares docela odvečna ponavljanja podatkov pri posameznikih, s katerimi se sedaj neizogibno srečujemo na več mestih - od kraja, kjer se je kdo rodil, do krajev, v katerih je deloval, in vse do tistega, kjer je našel svoj zadnji počitek.

Zdaj že lahko preidem k naslednji, spet po mojem mnenju precejšnji pomanjkljivosti. Vsi trije pisci osupljivo malo pozornosti namenjajo šolstvu, brez katerega si ne morem zamišljati celostne kulturno-zgodovinske podobe kraja. Tako pa je šola prej ko ne izjemoma omenjena le, če je na njej kdaj deloval (ali še deluje) že kar posebno znamenit književnik, npr. Leopold Suhodolčan (osnovna šola Prevalje), Valentin Polanšek (Obirsko pri Železni Kapli) ali Florjan Lipuš (ljudska šola Šentlipš). Že skoraj neoprostljivo pa je, da z našimi pisci prepotujemo skoraj vso avstrijsko Koroško, ne da bi se seznanili vsaj z osnovnimi dejstvi o dvojezičnem, torej vsaj delno slovenskem šolstvu ter z njegovim obsegom, ki marsikoga preseneti, saj seznam takšnih ljudskih šol od Ziljske doline preko Roža do podjunske Suhe na vzhodu presega številko osemdeset. Skladno z manjšinsko šolsko zakonodajo pa sega dvojezični pouk le do četrtega razreda ljudske šole, v tem razredu je slovenščina dovoljena le še kot učni predmet, kar velja tudi za blizu 30 glavnih šol (naša predmetna stopnja osnovne šole).

Zapisati kaj več o dvojezičnih šolah pa bi bilo toliko nujnejše že zaradi temeljne razlike med dvojezičnimi šolami v času avstrijskega cesarstva, te so bile bolj znane kot utrakvistične in s tem kot prave potujočevalnice, na katerih so učitelji s palico izganjali slovenščino iz mladih glav in vtepali nemščino, kot stvarno in pretresljivo opisuje Voranc za takšno šolo celo v Kotljah, kjer se je menda imela za nemško

ena sama družina, ter današnjimi dvojezičnimi šolami, v katerih pa največkrat moramo videti poleg cerkve še zadnje ustanove, ki skrbijo za obstoj slovenstva pogosto tudi tako, da otroke čedalje pogosteje učijo materni jezik njihov staršev. Število k dvojezičnemu pouku dejansko prijavljenih je seveda že drugo vprašanje, vsekakor pa povsod bolj ali manj stvarno odraža stopnjo zavesti o pripadnosti slovenstvu in že zaradi tega bi nas morala knjiga dosledneje seznanjati tudi z delovanjem dvojezičnih ljudskih šol, če že odmislimo njeno splošno kulturno vlogo.

Drug značilen primer spregleda dogodkov iz šolske preteklosti, vsebinsko dovolj povezan s prejšnjim, je vztrajno prizadevanje nekaterih krajev, da si zaradi prikazane nemške nasilnosti priborijo samo slovenske šole. Vsaj trije takšni primeri z ozemlja, opisanega v naši knjigi, so dobili mesto tudi v avstrijski šolski zgodovini: Strojna, Šentanel in Vogrče (1). Postali so znamenit primer uspešnosti, saj jim je leta 1908 deželni šolski svet v Celovcu, takrat zagrizeni nasprotnik slovenskih šol in tudi bornih ostankov uporabe slovenskega jezika v utrakvistični šoli, končno moral odobriti status slovenskih šol z razumljivim poukom nemščine kot zgolj enega med drugimi učnimi predmeti. Navzlic temu dejstvu T. Sušnik šole na Šentanelu sploh ne omenja, za Strojno je omemba skoraj neopazna in zgodovinsko nepomembna, podobno kot za šentanelsko pa moramo ugotoviti tudi za vogrško šolo v razdelku *V Labotsko dolino in na vzhodni rob Podjune*, razdelek je prispevala B. Orožnova.

Tako pa so edina izjema dokaj ustrezno zastopane vse štiri slovenske srednje šole - kot najstarejša zasebna gospodinjstva šola v Šentrupertu pri Velikovcu (1896), današnja in še vedno zasebna (kot zavod šolskih sester) šola za višje poklice v gospodarstvu, ob nastanku pa tudi gospodinjstva in pozneje kmetijska šola v rožanskem Št. Petru (1908), zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu (1957) ter kot edina dvojezična srednja šola trgovaška akademija v prizidku gimnazije (1990).

Od tu naprej gredo vsa moja razmišljanja v eno samo smer: S čim vse bi se dalo knjigo tako temeljnega pomena, kot ga lahko že vnaprej pripišemo vsakemu slovstvenemu in kulturnozgodovinskemu vodniku, še ustrezno dopolnjevati? Že vnaprej sem bil in še vedno sem prepričan, da je vsaka takšna knjiga dobrodošla, da obstaja tudi zame - že na osnovi dejstva, da jo lahko berem in uporabljam kot svoj vir. Z vsem tem me bogati in živi v moji zavesti, celo že v nekakšnem tvornem razmerju z menoj. Vse to pa me še bolj podpira v želji, da bi bila še uporabnejša in koristnejša, in v izključni dobronamernosti, da s svojim pisanjem o njej, k temu tudi sam kaj pripomorem.

Omenil sem že, da je večino knjige bolj ali manj očitno napisal Tone Sušnik. Ko je kje razvidno, da ga ni, bom tam na to tudi izrecno opozoril. Okrnjeni državotvorni Koroški v Sloveniji je namenil začetno poglavje *Sprehod po literarni in kulturni dediščini Mežiške doline*. Pričenja ga z uvodom, v katerem sem vsekakor pričakoval njegovo opredelitev Koroške, kot se je zanjo pač odločil v knjigi s takšnim očitnim večpomenskim naslovom. Toda o tem nikjer niti besede.

Iz tega si lahko razlagamo le, da se ne zmeni niti za zgodovino, ki nas poučuje, da je avstrijska razmejitve med koroško in štajersko vojvodino nastala šele v prvi polovici 15. stoletja, niti za jezikoslovje (čeprav je sam slovenist), ki na zemljevidu slovenskih narečij Slovenske akademije znanosti in umetnosti vključuje Slovenj Gradec v mežiški del koroške narečne skupine. Gledano v celotnem spoštovanju vrednem obsegu pa se koroško narečje pričinja v italijanskem Trbižu in se v Sloveniji nad Dravsko dolino drži državne meje skorajda do Fale pred Mariborom (2). Zdaj pa se torej moramo vprašati: Mar niso Koroški tam, kjer se (še) govori koroško?

Svoje popotovanje po okrnjeni Mežiški dolini, ki vsaj v zemljepisju sega do izliva Meže v Dravo pred Dravogradom, T. Sušnik prične v Podklancu z razdelkom *Od Landhausa do Raven*. Z nekakšno nevljudno porogljivostjo nam pojasni, da se v Podklancu nad sotočjem Mislinje in Meže po starem pojmovanju (koliko starem torej?) začenja Koroška in da so na drugo stran že 'štajerske babe'. In takoj zatem: 'iz Štajerske še veter ni kaj prida, ...zdaj pa ideja o Koroški do Velenja'. No, za takšno zamisel slišim prvič, saj meja med koroščino in štajersčino tudi na omenjenem narečnem zemljevidu v resnici poteka pred hudo naravno

oviro Hudo luknjo. Zbode me, poleg že omenjene nevzgojnosti na račun Štajercev, tudi izraz Landhaus, ki v izvorniku običajno pomeni deželni dvorec in bi bralec tu vsekakor moral zvedeti kaj več o njem, pisec pa nas mirno pušča v nevednosti.

Toda naše nevednosti in vedoželjnosti še zlepa ne bo konec. Za 'črnski rokopis' brez kakršnega koli pojasnila o najdbi, starosti in vsebini preberemo le, da ga hrani ravenska študijska knjižnica, nekoroški bralec pa ga verjetno sploh ne bo povezoval s Črno, za katero T. Sušnik nekaj strani dalje nedvoumno - kot da sam v takšnem primeru nikoli ne uporablja besede črnski - zapiše, da je njen krajevni pridevnik črnjanski, in zares se v tej obliki največkrat pojavlja. Dalje: Da bo malokdo zadovoljen s stavkom 'Sredi vasi stoji Plečnikov spomenik', sta vsaj dva razloga. Vsi drugi viri Črno na Koroškem obravnavajo kot tržno ali že mestno naselje (Črnjanov je več kot 2500), spomenik pa je v vsej svoji veličini posvečen narodnoosvobodilnemu boju. Mar se to slednje v takšnem vodniku ne sme več zapisati?

Podobne misli se mi porajajo, ko prebiram stavke o Prežihovem Vorancu, raztresene na številnih mestih skorajda skozi vso knjigo, ker se je pogosto selil in imel sorodnike skoraj po vsej Koroški v najširšem prikazanem pomenu te besede - kot T. Sušnik nekako nerad zapiše celo na Kotljam sosednjih štajerskih Selah. Ko jih miselno povezujem v celoto, dobim ustrezno podobo velikega pisatelja, a hkrati postaja čedalje bolj opazno, da pisec sploh ne pojasni, da je bil Voranc preganjan kot goreč privrženec mednarodnega delavskega upora proti kapitalizmu in da je že v stari Jugoslaviji bil, bogne daj, dosleden in pošten slovenski komunist, leta 1941 pa pravi oefar. Tudi mimo Brdinj potujemo, ne da bi nas pisec popeljal v Kefrov mlin, kjer je Voranc leta 1926 gostil jugoslovanski kongres komunistične mladine, o čemer beremo v njegovi črtici *Generalna vaja v mlinu*.

Nenavadno skromno T. Sušnik opravi z Vorančevim bratom Alojzom, celo v primerjavi z obema preostalima bratoma Ivanom in Avgustom. Res je, da nekaj zveemo o njegovih treh fakultetah in dveh doktoratih (sorbonskem bogoslovnem in cambridškem zgodovinskem; nedvomno je še do danes najbolj izobražen Korošec) in da na dveh straneh (vmes je le ena sama) kar dvakrat beremo, kaj vse je bil. Ne zveemo pa, da se je leta 1941 pred Nemci umaknil v London in postal član jugoslovovanske emigrantske vlade. Politično je postal najbolj znamenit septembra leta 1944, ko je v radijskih oddajah zaman pozival belogardiste v domovini, naj se spametujejo in pridružijo slovenski (in s tem zavezniški) partizanski vojski (3). Kakšen stavek o tem sem pričakoval vsaj pri Vetrinju, kjer se omenja le 'križev pot tisočev slovenskih beguncev, ki so zbežali pred boljše vizmom'... Na koncu obeh teh odstavkov bi lahko ponovil isto vprašanje, zapisano pri predprejšnjem.

Nasploh se mi pri besedilu o Mežiški dolini nenehno utrjuje vtis, da je nastajalo že kdaj prej (morda to dokazuje podatek, da se o Poljani piše, ne da bil omenjen Batičev spomenik svobodi in miru, postavljen leta 1985 za veliko proslavo 40 - letnice zadnjih bojev v drugi svetovni vojni) in v drugačnih časih, ki jih T. Sušnik zaradi osebne nerazpoložena do skojevskega in komunističnega obdobja, kot to zaznavamo na več mestih, sicer ne ceni. Ne moti ga pa pri opisih ravenske železarne in mežiškega rudnika skorajda v slogu, v katerem se je pač nekoč pisalo o teh socialističnih velikanih. In: Vsaj bežne poznavalce likovnega življenja na Koroškem bo začudila trditev, da ravenski '...likovni salon prireja mesečne razstave...' Nedvomno gre za močno in pretirano protiutež nikakor ne tako pogostim slovenjegraškim likovnim prireditvam.

Že v drugih koroških knjigah sem kdaj pogrešal priročni slovarček narečnih izrazov ali vsaj sprotne razlage ob prvi uporabi. Nekaj nam jih T. Sušnik gotovo dolguje tudi tu, npr. camarske pesmi (Blaža Mavrela, po SSKJ so te pesmi pozavčino), frnjača, hartlc (jih ni v SSKJ). Da pa je ziljanska čisava župa seveda kislja juha, bi se morda brez razlage znalo posvetiti celo kakšnemu neslavistu. Nujno razlago pogrešamo tudi pri kakšnih splošnejših izrazih. Mladi bralci po mojem nikakor ne bodo mogli zlahka ugotoviti, kakšen banski inšpektor je lahko postal dr. Franc Kotnik (morda starojugoslovanski višji šolski nadzornik). Kdo od njih si

bo ob današnji precejšnji drugačnosti besednega zaklada mladih zlahka razložil Vorančeve versajske plotove? Ali kar pogoste nepojasnjene latinske izraze (npr. komenda/tor = največkrat cerkvena posest/njen uživalec) in nemške (npr. Eck der Sühne = spravni kot)?

Drugi in obsežnejši del knjige pričinja Božena Orožnova z uvodnim napotilom *Nekaj nasvetov za pot po avstrijski Koroški*. Soglašam z njo, naj se Slovenci vsaj na dvojezičnem ozemlju obnašamo slovensko, saj s tem podpiramo javnost jezika. Med naštetimi deli o Koroški pa pogrešam vsaj še zelo bogato dokumentirano in razkošno lepo knjigo Franca Kukovica *Moja dežela* (izšla je pri založbi dvojezičnega pedagoškega združenja), ki nikakor ni zgolj priročnik za 4. razred, kot jo opredeljuje T. Sušnik v sicer dobrem opisu Žitare vasi. Med cvetnike slovenske koroške književnosti nedvomno sodi še tu neomenjena *Slovenska beseda na Koroškem/Das slowenische Wort in Kärnten* (uredil dr. Reginald Vospernik s sodelavci, vzorne uvodne razprave k posameznim obdobjem napisal dr. Pavle Zablatnik, odlični vzporedni prevodi v nemščino, 650 strani, ÖBV, Dunaj 1985), ki pa

je, kot pove že podnaslov *Slovensko pismenstvo in slovstvo od začetkov do danes*, nedvomno veliko več, kot to lahko zaslutimo v poznejši navedbi T. Sušnika, da so v njej zbrane zgolj pesmi bivših dijakov slovenske (celovške) gimnazije. Kaj te zares pomembne knjige sploh nista imela v rokah?

Božena Orožen in Tone Sušnik sta skupaj napisala tri poglavja tega nadaljevanja: *Po južnem robu Podjune k podjunskim jezerom*, *Po vzhodni in osrednji Podjuni na Svinško planino v Djekše*, *Po Gurah*. Zanje in tudi

za vsa samostojna njuna poglavja velja ugotovitev, da so pretežno napisana po dejanskem sedanjem stanju in da delujejo osvežujoče in celoviteje. Največ pozornosti namenjata kulturnim spomenikom, med katerimi pač prevladujejo cerkveni kot med kulturniki pač duhovniki vse do novejšega obdobja. Njihova književna dela so opisana pregledno in privlačno, čeprav tudi tu kaj pogrešam, kot npr. v opisu Škocjana pri omembi Ksaverja Meška njegov lirični ciklus *Ob Klopinskem jezeru* (Ljubljanski zvon 1900). Po drugi strani pa nas v zvezi z Meškom zares presune opis pisateljevega križevega pota po številnih koroških farah, zaznamovanega z nemško nadutostjo in slepo sovražnostjo do vsega slovenskega, iz katerega nazadnje zvemo, da je v *Pesmih iz pregnanstva* zapisal za duhovnika več kot grenko misel: 'Spomin nate, Avstrija, bodi v vse veke preklet.'

Skoraj neverjetno pa je, da nas vodita skozi Libeliče, ne da bi sploh kaj zapisala o dveh znamenitih učiteljih in šolskih nadzornikih Rudolfu Mencinu in Ivanu Močniku - pač spet v skladu s prevladujočim zapostavljanjem šolstva, ter povsem v nasprotju z zares natančnim, obsežnim in navsezadnje ravno zaradi tega ustreznim deležem duhovnikov skozi vse kraje pa tu docela spregledata župnika Antona Vogrinca, ki je v libeliški fari deloval celih 43 let od leta 1902 do 1947 s prekinitvijo oziroma izgnanstvom v času nemške okupacije. Pridobil si je velike zasluge za libeliško razveljavitev koroškega plebiscita (in s tem za dejansko uveljavitev ljudske volje, ki je bila izpričana z večino glasov za Jugoslavijo na celotnem glasovalnem ozemlju južno od Drave). Znamenit je postal že leta 1904 s knjigo *Nostra maxima culpa* (*Naša*

velika krivda), o kateri in o tem, kaj vse je zaradi nje moral prestati, smo lahko brali ob letošnjem prevodu tega njegovega dela v slovenščino.

V opisu Grebinja in okoliških krajev se srečamo s pisateljem nemško slovenskega rodu Petrom Handkejem. Med njegovimi številnimi deli se tu upravičeno omenja roman *Ponovitev* (*Wiederholung*), menim pa, da se z njim premalo seznanimo. To delo namreč razumem kot pravi slavospev Sloveniji in slovenščini (še najbolj pride do izraza, če znamo dovolj nemščine za neprevedeno branje), kar Handkeju premalo priznavarno predvsem v novejšem obdobju zaradi njegov čudnih zapletov v razpad največje balkanske države. V izvorniku je izšlo leta 1986 in že kar kmalu (po navedbi v obravnavani knjigi leta 1989) ga je prevedla neopravičljivo neomenjena Dravograjčanka, slavistka in nemčistka, univerzitetna profesorica dr. Silvija Borovnikova.

Spet splošna pripomba: V knjigi, ki z najnovejšimi podatki sega celo v leto 1995, se vsekakor več kot čudno bere pogosti navedek, da ta in ta književnik objavlja (torej še vedno) v Mladju, če se pač zavedamo dejstva, da je to vsestransko zelo koristno glasilo žal prenehalo izhajati že leta 1991 v svojem 31. letniku.

Naj dodam, da sicer omenjani muzej z izredno bogatimi in odlično ohranjenimi rimskimi mozaiki ter prav tako rimskimi in nekaj stoletij mlajšimi starokrščanskimi izkopaninami v Globasnici oziroma na bližnjem hribu sv. Heme ponuja zloženke in vodstvo tudi v slovenščini, kar je žal tudi v slovenskem delu Koroške južno od Drave prej izjema kot pravilo.

V istem poglavju pri Francu Kukovicu in njegovi žitrajski šoli pogrešam njegova priza-

devanja za prekomejno sodelovanje in zdaj že večletno izmenjavo učencev s črnjansko osnovno šolo. Temeljitejšo omembo bi si nedvomno zaslužila tudi pedagoška založba (zaradi knjig, ki lahko veliko koristijo tudi šolam v Sloveniji, npr. poleg že omenjenih zbirki mladinskega pesništva *Leto v pesmi ujeta* in *Čarobna dežela slovenskega pesništva*, oboje uredil Herman Germ) in združenje dvojezičnih učiteljev; ustanovitelj obeh je prav tako F. Kukovica.

Ko beremo o Nonči vasi pri Pliberku, kjer domujejo kulturniška družina Hudlovih in pesnik Herman Germ, o slednjem izvemo tudi, da je sedanji predsednik Društva slovenskih književnikov na Koroškem. Podatek sam po sebi terja, da pri srečanju z bližnjim rojakom Jankom Messnerjem, ki je sicer prikazan brez osebnih zamer navzlic svojemu znanemu levičarskemu prepričanju, zvemo tudi (spregledano) dejstvo, da je bil ustanovitelj tega društva in njegov dolgoletni predsednik. Pri navedbi o Jožku Hudlu in njegovih zdaj že več kot dvajsetletnih prizadevanjih za obstoj in razvoj izredno pomembne slovenske glasbene šole pogrešam podatek, da je bil njen nastanek dogovorjen leta 1977 na posvetu v Slovenjem Gradcu, še pomembneje pa je vzorno dolgoletno sodelovanje z ravensko in slovenjegraško glasbeno šolo, brez katerih tudi zamejske glasbene šole skoraj ne bi moglo biti (4). To sodelovanje se uspešno uveljavlja tudi na vsakoletnih skupnih koncertnih nastopih na obeh straneh meje.

Kot samostojni poglavji T. Sušnika sta v tem delu knjige njen najpomembnejši del poglavji *Celovec in slovenska prisotnost v njem* ter *Ziljska dolina*. Slednje sega vse do Beljaka in Baškega jezera. Nekdanji

Luka Popič, *Juta II*, kolografija, 1997

tako zelo slovenski Celovec in današnje sledove slovenstva v njem spoznamo do podrobnosti, enako v zgodovinskem sorazmerju velja za Beljak. Spet pa me je presenetilo, da so krščanske kulturne organizacije Slovencev in njihovi predstavniki prikazani natančneje in v lepši luči kot Zveza slovenskih organizacij s Slovensko prosvetno zvezo, saj ne moremo prebrati niti tega, da je bil njun dolgoletni predsednik pisatelj in šolnik Valentin Polanšek. Namesto tega se z osuplostjo sprašujem: Kakšnim vzgojnim prizadevanjem naj služijo Sušnikove ugotovitve, da pri teh organizacijah gre za edinega koroškega uradnega partnerja propadlega komunističnega režima v Sloveniji ali najmanj za podaljšano roko njegove socialistične zveze? Zakaj mora bralce prikrajšati za tako pomembno kulturno dejanje Slovenske prosvetne zveze, kot je vsakoletni knjižni dar vsaj petih knjig, ki so jih napisali domači književniki? Do njihovega zdaj že kar dolgoletnega sedeža na Trbiški cesti pa nas sploh noče pripeljati.

Morda bo presenetilo še koga drugega, če ne prej, pa takrat, ko bo v Celovcu samem iskal slovensko gimnazijo, da jo je T. Sušnik prikazal v razdelku *Okolica Celovca*. Vsekakor pa si v zvezi z zares temeljito podobo te nedvomno najpomembnejše koroške izobraževalne slovenske ustanove ponovno zaželim, da bi knjiga namenjala sorazmerno pozornost šolstvu vsaj povsod tam, kjer jo izrecno pogrešamo.

Še ena pripomba: Ko že berem kaj o koroški deželni vladi in premalo pregledne podatke o slovenskih šolskih nadzornikih, pogrešam spregledani deželni šolski svet v neposredni bližini z zasluženjo pozornostjo opisane Mohorjeve družbe (najstarejše slovenske založbe in T. Sušnik tu odlično prikaže njeno zgodovino, osupljivo pa je, da ne namenja nobene pozornosti njenim novejšim književnim in knjižnim dosežkom) v Ulici 10. oktobra. Danes kot službena naslednika večinoma sicer navedenih šolskih nadzornikov tu v stavbi nasproti slovenske banke kot deželna šolska nadzornika delujeta v naši knjigi sicer na več mestih omenjena uveljavljena kulturnika Tomaž Ogriz in dr. Teodor Domej. Prvi je vodja manjšinskega šolskega oddelka in nadzornik za osnovne šole, drugi pa je pristojen za zdaj že dobro znane srednje šole.

Skoraj neverjetno je, da v knjigi ne najdemo poti na Kostanje (tudi ta kraj zaman iščemo v enem ali drugem dvojezičnem kazalu), sicer bežno in vsekakor glede na njihov pomen veliko preskromno omenjene v zvezi z nekdanjim tajnikom Slovenske prosvetne zveze in dolgoletnim urednikom Slovenskega vestnika pesnikom Andrejem Kokotom in njegovim soimenjakom Drabosnjakom. Zelo sijajno bi ta del, ki ga z lanske izredno lepe poti tja dobro poznajo nekateri člani našega Slavističnega društva, dopolnil prav naš takratni neprekosljivi vodnik, ravnatelj šentpeterske srednje šole dr. Janko Zerzer, velik strokovnjak za slovenske poti po Koroški in Drabosnjaka ter Sušnikov dober znanec. Ravno ta del severozahodno od Vrbskega jezera je tako ostal najšibkejši vsebinski člen naše knjige.

Kot sem že omenil v prvem odstavku, je sklepno poglavje napisala Silva Sešlova; njegov naslov je *Ob Osojskem jezeru v Krko in Breže*. Zanimivo pot, ki nam pravzaprav ne pušča nobenih odprtih vprašanj, je opisala brez predsodkov in poznavalsko in jo smotrno osvetlila z množico podatkov. Najbrž je škoda, da njen delež knjige ni večji.

Kaj več ne nameravam razglabljati. Vseeno ostajam pri prepričanju, da je knjiga dobrodošla in da bi lahko bila popolnejša, četudi s tem kaj obsežnejša. To sploh ne bi bilo slabo in gotovo bi bilo tudi mogoče, saj so drugi vodniki iz te zbirke praviloma tiskani na več straneh.

Viri:

- (1) Engelbrecht, Helmut: Geschichte des österreichischen Schulwesens IV, ÖBV Wien 1986 (Zgodovina avstrijskega šolstva IV, ÖBV Dunaj)
- (2) Tine Logar, Jakob Rigler: Karta slovenskih narečij, Mladinska knjiga LJ in GZS LJ, več izdaj, na voljo v vsaki boljše založeni knjigarni
- (3) Tone Sušnik (urednik): Zbornik o dr. Alojzu Kuharju, Studia Slovenica, Ljubljana - Kotlje 1993
- (4) Hudl, Jožko: Glasbena šola na (avstrijskem) Koroškem, zbornik Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti, Zavod za šolstvo, Slovenj Gradec 1996

Francšek Lasbaher

SPONZOR 28. ŠTEVILKE ODSEVANJ

TUS PREVENT

D.D.

SLOVENJ GRADEC

Uvodoma želimo poudariti, da so doslej naša podjetja v občini z razumevanjem in naklonjenostjo moralno in denarno podpirala izdajanje našega časopisa za leposlovje in kulturna vprašanja. Od 21. številke naprej so bili naslednji sponzorji: Nova oprema, Nieros, Tovarna meril, Ko-si, Zepter in Johnson Controls - NTU.

Razvojna pot TUS Prevent, d.d., Slovenj Gradec je izredno zanimiva, doživela je združevanja, razdruževanja oz. reorganizacije. Začetki razvoja podjetja segajo v petdeseta leta, ko je MLO (mestni ljudski odbor) Slovenj Gradec z odločbo (1952) ustanovil Mestno sedlarstvo in tapetništvo; to se je kmalu preimenovalo v Obrtno podjetje Oprema Slovenj Gradec. V sestavi tega podjetja je bil tudi obrat konfekcije, izdeloval je delovna oblačila in delovne rokavice. Zaradi specifične proizvodnje se je aprila 1960 konfekcijski obrat odcepil in ustanovil Obrtno podjetje Zaščitnik: izdelovali so zaščitne obleke, dežne plašče, rokavice itd.

Zaščitniku se je leto pozneje priključil obrat konfekcije iz Mislinje (poznejši Mikon), ki ga je leta 1960 ustanovilo Obrtno podjetje Obrtnik iz Ljubljane. Obrtno podjetje Komfort je ustanovil ObLO (občinski ljudski odbor) Slovenj Gradec novembra 1959. To podjetje je izdelovalo med drugim zaščitna sredstva. Leta 1963 sta se podjetji Komfort in Zaščitnik združili v Obrtno podjetje Komfort-zaščita. V letih 1966 in 1967 je združeno podjetje postopoma opuščalo čevljarsko, mizarsko, tapetniško in sedlarsko dejavnost, širilo in povečevalo pa izdelavo zaščitnih sredstev. Podjetje je v naslednjih letih doživelo več organizacijskih sprememb. Leta 1966 se je preimenovalo v Industrijsko podjetje Komfort-zaščita, leta 1969 pa v Industrijo delovnih zaščitnih sredstev Prevent Slovenj Gradec. V Preventu sta bila dva obrata: obrat v Slovenj Gradcu, kjer so izdelovali zaščitna sredstva, in obrat konfekcije v Mislinji. Z novim letom 1975 se je podjetje pripojilo k Tovarni modne konfekcije Toper iz Celja, hkrati pa preselilo v nove prostore na sedanji lokaciji.

TOZD Prevent se je poslovno povezala s TUS Slovenj Gradec (1976); ta je že sodelovala z avtomobilsko industrijo. S tem letom je začel Prevent izdelovati avtomobilske sedežne prevleke za nemško firmo Volkswagen (VW) v Wolfsburgu in TAS v Sarajevu. Delavci TOZD Prevent so se na referendumu decembra 1977 odločili za izločitev iz podjetja Toper Celje in pripojitev TUS Slovenj Gradec (1.1.1978). Taka organizacija je veljala do leta 1990, ko so odpravili TOZD in ustanovili družbe z omejeno odgovornostjo. Po postopku privatizacije je bila leta 1996 ustanovljena delniška družba Prevent Slovenj Gradec.

Jože Kozmus, direktor podjetja Prevent že od leta 1980, je glede privatizacije dejal: » (...) Zaposleni, bivši zaposleni, upokojenci smo lastniki dobrih 36% podjetja. Predvidevam, da bomo zaposleni sčasoma postali 60-odstotni lastnik, saj je še 24% rezervirano pri Skladu za razvoj za notranji odkup. Želimo, da bi Prevent ostal samostojno slovensko podjetje, čeprav se zanimajo za nakup tudi tujci.«

Prevent je v dosedanem zelo uspešnem razvoju oblikoval tri proizvodne programe, in to: - izdelavo avtomobilskih sedežnih prevlek - zaščitnih delovnih rokavic prevent in - zaščitnih poklicnih oblačil.

Avtomobilske sedežne prevleke so začeli delati že pred več kot dvajsetimi leti; od takrat je proizvodnja rasla povprečno 20% letno. Podjetje je postalo glavni dobavitelj avtomobilskih sedežnih prevlek za prvo vgradnjo za Volkswagen. V Evropi predstavlja to 10% tovrstne proizvodnje. Na tujem prodajo 95% proizvodov. Zaradi vedno večjega povpraševanja po izdelkih uspešno širijo proizvodnjo in zaposlujejo nove delavce. To kaže podatek, da je podjetje največji koroški izvoznik. Aprila tega leta je kupilo proizvodne prostore v Radljah, kamor je preselilo program sedežnih prevlek za avtomobile ford escord. Zaposlenih je 120 delavk, ki so mnoge prej prihajale na delo v Slovenj Gradec. Tovarna letno izdela nad milijon sedežnih prevlek.

Podjetje Prevent je v preteklosti pošiljalo na trg usnjene zaščitne rokavice; izkazalo pa se je, da usnje ni pravi material za tovrsten izdelek. Prevent je zato v sodelovanju z japonsko firmo Atom začel izdelovati pletene rokavice, ki so prekrite s plastjo desinirane gume, kar pomeni večjo zaščitno kvaliteto (1986). Prodajati so jih začeli pod lastno blagovno znamko, v kratkem času je dobil proizvod doma in na tujem ime - rokavica prevent. Letno jih izdelajo skoraj dva milijona parov. Največji kupci so: Nizozemska, Italija, Avstrija, ZDA in drugi.

Najstarejši del Preventovega programa pa predstavljajo delovna zaščitna, poklicna in image oblačila. Izdelki začetne proizvodnje so bili namenjeni delavcem na delovnih mestih v različnih obratih in tovarnah (podoben program je imelo podjetje Mikon v Mislinji). Jeseni 1994 je Prevent v prostorih nekdanjega podjetja Mikon organiziral proizvodnjo poklicnih in zaščitnih oblačil. Tu je zaposlenih okrog 70 delavk. Vlado Vesel, direktor profitnega centra podjetja Prevent, poudarja, da so v zadnjih dveh letih ustvarili solidne temelje za nadaljnji razvoj. Z rastjo proizvodnje se bo odprlo še kakšno delovno mesto, to pa bo za občino, kakršna je mislinjska, zelo pomembno.

V zadnjih dvajsetih letih se je podjetje TUS Prevent trdno uveljavilo v Evropi. Reklamacij ne poznajo. Proizvodnja raste. Podvojili so število zaposlenih: v Preventu je trenutno v vseh obratih zaposlenih 1.200 delavcev, ki prihajajo na delo iz vseh 10 koroških občin. Leta 1989 je Prevent registriral doma in na tujem blagovno znamko - ježek. Tega leta so v Slovenj Gradcu na Glavnem trgu odprli tudi trgovino s tem imenom.

Junija leta 1996 je podjetje TUS Prevent dobilo certifikat ISO 9002, kar pomeni potrditev, da je »naša organizacija in delo usklajeno z zahtevami ISO standardov, serije 9000«, je poudaril generalni direktor ob prevzemu listine. Podjetje pa se lahko pohvali tudi s številnimi drugimi priznanji poslovnih partnerjev.

Podjetje TUS Prevent je - kakor druge slovenjgraške družbe oz. podjetja - globoko vraščeno v okolje in povezano z ljudmi. Ves čas z velikim razumevanjem vsestransko podpira ambicije na kulturnem, šolskem, zdravstvenem in športnem področju. Že nekaj let je Rokometni klub Prevent eden izmed najboljših na Slovenskem; letos je dosegel drugo mesto med najelitnejšimi slovenskimi rokometnimi ekipami in se tudi uvrstil v pokalno evropsko tekmovanje. Ob teh in drugih športnih uspehih in prizadevanjih upravičeno trdimo, da je mesto glasnik miru postalo tudi športno središče tega dela Slovenije. Direktor Jože Kozmus ob napredku in uspehih rad poudarja, češ izboljšanje poslovanja je odvisno predvsem od dela z ljudmi, timskega dela, motiviranosti zaposlenih, prilagajanja in modernizacije proizvodnje ter kontinuiranega izobraževanja delavcev. Za izobraževanje namenjajo vsako leto veliko sredstev.

Ob tako zastavljenih ciljih se ne bojijo prihodnosti!

Jože Potočnik

ODSEVANJA - časopis za leposlovje in kulturna vprašanja

Izdajatelj: Zveza kulturnih organizacij, Založba CERDONIS in Literarni klub Slovenj Gradec.

Založila: Založba CERDONIS - STUDIO S, d.o.o., Slovenj Gradec, Francetova 6, telefon: (0602) 45 227, fax: 42 950, 45 228.

Uredniški odbor: Andrej Makuc (poezija, dramatika), Tone Turičnik (proza, esejistika), Blaž Prapótnik (gl. in grafični urednik), Andreja Golobranc-Fišer in Alenka Horvat.

Naslov uredništva: Založba CERDONIS, Francetova 6, 2380 Slovenj Gradec. Telefon: (0602) 45-227, fax: 42 950, 45 228.

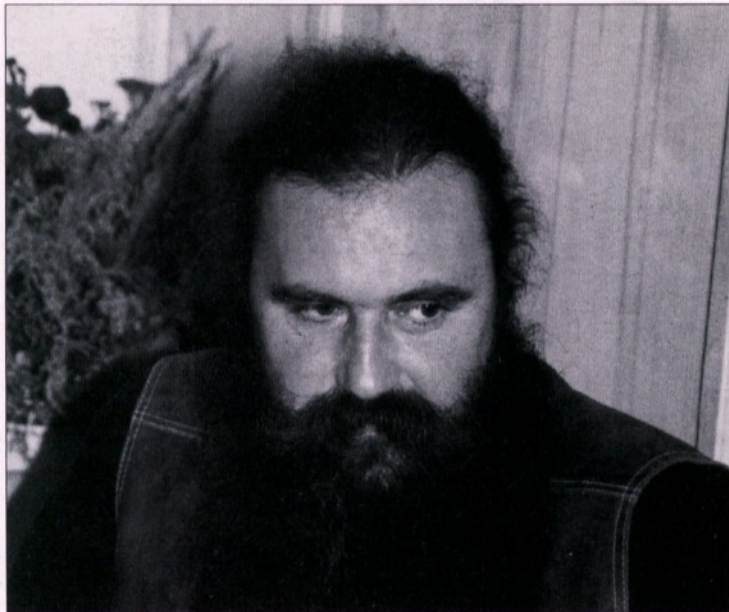
Oblikovanje, prelom in grafična priprava: STUDIO S, d.o.o., Slovenj Gradec. **Tisk:** Koroška tiskarna Slovenj Gradec.

Naklada: 400 izvodov. **Cena:** 500 SIT. Slovenj Gradec, maj 1997.

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije sodijo ODSEVANJA med proizvode, za katere se plačuje prometni davek po stopnji 5%.

LUKA POPIČ

Biti zavezan pedagoškemu delu, medtem ko bi rad reševal likovne probleme in sledil lastnemu ustvarjalnemu zagonu, za mladega učitelja likovne vzgoje, ki je šele začel poučevati, ni lahka naloga. Tako je tudi leta 1981 začel svojo poklicno pot na mislinjski osnovni šoli danes priznan in uspešen likovni pedagog Luka Popič in pozneje nadaljeval vzgojno in ustvarjalno delo na Tretji osnovni šoli v Slovenj Gradcu. Pedagoško delo, ki si ga je ambiciozno zastavil, se mu je tudi bogato obrestovalo. Bera nagrad in priznanj učencev, ki so pod njegovim mentorstvom bili nagrajeni na domačih in mednarodnih razstavah otroške likovne ustvarjalnosti, je tudi v okviru odličnih uspehov slovenske likovne pedagogike nekaj posebnega. Lahko bi izpostavili nagrade in priznanja Malega bitolskega Montmartra, mednarodnega otroškega bienala v Torunu na Poljskem, v Yokohami na Japonskem ali pa več kot uspešno sodelovanje na mednarodni razstavi v

Luka Popič, Juta I, kolografija, 1997

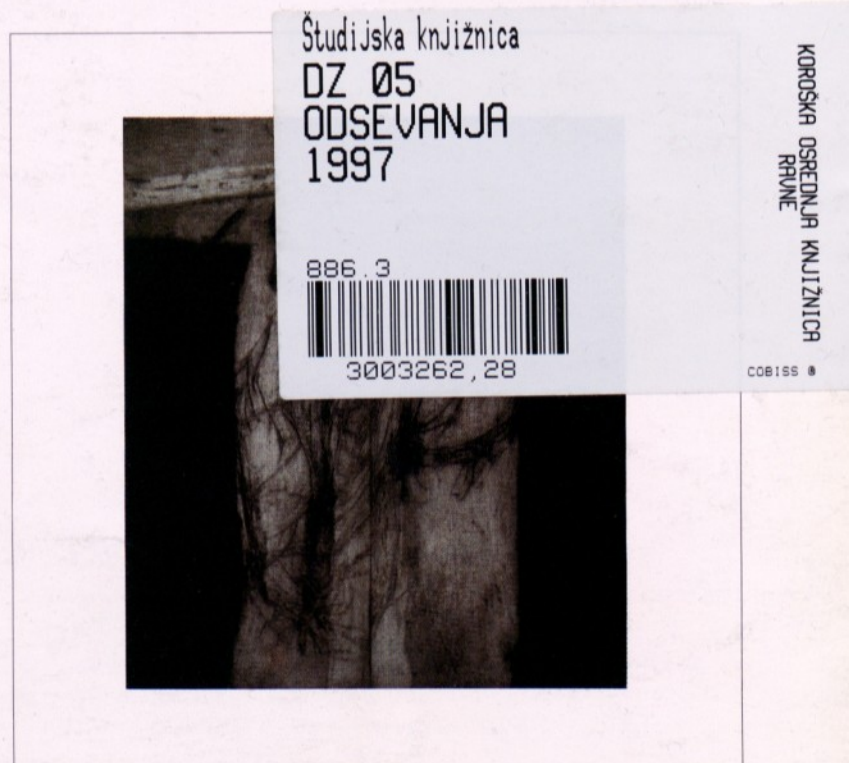
Londonu; od domačih razstav pa dolgoletno uspešno sodelovanje na Otroškem bienalu grafike v Žalcu in na razstavi Likovni svet otrok v Šoštanju ter drugod. Zgolj z nizanjem njegovih pedagoških dosežkov bi bil Popičev potret več kot okrnjen. Luka Popič je namreč tudi ustvarjalec, slikar, grafik - likovni umetnik. Do sedaj ni veliko razstavljal, udeleževal se je le poletnih druženj likovnih umetnikov, popularno imenovanih slikarske kolonije. Nekatera so uspela ohraniti svežino in kvaliteto prvotno zamišljenih delovnih srečanj in na eni takšnih »Ex tempore« v Piranu je leta 1996 prejel odkupno nagrado.

Po diplomii na Pedagoški akademiji v Mariboru leta 1980 je bil Popič pač trdno odločen, da ne bo le učitelj likovne vzgoje, temveč tudi slikar. To je pomenilo, da bo moral pridobljene metjejske spretnosti, ki so se večinoma navezovale na pedagoške in didaktične principe podajanja formalnih in teoretičnih likovnih zakonitosti, sam dograditi, izpopolniti. Ni ostal le pri načrtih, kakor se to nemalokrat zgodi mnogim likovnim pedagogom, zato zanj ne velja že nekoliko obrabljena sintagma, da dobremu pedagogu ne ostane veliko časa in moči za lastno ustvarjalnost. Pristnost in neposrednost mladih ustvarjalcev lahko dober pedagog obrne sebi v prid. Tudi Popič je ohranil čisto in nepotvorjeno percepcijo likovnega sveta in vsebin, s katero zna pritegniti mlade in jih pusti živeti v svetu osebnih poetik, tako da jih vodi s poslušom in strpnostjo.

Njegova osebna vehemenca pa se je razživela in izživela v slikah velikega formata, pred tremi leti jih je razstavil v slovenjgraški galeriji. S svojo eruptivnostjo so nam jemale dih, umetnostno pa so bile zakasneli

odmevi pred desetletjem tudi na Slovenskem cvetoče nove figuralike. Takrat je kustos razstave Marko Košan zapisal: »Ekspresija, ki jo žarčijo figure z nebrzdanim erotičnim nabojem, pa potrjuje tezo, da je moč Popičevih slik predvsem prvinska in neobrušena energija, ki jo avtor vtisne vsaki od naslikanih podob velikega in sugestivnega formata.« V najnovejših delih pa ne moremo več slediti slikarjevemu razvoju v smeri ekspresivne figuralike. Prekinil je s tovrstno slikarsko prakso, kjer je imela figura vodilno vlogo, vsebina pa se je izpisovala jasno in zgovorno. Prevladal je tonalizem, ki s harmonično ubranostjo barv gradi subtilne barvne odnose, vendar daleč od tizianovske pionirske obravnave tonalitete. Izraz - rjav - se zdi za barvo, ki postane Popičeva kraljica barv, zaradi učinkov njegovih slik veliko preplitek: to je zemeljska barva v pravem in prenesenem pomenu besede, lahko jo čutimo in vonjamo. Vodi nas v globine, izguljamo se v skrivnostnih labirintih umetnikove geste, teksturalna gradnja ji je docela podrejena in je kot zapredek živega organizma. Zunanja forma pa je preprostejša, na videz jo obvladujejo geometrijski liki, ki so podrejeni zakonitostim gradnje slikovnega polja in določenemu redu, tudi medsebojnim odnosom znotraj prostora dvodimenzionalne slikovne ploskve. Takšno ploskev lahko nadomesti plitek relief, izhajajoč iz grafične matrike. Neko logično prehajanje se kaže med slikami velikih formatov in njihovo »komorno« varianto plitkega reliefa, ki zlahka postane pri Popiču grafični »izpis«, tudi na formatu male grafike.

Milena Zlatar

Luka Popič, Juta III, kolografija, 1997